

System hodnocení a srovnávání kvality života obyvatel České republiky v regionální dimenzi

Název projektu:

Systém hodnocení a srovnávání kvality života obyvatel České republiky v regionální dimenzi
(TL02000206)

Řešitelé projektu:

TREXIMA, spol. s r.o.

Univerzita Karlova – Přírodovědecká fakulta

Konečný uživatel metodiky:

Ministerstvo pro místní rozvoj

Autorský kolektiv:

Ing. Ludmila Petkovová, Ph.D.

RNDr. Pavlína Netrdová, Ph.D.

Bc. Judita Šavrdová

Mgr. Petr Havej

Ing. Markéta Slováčková

Tato metodika je výsledkem řešení výzkumného projektu č. TL02000206 pod názvem Systém hodnocení a srovnávání kvality života obyvatel České republiky v regionální dimenzi v 2. veřejné soutěži Programu na podporu aplikovaného společenskovedního a humanitního výzkumu, experimentálního vývoje a inovací ÉTA Technologické agentury ČR.

Praha, prosinec 2022

Obsah

OBSAH	3
ÚVOD	4
1.1 NOVOST PŘÍSTUPŮ	4
1.2 VYUŽITÍ METODIKY	5
2. VÝCHODISKA HODNOCENÍ KVALITY ŽIVOTA NA REGIONÁLNÍ ÚROVNI	7
3. HODNOCENÍ KVALITY ŽIVOTA NA REGIONÁLNÍ ÚROVNI	8
3.1 TVORBA SYSTÉMU INDIKÁTORŮ	9
4. DIMENZE KVALITY ŽIVOTA NA REGIONÁLNÍ ÚROVNI	13
DIMENZE „PŘÍJEM A BOHATSTVÍ“	13
DIMENZE „ZAMĚSTNANOST“	15
DIMENZE „BYDLENÍ“	17
DIMENZE „ZDRAVÍ“	19
DIMENZE „SLAĎOVÁNÍ SOUKROMÉHO A PRACOVNÍHO ŽIVOTA“	21
DIMENZE „VZDĚLÁVÁNÍ“	24
DIMENZE „MEZILIDSKÉ VZTAHŮ“	27
DIMENZE „OBČANSKÁ ANGAŽOVANOST A DOBRÉ VLÁDNUTÍ“	29
DIMENZE „ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ“	31
DIMENZE „BEZPEČNOST“	33
ZDROJE	36
SEZNAM TABULEK A OBRÁZKŮ	43
PŘÍLOHY	44
PŘÍLOHA A: INDIKÁTORY DIMENZE PŘÍJEM A BOHATSTVÍ	45
PŘÍLOHA B: INDIKÁTORY DIMENZE ZAMĚSTNANOST	54
PŘÍLOHA C: INDIKÁTORY DIMENZE BYDLENÍ	65
PŘÍLOHA D: INDIKÁTORY DIMENZE ZDRAVÍ	73
PŘÍLOHA E: INDIKÁTORY DIMENZE SLAĎOVÁNÍ SOUKROMÉHO A PRACOVNÍHO ŽIVOTA	83
PŘÍLOHA F: INDIKÁTORY DIMENZE VZDĚLÁVÁNÍ	90
PŘÍLOHA G: INDIKÁTORY DIMENZE MEZILIDSKÝCH VZTAHŮ	107
PŘÍLOHA H: INDIKÁTORY DIMENZE OBČANSKÁ ANGAŽOVANOST A DOBRÉ VLÁDNUTÍ	118
PŘÍLOHA I: INDIKÁTORY DIMENZE ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ	126
PŘÍLOHA J: INDIKÁTORY DIMENZE BEZPEČNOST	134
PŘÍLOHA K: KONSTRUKCE SOUHRNNÝCH INDEXŮ	145

Úvod

Metodika přibližuje podrobný metodický postup, který byl použit v rámci vědecko-výzkumného projektu „Systém hodnocení a srovnávání kvality života obyvatel České republiky v regionální dimenzi“ podpořeného Technologickou agenturou České republiky v rámci programu Éta pod evidenčním číslem TL02000206.

Cílem metodiky je vytvořit **systém hodnocení kvality života na regionální úrovni** s vazbou na národní strategii Česká republika 2030 (Úřad vlády České republiky, 2018a,b). Hodnocení je provedeno na regionální úrovni správních obvodů obcí s rozšířenou působností (SO ORP). Dílčím cílem metodiky je umožnit základní srovnání kvality života nejen v rámci celé České republiky, ale i v rámci SO ORP s podobnými charakteristikami. Využita přitom byla jsou hlediska:

- geografické hledisko – srovnání v rámci kraje (NUTS3);
- demografické hledisko – srovnání v rámci skupiny populačně podobných SO ORP.

1.1 Novost přístupu

Vytvořený systém hodnocení kvality života na regionální úrovni lze považovat za unikátní jednak z důvodu zaměření na podrobnou regionální úroveň SO ORP a jednak z pohledu širé vstupních indikátorů a vysoké robustnosti zkonstruovaných indexů. Doposud v českém prostředí chybí vícedimenzionální pohled na kvalitu života v takto detailním územním pohledu. Metodický postup hodnocení lze rozdělit do dvou na sebe navazujících kroků.

1) Tvorba systému indikátorů

V první řadě bylo nutné identifikovat indikátory dostupné a relevantní pro sledovanou regionální úroveň SO ORP. Vznikl tak unikátní systém indikátorů, který je odlišný jak od národní sady indikátorů kvality života (Úřad vlády České republiky 2015, 2018a,b), tak od sad určených pro jiné měřítkové úrovně, jako je například databáze indikátorů kvality života pro obce České republiky, která byla vytvořena v rámci projektu TAČR „Kvalita života v obcích: datové a metodické zdroje – TL02000499“, jehož realizátory jsou STEM a DATLAB. Národní sada indikátorů umožňuje hodnotit kvalitu života jednotlivých dimenzí v Česku, sledovat její časový vývoj a srovnávat ji s okolními státy. Národní sada indikátorů ale dostatečně neumožňuje sledovat, jak se kvalita života liší napříč Českem. Tato znalost je přitom klíčová pro možné vyrovnávání rozdílů v kvalitě života mezi jednotlivými regiony Česka. Kvalitu života v jednotlivých dimenzích lze jen obtížně zlepšovat, pokud nevíme, které regiony jsou různých hledisek problematické.

Vytvořený systém indikátorů proto umožňuje sledovat a hodnotit rozdíly v kvalitě života napříč Českem, a to na regionální úrovni SO ORP. SO ORP se velmi blíží přirozeným funkčním regionům, které mají silnou vnitřní integritu. Zvolená úroveň SO ORP tak umožňuje sledovat podrobné regionální rozdíly kvality života v Česku, což kraje ani okresy dostatečně neumožňují. Zároveň ale umožňuje úroveň SO ORP komplexnější a méně rozdrobený pohled na rozdíly v kvalitě života než úroveň obcí, jejíž nedostatkem je právě velká proměnlivost hodnot kvality života napříč Českem a obtížnější určení jasného prostorového vzorce, bez kterého není možné vytvářet podmínky pro snižování rozdílů v kvalitě života mezi jednotlivými regiony Česka.

Systém indikátorů vychází z vícedimenzionálního pojetí kvality života a zahrnuje co nejvhodnější dostupné indikátory pro sledovanou regionální úroveň SO ORP. Výběr vychází jak z výsledků odborných prací a strategií, tak ze závěrů konzultací s experty z akademického i veřejného života. Kromě standardně veřejně dostupných indikátorů jsou využity také převzaté speciální indikátory či zcela nově zkonstruované indikátory. Snaha o využití syntetizujících indikátorů s jasnou vazbou ke kvalitě života odlišuje systém indikátorů od jiných indikátorových sad, například těch vzniklých v rámci projektu TAČR „Integrace informační podpory územního a strategického plánování – TL02000555“.

2) Konstrukce souhrnných indexů

Souhrnné indexy nabízejí zjednodušení někdy značného množství indikátorů, a usnadňují tak srovnání jevů, které je možné hodnotit jen pomocí vysokého počtu indikátorů. K přednostem agregace velkého množství indikátorů patří schopnost sumarizovat vícerozměrné pohledy či usnadnit interpretaci trendu, kterou je obtížné vymezit z více oddělených indikátorů (Czesaný 2006). Důvody pro jejich tvorbu jsou například dány tím, že souhrnné indexy mohou (Kotník a další 2013):

- být využity k analýze složitých a multidimenzionálních jevů;
- podporovat rozhodovací proces;
- poskytovat „širší pohled“ a umožňují sestavit pořadí jednotek při pozorování nebo měření komplexních jevů;
- zvýšit zájem veřejnosti o danou problematiku;
- mohou snížit počet ukazatelů.

Konstrukce souhrnných indexů s sebou ale nese i nevýhody, k nimž patří nebezpečí zjednodušování závěrů. Problematické je i stanovení okruhu indikátorů vstupujících do agregace, stanovení vah a samotného agregačního mechanismu. Tyto oblasti jsou závislé na tvůrci indexu a mohou ovlivnit výsledné pořadí porovnávaných zemí či regionů (Hudrlíková 2013). Je také důležité mít na paměti, že se nejedná o metodu, která dokáže sama podat všechny potřebné informace o dané problematice a může být jen zřídka základním pramenem pro provádění konkrétních politických opatření (Saisana a další 2002). I tak má ale své místo v podobě snadného a rychlého podání přehledu a informací uživateli výsledků souhrnných indexů.

Ze všech těchto důvodů je součástí metodiky přístup orientovaný na souhrnné indexy „indexy kvality života“ uveden jakožto doplňující přístup komplexního systému indikátorů objektivních dat. Oba tyto přístupy se dohromady doplňují, a tvoří tak ucelený přístup k hodnocení kvality života na regionální úrovni.

1.2 Využití metodiky

Kvalita života je tématem, kterému je v moderních západních společnostech věnována velká pozornost. U většiny obyvatel jsou v těchto zemích satureovány základní lidské potřeby, a přesto nejsou obyvatelé spokojeni se svým životem. Měření a hodnocení kvality života je pro tyto země zásadní výzvou, se kterou se snaží vyrovnat především s pomocí etablovaných výzkumných a akademických pracovišť.

V České republice je potřeba kvalitě života věnovat patřičnou pozornost, a to především k přihlédnutí událostí poslední doby, které sebou nesou polarizaci společnosti (ať už ekonomickou, společenskou, kulturní nebo hodnotovou). Cílem metodiky je proto umožnit zachytit podmínky kvality života na regionální úrovni a umožnit tak zjistit příčiny problémů a nastavit odpovídající reakce. Metodika je proto mířena na potřeby různých skupin uživatelů.

1) Vláda a Ústřední orgány státní správy

Metodika, a především její výsledky, budou sloužit jako možný podkladový materiál pro rozhodování na úrovni vlády a ústředních orgánů státní správy, a to především při formování politik a nástrojů týkajících se oblastí udržitelnosti a životního prostředí ale také socio-ekonomických problémů jako je například chudoba. Metodika ve své šíři umožňuje komplexní pohled na regionální problematiku, včetně její vizualizace. Ta dává uživatelům prostor pro relativně snadnou analýzu vzájemné provázanosti jednotlivých oblastí kvality života (které jsou v řadě případů i negativně korelované) ale i prostorovou závislost mezi jednotlivými regiony.

2) Veřejná správa na úrovni NUTS 3 a NUTS 5

Zástupci jednotlivých regionů a obcí potřebují informace o kvalitě života k vyhodnocení silných a slabých stránek daného regionu ve všech oblastech kvality života. Metodika tak nabízí unikátní výstupy, které podávají přehledné informace o jednotlivých dimenzích kvality života obyvatel, a to jak komplexně pomocí souhrnných indexů, tak ale především pomocí jednotlivých indikátorů, v rámci kterých tito uživatelé vyhledají pro ně nejdůležitější oblasti kvality života a jejich hodnocení.

3) Akademicko-vědecká obec

Pro akademicko-vědeckou oblast nabízí metodika datové podklady, které mohou sloužit k dalším hlubším navazujícím analýzám, které by pak sloužily nejen této oblasti uživatelů, ale především by přinesly výsledky potřebné pro uživatele z ostatních skupin a přispěly tak k rozšířenějšímu využití výstupů této metodiky.

4) Subjekty, které využijí pouze vybrané výsledky metodiky pro účely svých zájmů

Další subjekty, především ze soukromého sektoru, mohou metodiku využít například pro rozšíření svého podnikání do regionů, což souvisí s ekonomickým růstem daného regionu, a tedy v důsledku i zvýšení kvality života obyvatel v regionu.

2. Východiska hodnocení kvality života na regionální úrovni

Systém hodnocení kvality života na regionální úrovni byl vytvořen na základě objektivně měřitelných indikátorů, které mají vazbu na jednu z dimenzí kvality života vymezených v rámci národní strategie Česká republika 2030 (Úřad vlády České republiky 2018a,b). Tvorba systému indikátorů vycházela z následujících principů.

1) Zachycení objektivní kvality života

Základem pro systém hodnocení je soubor objektivně měřitelných indikátorů ve formě sekundárních dat poskytnutých od různých institucí veřejné i vědecké sféry. Výběr těchto indikátorů respektoval indikátorové rámce pro měření kvality života v České republice vytvořené v rámci strategie 2030 (Úřad vlády České republiky 2018a, b), přičemž cílem bylo obsahově naplnit všech deset dimenzí věnovaných objektivní kvalitě života. Na základě vytvořeného systému indikátorů, které ukazují na podmínky kvality života v SO ORP, byly následně zkonstruovány i souhrnné indexy, které umožňují jednoduše prezentovat kvalitu života v jednotlivých dimenzích.

2) Hodnocení na regionální úrovni SO ORP

Pro hodnocení objektivní kvality života na regionální úrovni byly zvoleny SO ORP. Tato úroveň je ideální pro zachycení základní regionální diferenciace, neboť mezi územně správními celky nejlépe odpovídá nodálním sociálně-geografickým regionům s významnou vnitřní soudržností na základě pracovní dojížděky. Zatímco kraje (regiony NUTS3) nejsou vhodnou jednotkou analýzy z důvodu příliš velké územní a populační velikosti a existence výrazných regionálních rozdílů, obce zase naopak z důvodu své průměrně nízké populační velikosti a vztahové otevřenosti. Regionální úroveň SO ORP je navíc využita k vymezení hospodářsky a sociálně ohrožených území v rámci Strategie regionálního rozvoje ČR 2021+ (Ministerstvo pro místní rozvoj 2019a) a k stanovení typologie venkova dle Koncepce rozvoje venkova (Ministerstvo pro místní rozvoj 2019b), a hodnocení na této úrovni tak má možnost praktického využití v rámci přípravy regionálně specifických politik.

3) Možnost aktualizace hodnocení

Systém hodnocení objektivní kvality života na regionální úrovni SO ORP je navržen tak, aby bylo možné ho pravidelně aktualizovat. V rámci řešení projektu bylo zpracované hodnocení pro časové řazy let 2010-2012 (vazba na census) a 2017-2019 (nejaktuálnější dostupná data při tvorbě systému indikátorů). Porovnáním výsledků za tato dvě časová období byla zjištěna výrazná stabilita úrovně kvality života v jednotlivých SO ORP (viz například Smetanová 2021). Vzhledem k těmto zjištěním doporučujeme aktualizovat soubor indikátorů jednou za cca pět až deset let s tím, že klíčové roky by měly být vždy spojené s rokem censu (2011, 2021 atd.).

4) Porovnání objektivní kvality života

Úroveň objektivní kvality života je sledována odděleně v rámci jednotlivých dimenzí jak pomocí vybraných indikátorů, tak pomocí konstruovaných souhrnných indexů. Kombinace těchto vzájemně se doplňujících pohledů umožňuje lépe porozumět analyzovaným datům a zjednodušuje interpretaci. Porovnání je provedeno relativně na základě rozdělení SO ORP do kvintilů a nemělo by sloužit k tvorbě tzv. žebříčků kvality života podle SO ORP. Porovnání úrovně kvality života není provedeno pouze v rámci Česka, ale také specificky v rámci jednotlivých krajů a vzhledem k problematickému srovnání regionů s různým počtem obyvatel také v rámci skupiny SO ORP s podobnou populační velikostí.

3. Hodnocení kvality života na regionální úrovni

Kvalita života je obtížně uchopitelný koncept, což potvrzuje i skutečnost, že ani v dnešní době neexistuje jeho jednoznačná nebo přesněji řečeno všeobecně akceptovaná významová interpretace. Mezi základní charakteristiky konceptu kvality života patří:

- komplikovanost, aneb co vše a jak ovlivňuje náš život a jeho kvalitu?
- dualita, aneb souvisí spolu to, jak žijeme (objektivní), s tím, jak to vnímáme (subjektivní)?
- multidimenzionalita, aneb v různých ohledech jsme na tom různě
- interdisciplinarita, aneb vidí to lékař, sociolog, ekonom či geograf stejně?
- časová a prostorová variabilita, aneb jak se kvalita života mění v čase a prostoru?

Návrh měření kvality života na regionální úrovni vychází z Veenhovenona (2000) modelu čtyř kvalit života, kdy kvalitu života v určitém regionu chápeme ve smyslu vnější kvality dané životní úrovni prostředí (Tabulka 3.1).

Tabulka 3.1: Model čtyř kvalit života

MODEL ČTYŘ KVALIT ŽIVOTA	VNĚJŠÍ KVALITY	VNITŘNÍ KVALITY
ŽIVOTNÍ PŘEDPOKLADY	Životní úroveň prostředí	Životaschopnost jedince (zdraví, vzdělání, schopnost aj.)
ŽIVOTNÍ VÝSLEDKY	Užitečnost života	Vlastní hodnocení života (spokojenost, nálada aj.)

Zdroj: vlastní zpracování dle Veenhoven, 2000

Systém hodnocení kvality života na regionální úrovni SO ORP navazuje na národní strategii Česká republika 2030, resp. na výsledky aktivit Úřadu vlády směřujících k vytvoření indikátorových rámců pro měření kvality života v České republice (Úřad vlády České republiky 2015, 2018a,b). Sada indikátorů kvality života na národní úrovni, která byla zveřejněna v dubnu 2018 na webové stránce věnované strategickému rámci Česká republika 2030 v gesci Úřadu vlády ČR (www.cr2030.cz), zahrnuje celkem 143 indikátorů rozdělených do 11 dimenzí (Obrázek 3.1). Národní strategie podrobně popisuje jednotlivé dimenze i důvody, proč je daná oblast klíčovou v rámci hodnocení kvality života. Uchopení jednotlivých dimenzí kvality života částečně odráží národní strategii Česká republika 2030 (Úřad vlády České republiky 2015), ale vzhledem k odlišnosti sledované regionální úrovně bylo nutné pojetí dimenzí a tím i volbu vhodných indikátorů k jejich měření modifikovat.

Obrázek 3.1: Dimenze pro hodnocení kvality života v národní strategii Česká republika 2030

(zdroj: vlastní zpracování dle Úřad vlády České republiky 2015)

Kvalita života na regionální úrovni SO ORP je hodnocena v rámci deseti dimenzí vycházejících z národního strategického rámce Česká republika 2030. Dimenze Osobní pohoda není do hodnocení zahrnuta, neboť na tuto dimenzi lze v souladu Veenhovenovým (2000) pojetím kvality života nahlížet jako na tzv. subjektivní (také hédonickou) pohodu (Blatný 2016). Subjektivní pohoda (subjective well-being) zahrnuje hodnocení celkové životní spokojenosti, spokojenosti s jednotlivými oblastmi kvality života (zdraví, vzdělávání aj.) a také hodnocení prožívaných nálad a emocí (Blatný 2016, Diener 1984, Veenhoven 2000). Takto chápaná osobní pohoda představuje celý čtvrtý kvadrant Veenhovenova modelu a není ze své podstaty objektivní kvalitou života.

3.1 Tvorba systému indikátorů

Pro účely tvorby uceleného a významově vyváženého systému indikátorů pro měření objektivní kvality života na regionální úrovni došlo nejprve k rozdělení každé z deseti dimenzí na dvě až tři subdimenze, které přesněji vymezují obsahovou náplň jednotlivých dimenzí (Tabulka 3.2). Rozdělení na subdimenze vedlo k neopomenutí různých aspektů často širokého pojetí jednotlivých dimenzí a také pomohlo při následném výběru vhodných indikátorů a jejich systematizaci.

Při tvorbě systému indikátorů se vychází z koncepčního pojetí celé dimenze a jejího rozdělení na subdimenze. Snahou bylo nalézt co **nejvhodnější dostupné indikátory pro sledovanou regionální úroveň SO ORP**. Při výběru jsme vycházeli zejména z **odborných prací a strategií**, které sledují a hodnotí sledované dimenze a subdimenze kvality života na regionální úrovni Česka. Při tvorbě systému indikátorů bylo zároveň využito **odborných konzultací s experty**, kteří se tématy spojenými s kvalitou života v jednotlivých dimenzích dlouhodobě vědecky či analyticky zabývají.

Tabulka 3.2: Deset dimenzí pro hodnocení objektivní kvality života na regionální úrovni

DIMENZE	SUBDIMENZE	POČET INDIKÁTORŮ
Příjem a bohatství	Reálný peněžní příjem, Míra zadlužení, Sociální podpora	5
Zaměstnanost	Dostupnost práce, Dostupnost kvalitní práce, Nezaměstnanost	6
Bydlení	Kvalita bydlení, Dostupnost bydlení, Finanční dostupnost bydlení	6
Zdraví	Zdravotní stav populace, Životní styl, Dostupnost primární zdravotní péče	9
Sladování soukromého a pracovního života	Časová dostupnost práce, Dostupnost péče o děti, Dostupnost péče o seniory a nemocné	5
Vzdělávání	Dostupnost vzdělávání, Kvalita a výsledky vzdělávání, Úroveň vzdělanosti	9
Mezilidské vztahy	Rodinné vztahy, Sousedské vztahy a fluktuace obyvatel, Trestná činnost	7
Občanská angažovanost a dobré vládnutí	Volební chování, Organizovaná činnost, Dobré vládnutí	6
Životní prostředí	Environmentální zdraví, Kvalita a vitalita ekosystémů	5
Bezpečnost	Sociální ohrožení, Přírodní ohrožení	5

Zdroj: vlastní zpracování

Systém indikátorů pro měření kvality života na regionální úrovni byl tvořen tak, aby výsledné indikátory splňovaly následující požadavky:

- **relevance** z hlediska podchycení regionální diferenciace kvality života na úrovni SO ORP;
- **vyváženost** z pohledu naplnění jednotlivých dimenzí, resp. subdimenzí kvality života na regionální úrovni;
- **dostupnost** na regionální úrovni SO ORP;
- možnost **aktualizace**.

Celkem bylo k měření kvality života na regionální úrovni využito **63 indikátorů** rozdělených do **10 dimenzí** (Tabulka 3.2). Největší počet indikátorů naplňuje dimenze Zdraví a Vzdělávání (9 indikátorů), nejmenší počet dimenze Příjem a bohatství, Sladování soukromého a pracovního života, Životní prostředí a Bezpečnost (5 indikátorů).

Snahou bylo získat data **ve dvou časových horizontech**, což by umožnilo hodnocení změn v objektivní kvalitě života na regionální úrovni. U 39 indikátorů z celkových 63 se toto povedlo, přičemž jsou

data dostupná nejčastěji k roku 2011 (vazba na Sčítání lidu, domů a bytů jako důležitý zdroj informací) a k roku 2019 (nejaktuálnější dostupná data). V případě nízkého výskytu jevu v jednom roce na úrovni SO ORP nebo vysoké meziroční fluktuaci hodnot bylo přistoupeno k využívání víceletých průměrů (dle dostupnosti dat a vhodnosti dvou-, tří-, čtyř- či pětileté průměry).

Z pohledu dostupnosti a přípravy dat lze indikátory rozdělit do **tří typů**:

- **standardní veřejně dostupné indikátory** zpracovávané veřejnými institucemi, které poskytují data volně či na žádost (například v rámci dimenze Zdraví indikátory *Naděje dožití mužů a žen*);
- **převzaté speciální indikátory**, které byly konstruované pro účely jiných výzkumů a nejčastěji tvořily výstupy výzkumných projektů (například v rámci dimenze Zdraví indikátory *Dostupnost praktického lékaře, dětského lékaře a zubaře*);
- **nově zkonstruované indikátory** v rámci projektu (například v rámci dimenze Zdraví indikátory *Nadměrná konzumace alkoholu a Kouření u mužů a žen*).

Složitost kvality života a snaha o její kvantitativní zachycení, které by umožňovalo prostorové i časové srovnání, vyžaduje hledání indikátorů, jež by co nejlépe danou problematiku vystihovaly a plnily zadané cíle. Mnohorozměrný koncept kvality života vybízí k poptávce po souhrnu informací, které podávají rozsáhlé sady indikátorů, a tedy k získání přehlednějších a lépe prezentovatelných výsledků pro široké spektrum uživatelů. Snaha o hodnocení kvality života vede často právě k potřebě agregace velkého množství ukazatelů z různých oblastí. Z tohoto důvodu zaujímá kvalita života, která dnes prostupuje vědeckými disciplínami a politickými a právními dokumenty nejen v Evropě, ale po celém světě, v tvorbě kompozitních indikátorů (souhrnných indexů) důležité místo.

Z těchto důvodů je pro každou z oblastí kvality života v této metodice popsán souhrnný index, který je matematickou kombinací (či agregací) skupiny indikátorů (Saisana 2004). Prvním a klíčovým úkolem konstrukce souhrnných indikátorů je rozvinutí a vymezení teoretického rámce celé problematiky. Bez tohoto kroku nepřináší, a to ani při využití vhodných statistických metod, výsledný indikátor žádnou přidanou hodnotu v podobě očekávaných informací. Nutností je proto identifikace kritérií pro výběr jednotlivých indikátorů. Tato kritéria by měla být nápomocná pro rozhodnutí, zda by indikátor měl být zahrnut či nikoliv. Zároveň je důležité vymezit měrné jednotky, tedy zda budou ukazatele sledovány v absolutní či relativní výši, případné použití cílových hodnot atd. (Moldan a kol. 2005; Singh a kol. 2012).

Teoretický rámec všech souhrnných indexů kvality života v této metodice vychází z národního strategického rámce Česká republika 2030 a byl detailně rozpracován při přípravě systémů indikátorů (viz výše) a dále upraven především z následujících důvodů:

Jednoznačný směr indikátoru – Vyjma relevantnosti a spolehlivosti dat je v případě souhrnných indexů nutné zabezpečit, že zvolené indikátory mají jednoznačný směr. To znamená, že lze jednoznačně hodnotit přínosnost zvýšení či naopak snížení hodnoty indikátoru v celém prostoru.

Korelační struktura – Důležitou otázkou při stanovování kritérií pro zahrnutí indikátorů je korelovanost dat. Pro účely konstrukce souhrnného indexu je vhodné vyjít jak z Pearsonova korelačního koeficientu, tak ze Spearmanova pořadového korelačního koeficientu. Oba koeficienty jsou často využívanými technikami. (např. Howitt, a kol. 2007; Meloun a kol. 2006; Blaikie, 2003). Názory na výskyt korelovanosti se různí, jak podotýká například Saltelli (2012). **Silná korelace mezi indikátory může svědčit o komplexním vystihnutí jevu. Vysoké korelace jsou vhodné z důvodu robustnosti výsledků, a tedy citlivostí hodnot agregovaného indikátoru na použitý typ transformace veličin, změnu metody určení vah či použitý agregační mechanismus** (Saltelli a kol. 2005). Na druhou stranu může velmi silná korelace vyvolávat obavy dvojího zahrnutí (Salzman, 2003).

Rozdíl popisného účelu a účelu vystihnoutí jevu – Subdimenze jsou tvořeny za účel přehledného popisu dané dimenze. Oproti tomu souhrnný index a subindexy by měli co nejkomplexněji vystihovat určitý jev.

Jedná se tedy o jiný pohled na danou dimenzi, který vyžaduje v některých případech změnu struktury členění subindexů a zapojených indikátorů.

Propojení sledování národní a regionální úrovně – Pokud to bylo možné, vychází stavba souhrnných indexů z členění dané dimenze v národním strategickém rámci Česká republika 2030 (Úřad vlády České republiky 2018a,b) pro celorepublikovou úroveň sledování kvality života obyvatel a propojuje tak úroveň národní a regionální.

Výstižné a návodné pojmenování subindexů pro široké spektrum uživatelů – V případě subdimenzí existuje definice jednotlivých indikátorů. V případě subindexů vidí uživatel v první řadě název subindexu a až posléze si může nalézt využití indikátory. Název subindexu by proto měl být jednoduchý a návodný vzhledem k těmto indikátorům, aby se tak v maximální možné míře předcházelo možnosti dezinterpretace výsledků. Na druhou stranu je potřeba zároveň snažit se o celistvost systému a jednoduchost jeho pochopení.

Z důvodů zde popsaných je struktura některých souhrnných indexů odlišná od struktury systému indikátorů, který je konstruován pro co nejpřesnější popisný účel. Zároveň se v některých případech liší název subdimenze a subindikátoru. Popis použitých metod konstrukce je součástí Přílohy K.

4. Dimenze kvality života na regionální úrovni

Kapitola představuje pojetí a vymezení jednotlivých dimenzí kvality života, indikátory těchto dimenzí a obsah souhrnných indexů u jednotlivých dimenzí kvality života.

Dimenze „Příjem a bohatství“

Dimenze příjem a bohatství je jednou z deseti dimenzí, v rámci nichž je hodnocena kvalita života na regionální úrovni správních obvodů obcí s rozšířenou působností (SO ORP). Dimenze příjem a bohatství postihuje regionální rozdíly ve finanční situaci obyvatel.

Tabulka 4.1: Subdimenze a indikátory pro měření kvality života v dimenzi příjem a bohatství na úrovni SO ORP

SUBDIMENZE	INDIKÁTOR	DEFINICE
Reálný peněžní příjem	Reálný čistý peněžní příjem na obyvatele	index reálného čistého peněžního příjmu na obyvatele
Míra zadlužení	Počet exekucí na dlužníka	průměrný počet exekucí na jednoho dlužníka
	Osoby v exekuci	podíl všech osob v exekuci na celkovém počtu obyvatel ve věku 15 a více let
Sociální podpora	Příspěvek na bydlení	podíl osob žijících v domácnostech pobírající příspěvek na bydlení v červnu daného roku na celkovém počtu obyvatel k 1.7. daného roku
	Doplatek na bydlení	podíl osob žijících v domácnostech pobírající doplatek na bydlení v červnu daného roku na celkovém počtu obyvatel k 1.7. daného roku

Zdroj: vlastní zpracování.

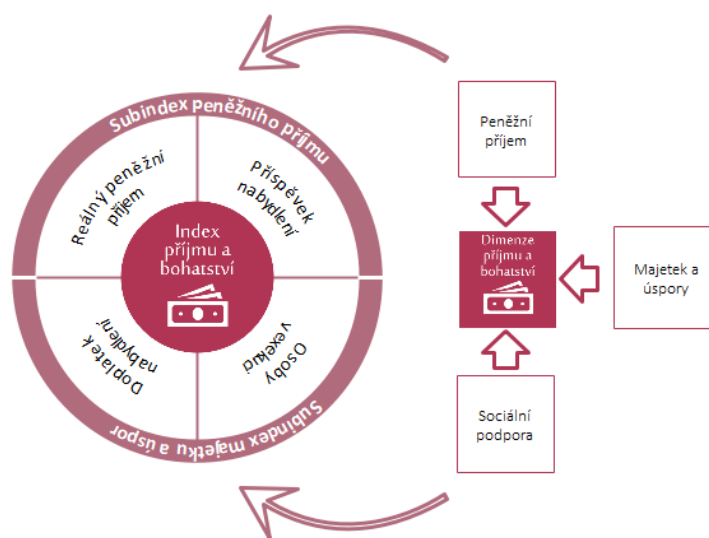
Kvalita života v dimenzi příjem a bohatství je měřena pomocí pěti indikátorů, které se dělí do tří subdimenzí (Tabulka 4.1). Subdimenze **reálný peněžní příjem** měří, kolik zboží a služeb si může průměrný obyvatele daného regionu koupit za svůj příjem ve srovnání s průměrným obyvatelem Česka. Subdimenze zohledňuje nejen regionální rozdíly ve výši průměrného příjmu, ale také odlišnou úroveň regionální cenové hladiny napříč regiony. Subdimenze **míra zadlužení** měří odlišné zastoupení obyvatel potýkajících se s exekucí. Sledován je podíl osob v exekuci, ale také průměrný počet exekucí na dlužníka, který zohledňuje odlišnou intenzitu zadlužení obyvatel, kteří mají více exekucí a mohou být v dluhové pasti. Subdimenze **sociální podpora** zohledňuje zastoupení osob z nízkopříjmových domácností. Příspěvek na bydlení indikuje širší spektrum osob z nízkopříjmových domácností (viz. Ouředníček a kol. 2011), zatímco doplatek na bydlení vypovídá o zastoupení osob ze socioekonomicky nejslabších a nejzranitelnějších domácností a je úzce vázán na sociální vyloučení (viz GAC 2015).

Do souboru indikátorů nebyl zařazen indikátor „Příspěvek na živobytí“, a to z důvodu nízké přidané vypovídající hodnoty indikátoru při současném zahrnutí indikátoru „Doplatek na bydlení“. Příspěvek na živobytí i doplatek na bydlení jsou dávky státní sociální podpory pro osoby v hmotné nouzi. Oba příspěvky jsou tedy určeny užšímu okruhu socioekonomicky nejslabších domácností v hmotné nouzi a vykazují podobné prostorové rozmístění, přičemž doplatek na bydlení je více koncentrován do některých oblastí (viz GAC 2015). S ohledem na podobné vypovídající schopnosti obou indikátorů

není zahrnutí obou indikátorů do analýzy vhodné. Indikátor „Doplatek na bydlení“ byl vybrán z toho důvodu, že úzce souvisí také s finanční dostupností bydlení a je možné ho podobně jako příspěvek na bydlení využít nejen v dimenzi příjem a bohatství, ale také v dimenzi bydlení.

Souhrnný index

Příjmy a bohatství obyvatel mají zásadní vliv na kvalitu života a vysoký přesah jak do ostatních oblastí kvality života, tak ale i makroekonomický. Příjem a bohatství obyvatel jsou také významně propojené s hodnocením života a sociálním statutem. Na regionální úrovni je sledování některých ukazatelů vytyčených Úřadem vlády (Úřad vlády České republiky 2018a) problematické. Systém hodnocení vychází z popisného rozdělení ukazatelů na ukazatele příjmu, zadlužení a sociální podpory. Souhrnný index při své stavbě již musí sociální podporu a zadlužení brát jakožto ukazatele indukující nedostatky v oblasti příjmu a bohatství, a nikoliv samostatné subindexy.

Obrázek 4.1: Konstrukce souhrnného indexu příjmu a bohatství

(zdroj: vlastní zpracování)

Souhrnný index příjmu a bohatství tak vychází z podmínek, které jsou nutné k naplnění kvality života v této oblasti (Obrázek 4.1). Těmito podmínkami jsou peněžní příjem a majetek a úspory obyvatel. Subindex peněžního příjmu je konstruován na základě indexu reálného peněžního příjmu. Zabezpečení domácnosti z hlediska majetku a úspor vystihují indikátory dimenzí sociální podpory a míry zadlužení. Do souhrnného indexu však nebyl zahrnut index počtu exekucí, který se vyznačuje velmi odlišným prostorovým rozdělením a jeho plošné zahrnutí do indexu by tak snížilo stabilitu daného subindexu.

Dimenze „Zaměstnanost“

Dimenze zaměstnanost je jednou z deseti dimenzí, v rámci nichž je hodnocena kvalita života na regionální úrovni správních obvodů obcí s rozšířenou působností (SO ORP). Dimenze zaměstnanost postihuje regionální rozdíly v dostupnosti kvalitní práce a také v nezaměstnanosti.

Kvalita života v dimenzi zaměstnanost je měřena pomocí šesti indikátorů, které se dělí do tří subdimenzí (Tabulka 4.2). Subdimenze **dostupnost práce** je měřena pomocí indikátoru dostupnost práce veřejnou dopravou. Subdimenze **dostupnost kvalitní práce** hodnotí dostupnost kvalitního zaměstnání pro obyvatele daného regionu. Subdimenze sleduje indikátor „Dostupnost kvalifikovaných pracovních míst“, který vypovídá o dostupnosti kvalitních a vysoce kvalifikovaných pracovních míst (v rámci high-tech sektoru) pro obyvatele přímo v jejich regionu. Subdimenze dále sleduje indikátor „Čistý peněžní příjem na obyvatele“, který vypovídá o dostupnosti kvalitních pracovních míst spojených s vyšším peněžním ohodnocením přímo v regionu nebo v jeho okolí. Subdimenze **nezaměstnanost** hodnotí míru nezaměstnanosti napříč regiony. Důraz je kladen zejména na sledování specifických měř nezaměstnanosti, které podchycují klíčové aspekty nezaměstnanosti v regionech a vypovídají o regionech mnohem více než obecná míra nezaměstnanosti. Konkrétně je tedy kromě obecné míry nezaměstnanosti sledována také míra dlouhodobé nezaměstnanosti a nezaměstnanost mladých.

Tabulka 4.2: Subdimenze a indikátory pro měření kvality života v dimenzi zaměstnanost na úrovni SO ORP

SUBDIMENZE	INDIKÁTOR	DEFINICE
Dostupnost práce	Dostupnost práce veřejnou dopravou	podíl obyvatel žijících v částech obcí, ze kterých jede ve všední den přímý spoj veřejné dopravy s příjezdem do centra svého správního obvodu obce s rozšířenou působností, ze všech obyvatel vážený počtem spojů veřejné dopravy
Dostupnost kvalitní práce	Dostupnost kvalitních pracovních míst	index specializace high-tech sektoru
	Čistý peněžní příjem na obyvatele	index čistého peněžního příjmu na obyvatele
Nezaměstnanost	Nezaměstnanost	podíl dosažitelných uchazečů o zaměstnání ve věku 15–64 let ze všech obyvatel ve stejném věku
	Dlouhodobá nezaměstnanost	podíl dosažitelných uchazečů evidovaných déle než 12 měsíců na všech evidovaných nezaměstnaných osobách
	Nezaměstnanost mladých	podíl dosažitelných uchazečů o zaměstnání ve věku 15–24 let ze všech obyvatel ve stejném věku

Zdroj: vlastní zpracování.

Dimenze zaměstnanost je částečně provázána s dimenzí slaďování soukromého a pracovního života. Některé indikátory dimenze slaďování soukromého a pracovního života vypovídají částečně také o dimenzi zaměstnanost (konkrétně o dostupnosti práce) a je vhodné je do dimenze zaměstnanost zařadit jako samostatnou subdimenzi dostupnost práce. Indikátor „Doba dojíždky do zaměstnání“ vypovídá o průměrné době dojíždky do zaměstnání, která je důležitým aspektem pro slaďování

soukromého a pracovního života, ale rovněž také významným faktorem dostupnosti práce pro obyvatele daného regionu.

Z výsledného souboru indikátorů byly vyřazeny dva indikátory s potenciálem měřit kvalitu života v dimenzi zaměstnanost.

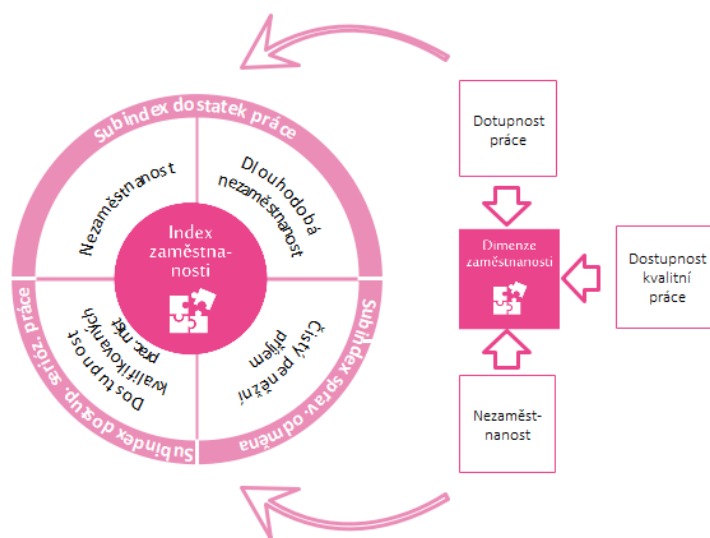
Indikátor „Počet volných pracovních míst na jednoho uchazeče o zaměstnání“ by mohl vhodně doplnit indikátory subdimenze nezaměstnanost. Sledování počtu volných pracovních míst na jednoho uchazeče o zaměstnání je na regionální úrovni relevantní, v rámci indikátoru je ale možné sledovat pouze volná pracovní místa evidovaná na Úřadu práce, jiná data nejsou dostupná. V současné době totiž nejsou zaměstnavatelé povinni hlásit Úřadu práce volné pracovní pozice. Počet volných pracovních míst a také jejich struktura proto neodpovídá realitě a vypovídající hodnota indikátoru není vysoká. Z toho důvodu není vhodný indikátor v současnosti sledovat.

Dalším vyřazeným indikátorem je „Počet pracovních příležitostí na 1000 ekonomicky aktivních obyvatel“. Počet pracovních příležitostí v regionech je standardně sledován na základě výsledků dat ze SLDB v rámci sociogeografické regionalizace (viz Hampl 2005). Indikátor vztahovaný na 1000 ekonomicky aktivních obyvatel pak vypovídá o tom, zda je daný region vzhledem k okolním regionům spíše centrem pracovní dojížděky (a koncentruje velké množství pracovních příležitostí, z čehož pro obyvatele regionu vyplývá vyšší možnost výběru pracovního místa), či z něj obyvatelé za prací spíše vyjíždějí do okolních regionů. Indikátor je tedy relevantním ukazatelem dostupnosti práce na regionální úrovni a vhodně by doplnil subdimenzi dostupnost práce. V současné době jsou ale data z posledního sčítání (SLDB 2011) pro účely indikátoru již zastaralá, jelikož řada dojížděkových proudů mohla zaniknout či vzniknout nebo se mohla jejich intenzita změnit. Směr a intenzita dojížděkových proudů je totiž na regionální úrovni více proměnlivá než např. doba dojížděky, která je relativně stabilní. Z tohoto důvodu není vhodný indikátor v současnosti sledovat, je ho ale možné do dimenze zaměstnanost zařadit po zveřejnění aktuálních dat ze SLDB 2021.

Souhrnný index

Pracovní život ovlivňuje významným způsobem celkovou kvalitu života i životní spokojenost. Úřad vlády (2018a) vychází ve své koncepci kvality života z agendy důstojné práce, kterou zastřešuje Mezinárodní organizace práce (ILO). Ta definuje důstojnou práci jako „příležitosti ... získat slušnou a produktivní práci v podmínkách svobody, rovnoprávnosti, bezpečnosti a lidské důstojnosti“ (ILO 1999). Práce Úřadu vlády tak vychází ze 4 pilířů důstojné práce: rovný přístup na trh práce, dostatek seriózní práce, spravedlivá odměna a dobrá perspektiva (Úřad vlády České republiky 2018a).

Souhrnný index zaměstnanosti vychází z indikátorů dimenze zaměstnanosti a zároveň výše zmíněného konceptu Úřadu vlády. Dobrá perspektiva je však vzhledem k dostupnosti dat zohledněna pouze v souvislosti s dostupností seriózní práce. Vzhledem k popisanému účelu dimenze v systému hodnocení a s ním spjatým rozdělením do subdimenzí, je souhrnný index členěn odlišným způsobem. Souhrnný index se tak dělí do tří subindexů, kterými jsou dostatek práce, spravedlivá odměna a dostupnost seriózní práce (Obrázek 4.2).

Obrázek 4.2: Konstrukce souhrnného indexu zaměstnanosti

(zdroj: vlastní zpracování)

Do souhrnného indexu nebyl zahrnut indikátor dostupnost práce veřejnou dopravou, který je obtížně plošně hodnotitelný, neboť se váže pouze na dopravní spoje do centra svého správního obvodu obce s rozšířenou působností. Na druhou stranu byla subdimenze dostupnost kvalitní práce, vzhledem k důležitosti obou indikátorů a jejich odlišnému prostorovému rozložení, rozdělena do dvou subindexů. Zároveň tak stavba souhrnného indexu lépe odpovídá pilířům definovaným Úřadem vlády. Z indikátorů subdimenze nezaměstnanost nebyl v souhrnném indexu zahrnut indikátor nezaměstnanost mladých, který se vyznačuje odlišnou korelační strukturou a vypovídá o specifických vlastnostech regionu.

Dimenze „Bydlení“

Dimenze bydlení postihuje regionální rozdíly v kvalitě a dostupnosti bydlení, které představuje jednu ze základních životních potřeb. Bydlení je chápáno v užším pojetí jakožto konkrétní obydlí jednotlivých domácností. Kvalita okolního prostředí není v dimenzi bydlení přímo zohledněna, jejímu hodnocení se věnují ostatní dimenze kvality života (zejména životní prostředí a bezpečnost). Kvalita okolí je však brána v potaz v indexu bydlení (viz dále).

Kvalita života v dimenzi bydlení je měřena pomocí šesti indikátorů, které se dělí do tří subdimenzí (Tabulka 4.3). Subdimenze **kvalita bydlení** měří odlišnou úroveň bydlení v jednotlivých regionech. Zohledněna je hodnota průměrné obytné plochy na jednu osobu a podíl domácností v bytech se sníženou kvalitou. Zejména druhý z indikátorů je spolu s horší finanční dostupností bydlení často vázán na sociální vyloučení (Úřad vlády České republiky 2015). Subdimenze **dostupnost bydlení** hodnotí výhradně fyzickou dostupnost bydlení, a to skrze intenzitu bytové výstavby a podíl domácností v nájemním bydlení. Intenzita bytové výstavby částečně vypovídá o změně dostupnosti bydlení a také zprostředkovaně odráží rezidenční atraktivitu regionu (Ouředníček a kol. 2011). Přítomnost nájemního bydlení umožňuje fluktuaci a obměnu obyvatelstva, a tak je vyšší zastoupení nájemního bydlení čistě z hlediska fyzické dostupnosti vnímáno jako pozitivní jev. Na druhou stranu může vyšší zastoupení nájemního bydlení značit také finanční nedostupnost vlastního bydlení a značnou ekonomickou zátěž bydlením. Tyto aspekty proto zohledňuje subdimenze **finanční dostupnost bydlení**.

Ta měří odlišnou úroveň ekonomické zátěže nájemním bydlením napříč regiony a také zastoupení osob, které se potýkají s problémem financování vlastního bydlení a nacházejí se v závažné bytové nouzi (viz Platforma pro sociální bydlení, Lumos 2018).

Tabulka 4.3: Subdimenze a indikátory pro měření kvality života v dimenzi bydlení na úrovni SO ORP

SUBDIMENZE	INDIKÁTOR	DEFINICE
Kvalita bydlení	Obytná plocha	průměrná obytná plocha obydleného bytu na jednu osobu (v m ²)
	Snížená kvalita bydlení	podíl obydlených bytů se sníženou kvalitou
Dostupnost bydlení	Nájemní bydlení	podíl obydlených bytů v nájemním bydlení
	Intenzita bytové výstavby	počet dokončených bytů na 10 000 obyvatel
Finanční dostupnost bydlení	Ekonomická zátěž bydlením	podíl průměrné ceny nájemního bydlení za m ² na průměrném čistém měsíčním nominálním příjmu na obyvatele
	Osoby v závažné bytové nouzi	podíl osob v závažné bytové nouzi

Zdroj: vlastní zpracování.

Subdimenze **finanční dostupnost bydlení** je částečně **provázána** s dimenzí **příjem a bohatství**. Některé indikátory dimenze příjem a bohatství vypovídají částečně také o finanční dostupnosti bydlení a je vhodné je do subdimenze **finanční dostupnost bydlení** zařadit. Indikátor **"Příspěvek na bydlení"** vypovídá o tom, jak velký podíl osob žije v nízkopříjmových domácnostech, které vydávají na bydlení značnou část svých příjmů. Indikátor značí nejen zastoupení osob z nízkopříjmových domácností, ale rovněž ukazuje, pro jak velkou část osob je standardní bydlení vzhledem k jejich nízkým příjmům obtížněji finančně dostupné. Indikátor **"Doplatek na bydlení"** ukazuje podobně jako indikátor „Příspěvek na bydlení“ na zastoupení osob z nízkopříjmových domácností, pro které jsou náklady na bydlení vzhledem k jejich příjmové situaci příliš vysoké. Doplatek na bydlení je na rozdíl od příspěvku na bydlení určen pouze domácnostem v hmotné nouzi, čerpá ho tedy mnohem užší okruh osob, které se nacházejí v závažné finanční situaci a po zaplacení nákladů na bydlení by jim nezbyval dostatek prostředků na živobytí.

Z výsledného souboru indikátorů byly vyřazeny dva indikátory s potenciálem měřit kvalitu života v dimenzi bydlení.

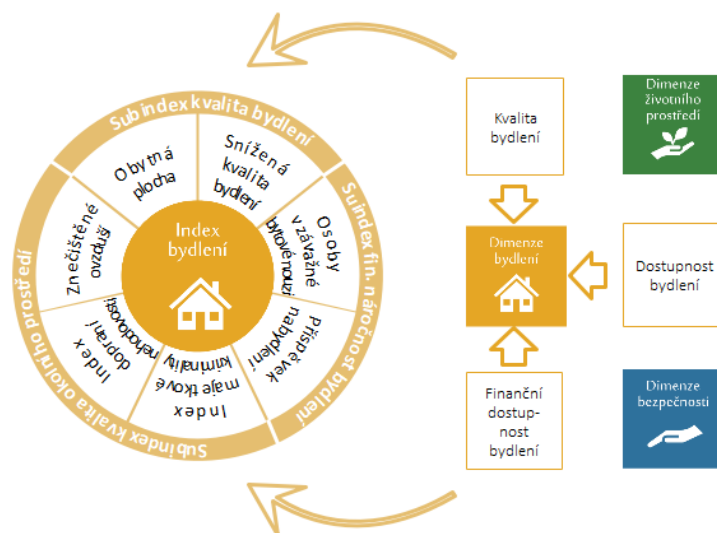
Indikátor „Podíl domácností napojených na veřejnou kanalizaci“ podchycuje napojení domácností na veřejnou kanalizaci a byl vyřazen z důvodu duplicity s komplexnějším indikátorem podílu domácností v bytech se sníženou kvalitou.

Indikátor „Počet bytů v obecním vlastnictví na 1 000 obyvatel“ týkající se obecního vlastnictví bytů byl vyřazen z důvodu možného zkreslení dat vyplývajících ze způsobu evidence vlastnictví v rámci SLDB 2011, kdy bylo vlastnictví sledováno pouze na úrovni celých domů, nikoliv jednotlivých bytů, a to pouze u domů obydlených (viz Foldynová a kol. 2016).

Souhrnný index

Bydlení je jednou ze základní životních potřebou a nutným předpokladem pro kvalitní život. „Absence bydlení nebo jeho nestabilita a nekvalita (bezdomovectví, vyloučení z bydlení) je obvykle spojena také s extrémním sociálním vyloučením. Výdaje na pořízení, provoz a údržbu bydlení jsou pro většinu obyvatel největším pravidelným (celoživotním) výdajem“ (Úřad vlády České republiky 2018a). Bydlení

je velmi spjata s ostatními dimenzemi kvality života a nelze ho chápat jen z hlediska samotného domu či bytu, ale je nutno přihlížet i k jeho okolí. Kvalita bydlení se tedy týká nejen fyzických podmínek domova člověka, ale také kvality sociálního a fyzického prostředí, ve kterém se tento domov nachází (Bonney 2003, Krieger, Higgins 2002). Kromě kvality bydlení mohou mít vliv na člověka i fyzické, sociální a ekonomické podmínky v místě jeho bydliště. Tyto podmínky mohou zahrnovat kriminalitu a násilí, podmínky životního prostředí a přístup k veřejným službám ... (Braveman a kol. 2011). Souhrnný index bydlení tak vychází nejen z dimenze bydlení, ale i z dimenzí životního prostředí a bezpečnost, které jsou s bydlením velmi spjaté. Do indexu nebyly zahrnuty indikátory vybavenosti okolí, například z hlediska dostupnosti zařízení pro děti či seniory a nemocné, neboť se jedná o specifické potřeby pouze části obyvatel. Celý index je tak rozdělen do tří subindexů (Obrázek 4.3), kterými jsou kvalita bydlení, finanční náročnost bydlení a okolní prostředí. Okolní prostředí je hodnoceno právě pomocí indikátorů z dimenzí životního prostředí a bezpečnost.

Obrázek 4.3: Konstrukce souhrnného indexu bydlení

(zdroj: vlastní zpracování)

Mezi indikátory vstupující do výpočtu indexu nebyla zahrnuta subdimenze dostupnost bydlení. Důvodem je nejednoznačné hodnocení indikátorů v této subdimenzi z hlediska jejich směru. Jedná se o indikátory nájemní bydlení a intenzita bytové výstavby, které mohou být v různých regionech posuzovány odlišným náhledem. Z dimenze finanční dostupnost bydlení nebyl zahrnut indikátor ekonomická zátěž bydlením, a to z důvodu korelační struktury celého subindikátoru. Indikátor navíc vychází z hodnotových map nájemného 2019, které modelují průměrné ceny nájemního bydlení na základě datových souborů z let 2017 a 2018 (MMR 2021). Zapojení indikátoru by vedlo k snížení robustnosti daného subindikátoru a nutnosti jeho zaměření pouze na nájemní bydlení.

Dimenze „Zdraví“

Dimenze zdraví postihuje regionální rozdíly ve výsledném zdravotním stavu obyvatel a také měří rozdíly v rámci životního stylu obyvatel a dostupnosti primární zdravotní péče jakožto faktorů, které ovlivňují kvalitu zdraví obyvatel a podepisují se na výsledném zdravotním stavu obyvatel daného regionu.

Kvalita života v dimenzi zdraví je měřena pomocí devíti indikátorů, které se dělí do tří subdimenzí (Tabulka 4.4). Subdimenze **zdravotní stav populace** měří výslednou kvalitu zdraví obyvatel daného regionu, kdy je sledována naděje dožití při narození pro muže a pro ženy odděleně. Subdimenze **životní styl** zohledňuje vliv významných rizikových faktorů na zdravotní stav obyvatel. Mezi sledované rizikové faktory patří nadměrná konzumace alkoholu a kouření. K měření rizikových faktorů je využita standardizovaná míra úmrtnosti na příčiny spojené se sledovanými faktory odděleně pro muže a pro ženy. Subdimenze **dostupnost primární zdravotní péče** komplexně hodnotí regionální rozdíly v dostupnosti primární zdravotní péče napříč Českem. Konkrétně subdimenze sleduje dostupnost všeobecného praktického lékaře, praktického lékaře pro děti a dorost a také dostupnost zubního lékaře. V rámci komplexního hodnocení je mimo jiné zohledněna časová dostupnost ordinace lékaře, objem poskytované lékařské péče na jeden úvazek lékaře a také věková struktura lékařů, která vypovídá o aktuálních i budoucích problémech s dostupností zdravotní péče v regionu (Šídlo a kol. 2017).

Tabulka 4.4: Subdimenze a indikátory pro měření kvality života v dimenzi zdraví na úrovni SO ORP

SUBDIMENZE	INDIKÁTOR	DEFINICE
Zdravotní stav populace	Naděje dožití mužů	naděje dožití mužů při narození
	Naděje dožití žen	naděje dožití žen při narození
Životní styl	Nadměrná konzumace alkoholu u mužů	standardizovaná míra úmrtnosti mužů na příčiny spojené s nadměrnou konzumací alkoholu
	Nadměrná konzumace alkoholu u žen	standardizovaná míra úmrtnosti žen na příčiny spojené s nadměrnou konzumací alkoholu
	Kouření u mužů	standardizovaná míra úmrtnosti mužů na příčiny spojené s kouřením
	Kouření u žen	standardizovaná míra úmrtnosti žen na příčiny spojené s kouřením
Dostupnost primární zdravotní péče	Dostupnost praktického lékaře	míra dostupnosti všeobecného praktického lékaře
	Dostupnost dětského lékaře	míra dostupnosti praktického lékaře pro děti a dorost
	Dostupnost zubaře	míra dostupnost zubního lékaře

Zdroj: vlastní zpracování.

Z výsledného souboru indikátorů byly vyřazené dva indikátory s potenciálem měřit kvalitu života v dimenzi zdraví.

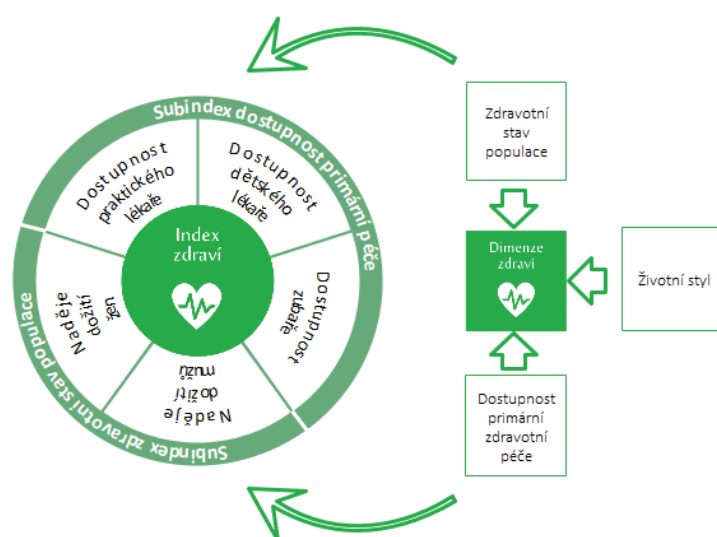
Indikátor naděje dožití ve zdraví vyjadřuje počet let, který v průměru zbývá osobě v určitém věku k prožití každodenních aktivit bez dlouhodobého omezení. Snaží se tak zohlednit nejen samotnou délku života, ale také její kvalitu, a tím zhodnotit výsledný zdravotní stav populace. Výpočet pro úroveň krajů provádí s využitím úmrtnostních tabulek a výběrového šetření Životní podmínky (SILC) Klicperová (2018). Protože uvnitř jednotlivých krajů se dají očekávat velké rozdíly mezi regiony a relevantní data o naději dožití ve zdraví nejsou dostupná na požadované úrovni SO ORP či okresů, indikátor není vhodný pro analýzu kvality života na této regionální úrovni.

Druhým vyřazeným indikátorem je obezita u mužů a u žen. Obezita je významným faktorem nevhodného životního stylu, který ovlivňuje zdravotní stav obyvatelstva. Na úrovni SO ORP je možné vypočítat standardizovanou míru úmrtnosti mužů, resp. žen na příčiny spojené s obezitou, interpretace získaných dat je ovšem velmi problematická. Důvodem jsou velmi slabé vazby mezi diagnózou úmrtí a příčinou, tj. obezitou, kdy indikátor nevypovídá o ničem jiném než o celkové míře úmrtnosti. Vzhledem

k nedostupnosti jiných spolehlivějších dat nebyl tento indikátor využit pro analýzu kvality života na regionální úrovni SO ORP.

Souhrnný index

Světová zdravotnická organizace (WHO) v roce 1946 definoval zdraví jako „stav plné tělesné, duševní a sociální pohody a nikoli jen jako nepřítomnost nemoci či vady“ (WHO 2006). Tato definice je však na místní úrovni a pomocí objektivních dat velmi obtížně sledována. Úřad vlády (2018a) vychází z dimenzí Délka života a délka života ve zdraví, Zdravotní stav a Zdravotní péče. Zdravotní stav obyvatel je zde pojímán jakožto subjektivní hodnocení obyvatel. Souhrnný index tedy vychází z dimenze Délky života a délka života ve zdraví (naděje dožití při narození) a Zdravotní péče (dostupnost primární péče).

Obrázek 4.4: Konstrukce souhrnného indexu zdraví

(zdroj: vlastní zpracování)

Souhrnný index zdraví je proto rozdělen do dvou subindexů, dostupnost primární zdravotní péče a zdravotní stav populace (Obrázek 4.4). Subindex dostupnost primární zdravotní péče vychází ze subdimenze Dostupnost primární zdravotní péče, která vychází z dimenze Zdravotní péče Úřadu vlády ČR. Subindex zdravotní stav populace vychází z indikátorů naděje dožití mužů a žen a odpovídá tak dimenzi Délky života a délky života ve zdraví Úřadu vlády ČR. Životní styl obyvatel, který tvoří v systému samostatnou subdimenzi, je zahrnut již v naděje dožití. Indikátory životního stylu jsou také doprovázeny složitou korelační strukturou, která by vedla k snížení robustnosti indexu.

Dimenze „Slaďování soukromého a pracovního života“

Dimenze slaďování soukromého a pracovního života je jednou z deseti dimenzí, v rámci nichž je hodnocena kvalita života na regionální úrovni správních obvodů obcí s rozšířenou působností (SO ORP). Dimenze slaďování soukromého a pracovního života postihuje regionální rozdíly v předpokladech

pro vhodné sladění soukromého a pracovního života, kterými jsou časová dostupnost práce a dostupnost péče o závislé osoby, zejména děti, seniory a nemocné.

Tabulka 4.5: Subdimenze a indikátory pro měření kvality života v dimenzi sladění soukromého a pracovního života na úrovni SO ORP

SUBDIMENZE	INDIKÁTOR	DEFINICE
Časová dostupnost práce	Doba dojížděky do zaměstnání	průměrná doba dojížděky do zaměstnání
Dostupnost péče o děti	Dostupnost mateřských škol	počet odmítnutých žádostí o umístění dítěte do mateřské školy na 1 000 dětí docházejících do mateřských škol
	Dostupnost mateřských škol pro nejmladší děti	podíl dětí ve věku od jednoho roku a jedenácti měsíců do dvou let a osmi měsíců zapsaných v mateřských školách na všech dětech zapsaných v mateřských školách
Dostupnost péče o seniory a nemocné	Dostupnost péče o seniory	počet lůžek v domovech pro seniory a v domovech se zvláštním režimem na 1 000 obyvatel ve věku 65 a více let
	Dostupnost sociálních služeb	počet lůžek v domovech pro osoby se zdravotním postižením, v chráněném bydlení a v týdenních stacionářích na 1 000 obyvatel

Zdroj: vlastní zpracování.

Kvalita života v dimenzi sladění soukromého a pracovního života je měřena pomocí pěti indikátorů, které se dělí do tří subdimenzí (Tabulka 4.5). Subdimenze **časová dostupnost práce** měří průměrný čas dojížděky do zaměstnání napříč regiony. Nadměrná doba trávená dojížděkou do zaměstnání může v důsledku nedostatku času narušovat chod domácnosti, péči o děti i trávení volného času a společenský život obyvatel (Ouředníček a kol. 2011). Subdimenze **dostupnost péče o děti** hodnotí regionální rozdíly v dostupnosti péče o děti v předškolním věku. Subdimenze sleduje celkovou dostupnost mateřských škol a také dostupnost mateřských škol pro nejmladší děti, které nemají zákonný nárok na místo v mateřské škole (viz Zýkanová, Janhubová 2020). Subdimenze **dostupnost péče o seniory a nemocné** hodnotí regionální rozdíly v dostupnosti péče o seniory a vážně nemocné osoby. Subdimenze sleduje relativní počet lůžek v sociálních službách zaměřených na péči o seniory a také relativní počet lůžek ve vybraných sociálních službách zaměřených převážně na péči o závažně nemocné osoby.

Z výsledného souboru indikátorů byly vyřazené tři indikátory s potenciálem měřit kvalitu života v dimenzi sladění soukromého a pracovního života.

Prvním z vyřazených indikátorů je dostupnost vybraných flexibilních forem pracovních úvazků. Data o částečných úvazcích jsou dostupná pouze z výběrových šetření pracovních sil, která jsou ale reprezentativní maximálně na úrovni krajů. To je vzhledem k jednotce analýzy (SO ORP) velmi hrubé územní rozlišení, protože uvnitř jednotlivých krajů se dají očekávat velké rozdíly mezi regiony. Podstatný je u tohoto indikátoru také problém s jeho interpretací. Dostupnost částečných úvazků a jejich vyšší podíl v populaci může být pozitivní i negativní jev. Záleží na tom, zda je částečný úvazek dobrovolný (zaměstnavatel tak vyjde zaměstnanci vstříc), nebo by zaměstnanec spíše preferoval plný úvazek, který mu ale zaměstnavatel nenabízí. Skutečnost, že částečné úvazky nemusejí být vždy benefitem, diskutuje Vohlídalová a Formánková (2012). Vzhledem k uvedeným skutečnostem není indikátor vhodný k analýze na regionální úrovni.

Dalším uvažovaným indikátorem, u kterého došlo k vyřazení byl počet odmítnutých žádostí o umístění do vybraných sociálních služeb na 1 000 lůžek ve vybraných službách. Data o počtu odmítnutých žádostí do vybraných sociálních služeb jsou dostupná pouze na úrovni krajů. To je vzhledem k jednotce analýzy (SO ORP) velmi hrubé územní rozlišení, protože uvnitř jednotlivých krajů se dají očekávat velké rozdíly mezi regiony. Indikátor tak není vhodný pro analýzu kvality života na regionální úrovni SO ORP.

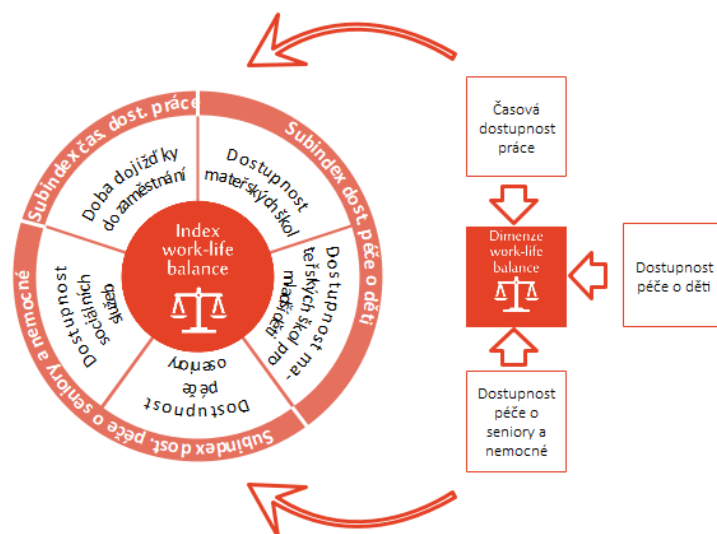
Třetí vyřazený indikátor v této dimenzi je dostupnost dětských skupin. U dětských skupin je na rozdíl od mateřských škol evidována pouze deklarovaná kapacita zařízení, nikoliv počty a věková struktura dětí, které dětské skupiny opravdu navštěvují. U dětských skupin je možné sledovat pouze odhadovaný počet dětí v dětských skupinách na 1 000 dětí v předškolním věku, tedy zastoupení počtu dětí v dětských skupinách v jejich celkové populaci. Tento údaj je možný sledovat i u mateřských škol, nabízí se tedy vytvoření indikátoru, který bude dostupnost péče o děti v předškolním věku hodnotit komplexněji jako počet míst (případně dětí) v mateřských školách a dětských skupinách na 1 000 dětí předškolního věku. V některých regionech Česka je nicméně počet dětí docházejících do mateřských škol na 1 000 dětí stejného věku nízký napříč všemi věkovými kategoriemi, a to pravděpodobně i přes dostatečnou kapacitu mateřských škol (Zykanová, Janhubová 2020). Význam takového indikátoru tak není napříč regiony konzistentní, neboť nižší počet dětí docházejících do mateřských škol a dětských skupin na celkové populaci předškolních dětí tedy nemusí ve všech regionech nutně značit nižší dostupnost zařízení pečujících o děti v předškolním věku. Vzhledem k tomu, že indikátory budou vstupovat do dalších analýz a nebudou hodnoceny a interpretovány samostatně, je zařazení indikátoru s nekonzistentním významem problematické. Proto je u dostupnosti péče o děti v předškolním věku sledována věková struktura dětí a odmítnuté žádosti o umístění dítěte do zařízení, které je ale možné sledovat pouze u mateřských škol.

Vzhledem k tomu, že se dětské skupiny výrazně koncentrují do některých regionů (viz Zykanová, Janhubová 2020), může nezahrnutí dětských skupin do hodnocení dostupnosti péče o děti v předškolním věku do jisté míry vést k tomu, že u některých regionů bude dostupnost péče o děti v předškolním věku na nižší úrovni než ve skutečnosti. Dětské skupiny však zajišťují ve srovnání s mateřskými školami péči jen o malou část dětí v předškolním věku (viz Zykanová, Janhubová 2020), a to i v těch regionech, kde se výrazně koncentrují. Regiony, kde se dětské skupiny koncentrují, se i přes přítomnost dětských skupin řadí k oblastem s největším relativním počtem odmítnutých žádostí o umístění dítěte do mateřské školy. Na základě toho je možné usuzovat, že dětské skupiny mohou nižší dostupnost mateřských škol v některých regionech kompenzovat jen částečně. Proto je u indikátorů subdimenze dostupnost péče o děti kladen důraz na sledování regionálních rozdílů, které by neměly být absencí dětských skupin v analýze natolik ovlivněny, místo hodnocení a interpretování hodnot indikátorů u jednotlivých regionů.

Souhrnný index

Podmínky pracovního, rodinného a soukromého života navazují na spokojenost s životem pracovním a se zaměstnáním, zároveň ale spojují tuto oblast se spokojeností s rodinným a soukromým životem (Howard a kol. 2004, Greenhaus, Collins 2003). Tato oblast je v dnešní době výjimečnou z hlediska klíčových oblastí zahrnutých do měření kvality života (OECD 2015b). Definování této oblasti je velmi problematické. Může se však jednat o srovnatelnou míru a intenzitu, s jakou vstupuje práce do soukromého a rodinného života nebo rodinný život do života pracovního (Greenhaus, Collins 2003).

Úřad vlády ČR (2018a) sleduje tři dimenze: Čas a časová dimenze, Dimenze subjektivního hodnocení spokojenosti a Dimenze institucionálních a organizačních podmínek. Na místní úrovni a při sledování objektivních dat je možné vycházet jen z první a třetí dimenze. V případě první dimenze se však velmi často jedná o subjektivní ukazatele.

Obrázek 4.5: Konstrukce souhrnného indexu sladování soukromého a pracovního života

(zdroj: vlastní zpracování)

Souhrnný index sladění soukromého a pracovního života (Obrázek 4.5) koresponduje se stejnojmennou dimenzí systému kvality života a zároveň vychází z první a třetí dimenze definovaných Úřadem vlády ČR. Vzhledem k závažnosti poslední dimenze Úřadu vlády (Dimenze institucionálních a organizačních podmínek) je tato dimenze, v souladu se systémem kvality života, rozdělena do svou subindexů. Celý souhrnný index se tak člení na tři subindexy: časová dostupnost práce, dostupnost péče o děti a dostupnost péče o seniory a nemocné.

Dimenze „Vzdělávání“

Dimenze vzdělávání postihuje regionální rozdíly v kvalitě a výsledcích vzdělávání, v dostupnosti vzdělávání a rovněž v úrovni vzdělanosti, která významně ovlivňuje výsledky vzdělávacího procesu.

Kvalita života v dimenzi vzdělávání je měřena pomocí devíti indikátorů, které se dělí do tří subdimenzí (Tabulka 4.6). Subdimenze **dostupnost vzdělávání** hodnotí dostupnost vybraných škol v regionu. Při hodnocení dostupnosti vzdělávání na regionální úrovni je klíčová dostupnost středních škol, která se mezi regiony výrazně liší. Dostupnost základního vzdělávání je přínosné sledovat zejména na lokální úrovni, uvnitř jednotlivých regionů, dojíždka do základních škol má totiž spíše lokální charakter. Subdimenze proto sleduje pouze dostupnost středních škol. Konkrétně je hodnocena dostupnost maturitního vzdělávání (gymnaziálního vzdělávání a středního odborného vzdělávání s maturitou) a také dostupnost středních škol veřejnou dopravou. Subdimenze **kvalita a výsledky vzdělávání** hodnotí vybrané aspekty značící úroveň vzdělávání a jeho výsledky. Subdimenze je zaměřena pouze na hodnocení základních škol. Na regionální úrovni totiž není možné plošně sledovat a hodnotit úroveň a výsledky vzdělávání středních škol. Hodnoty indikátorů tohoto zaměření, které je možné u středních škol sledovat (viz vyřazené indikátory), nevypovídají o úrovni výuky jednotlivých škol v regionu, ale zejména o struktuře středních škol v regionu. Ta je již sledována v subdimenzi dostupnost vzdělávání. Subdimenze kvalita a výsledky vzdělávání konkrétně sleduje podíl absolventů s nedokončeným základním vzděláním, výsledky národního testování 5. a 9. tříd základních škol a rovněž podíl

nekvalifikovaných učitelů na základních školách. Subdimenze **úroveň vzdělanosti** hodnotí úroveň vzdělanosti obyvatel napříč regiony. Subdimenze sleduje podíl osob s nejvyšším dokončeným základním vzděláním a podíl vysokoškoláků, a to v populaci zhruba věkově odpovídající rodičům žáků základních a případně i středních škol. Právě vzdělání rodičů má spolu s dalšími socioekonomickými charakteristikami sociálního prostředí, ve kterém žák vyrůstá, významný vliv na úroveň jeho budoucího vzdělání (viz Matějů a kol. 2010).

Tabulka 4.6: Subdimenze a indikátory pro měření kvality života v dimenzi vzdělávání na úrovni SO ORP

SUBDIMENZE	INDIKÁTOR	DEFINICE
Dostupnost vzdělávání	Dostupnost gymnaziálního vzdělávání	počet žáků v gymnaziálním studiu na 100 obyvatel regionu ve věku 15–18 let
	Dostupnost středního odborného vzdělávání s maturitou	počet žáků odborných maturitních oborů na 100 obyvatel regionu ve věku 15–18 let
	Dostupnost středních škol veřejnou dopravou	podíl obyvatel žijících v částech obcí, ze kterých nejede ve všední den přímý spoj veřejné dopravy s příjezdem v časovém rozmezí 7:00–8:00 do centra svého správního obvodu obce s rozšířenou působností, ze všech obyvatel
Kvalita a výsledky vzdělávání	Nedokončené základní vzdělání	podíl absolventů základních škol, kteří nedokončí základní vzdělání, z celkového počtu absolventů základních škol
	Testování 9. tříd základních škol	průměrné skóre žáků na úrovni 9. tříd základních škol v národním testování českého jazyka a matematiky
	Testování 5. tříd základních škol	průměrné skóre žáků na úrovni 5. tříd základních škol v národním testování českého jazyka a matematiky
	Nekvalifikovaní učitelé	podíl nekvalifikovaných učitelů na základních školách ze všech učitelů na základních školách
Úroveň vzdělanosti	Nevzdělanost	podíl osob s nejvyšším dokončeným základním vzděláním v populaci 20-44 let se zjištěným vzděláním
	Vysokoškoláci	podíl osob s vysokoškolským vzděláním v populaci 30-44 let se zjištěným vzděláním

Zdroj: vlastní zpracování.

Z výsledného souboru indikátorů bylo vyřazeno šest indikátorů s potenciálem měřit kvalitu života v dimenzi vzdělávání.

Indikátor neomluvené absence na základních školách podchycující neomluvené absence na ZŠ byl vyřazen z důvodu nejednotného přístupu základních škol k neomluveným hodinám a jejich evidenci.

Dalším vyřazeným indikátorem je hrubá neúspěšnost u maturitní zkoušky. Důvodem je, že úspěšnost u maturitních zkoušek se výrazně liší mezi jednotlivými typy středních škol. Indikátor tedy nevypovídá o úrovni a výsledcích vzdělávání středních škol v jednotlivých regionech, protože jeho výsledky jsou ovlivněny zejména nabídkou středních škol v regionu, kterou již postihuje subdimenze dostupnost vzdělávání. Plošné hodnocení kvality a výsledků vzdělávání na úrovni středních škol tak není možné.

Indikátor Dostupnost vzdělávacích volnočasových aktivit (ZUŠ, DDM, školní kroužky, spolky aj.) podchycuje regionální diferenciaci v dostupnosti vzdělávacích volnočasových aktivit. Indikátor byl

však vyřazen z důvodu z důvodu nemožnosti zahrnout všechny klíčové aktéry provozující vzdělávací volnočasové aktivity (např. školní kroužky, o kterých není možné získat reprezentativní data na regionální úrovni), což by mohlo vést ke značnému zkreslení a nereálného znevýhodnění některých regionů.

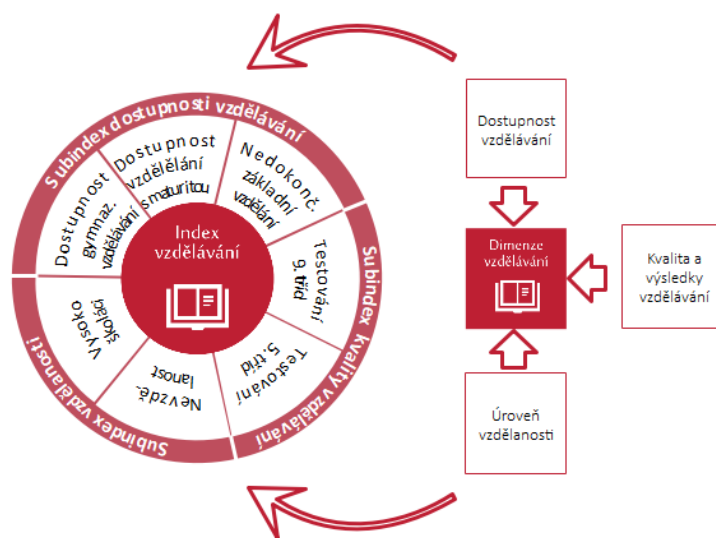
Dalším vyřazeným indikátorem z dimenze vzdělávání je nekvalifikovaní učitelé na středních školách. Kvalifikovanost pedagogů se značně liší nejen regionálně, ale také mezi jednotlivými typy škol (viz ČŠI 2019). Vzhledem k tomu, že jednotlivé regiony se značně liší ve složení a zaměření místních středních škol, není možné srovnávat kvalifikovanost pedagogů středních škol mezi regiony. A to zejména v případě, kdy nekvalifikovanost pedagogů nesledujeme kvalitu pedagogů, ale zájem o výkon profese a možnost výběru vhodného pedagoga (viz indikátor „Nekvalifikovaní učitelé“). Plošné hodnocení kvality a výsledků vzdělávání na úrovni středních škol tak není možné.

Pro dimenzi vzdělávání byl uvažován i indikátor doba dojížděky do škol (časová dostupnost škol), který je sledován v rámci SLDB. Nejedná se ale o ukazatel, který je standardně využíván pro účely porovnávání dostupnosti škol na regionální úrovni. Interpretace na úrovni regionů je problematická, použití indikátoru má smysl na lokální úrovni, kde se dají identifikovat obce s výraznými problémy v dostupnosti škol. Standardně se údaje o školské dojížděce využívají k vymezení funkčních regionů, kdy se například porovnávají regiony pracovní a školské na různých úrovních v systému vzdělávání (viz Hampl, Marada 2015). Časová dostupnost škol je mimo jiné závislá na věkové struktuře žáků/studentů (doba dojížděky do 1. a do 2. stupně základních škol, středních škol a vysokých škol, která ale není v SLDB 2011 metodicky oddělena), ale také na způsobu dopravy (dopravním prostředku), neboť žáci dojíždějící do škol jsou na rozdíl od pracujících mnohem více závislí na veřejné dopravě. Právě kvalita obslužnosti veřejnou dopravou je významnějším indikátorem dopravní dostupnosti vzdělávání. Doba dojížděky do škol proto není zohledněna také z toho důvodu, že lze předpokládat, že pokud veřejná doprava není dobře dostupná, musí žáky do školy vozit rodiče, což může poté vést paradoxně ke zkrácení doby dojížděky. Vzhledem k uvedeným skutečnostem je indikátor považován jako nevhodný k analýze. Místo průměrné doby dojížděky do škol jsou v systému indikátorů zahrnuty dva jiné indikátory podchycující dostupnost škol v regionu (viz subdimenze dostupnost vzdělávání).

Posledním vyřazeným je dostupnost základních škol. Docházka do základní školy je povinná a jednotlivé základní školy se svou funkcí neliší (na rozdíl od středních škol). Základní školy jsou poměrně rovnoměrně rozmístěny a není přínosné sledovat rozdíly v jejich dostupnosti na regionální úrovni. Dojížděka do základních škol má totiž spíše lokální charakter. Dostupnost základních škol je tedy přínosné hodnotit uvnitř jednotlivých regionů, na lokální úrovni v rámci jednotlivých SO ORP.

Souhrnný index

Souhrnný index vzdělávání (Obrázek 4.6) vychází svou strukturou z dimenze vzdělávání systému hodnocení kvality života na regionální úrovni a dělí se na tři subindexy: dostupnost vzdělávání, kvalita vzdělávání a úroveň vzdělanosti.

Obrázek 4.6: Konstrukce souhrnného indexu vzdělávání

(zdroj: vlastní zpracování)

Do souhrnného indexu nevchází indikátor dostupnost středních škol veřejnou dopravou, který je vázán na veřejnou dopravu do centra svého správního obvodu obce s rozšířenou působností. Dále nebyl zahrnut indikátor nekvalifikovaní učitelé, a to z důvodu nejednoznačnosti jeho zásadního vlivu na kvalitu vzdělávání, což se odráží i v korelační struktuře indikátorů dané dimenze. Název subindexu kvalita vzdělávání byl dále zkrácen oproti dimenzi kvalita a výsledky vzdělávání. Důvodem je snaha jednoznačně odlišit jeho vnímání od subindexu úroveň vzdělanosti a přispět tak k lepšímu pochopení uživatelů jeho výsledků i před zobrazením indexů obsažených v jednotlivých subindexech.

Dimenze „Mezilidské vztahů“

Dimenze mezilidské vztahy postihuje regionální rozdíly v kvalitě a intenzitě mezilidských vztahů na úrovni jednotlivých domácností a také na úrovni širší sousedské komunity.

Kvalita života v dimenzi mezilidské vztahy je měřena pomocí sedmi indikátorů, které se dělí do tří subdimenzí (Tabulka 4.7). Subdimenze **rodinné vztahy** hodnotí kvalitu rodinných vztahů obyvatel daného regionu. V subdimenzi jsou sledovány nežádoucí jevy spojené s nestabilním a problematickým rodinným prostředím. Konkrétně subdimenze zohledňuje zastoupení neúplných domácností, nezletilých matek a relativní četnost uměle přerušovaných těhotenství. Subdimenze **sousedské vztahy a fluktuace obyvatel** hodnotí sociální vztahy na širší sousedské úrovni. Subdimenze sleduje indikátory vypovídající o rezidenční stabilitě, konkrétně intenzitu migračního obratu a podíl rodáků. Zvýšená fluktuace obyvatel může negativně působit na podobu a intenzitu mezilidských vztahů (viz Netrdová a kol. 2013), oba indikátory proto představují předpoklad kvalitních a intenzivních sociálních vztahů mezi obyvateli daného regionu. Subdimenze **trestná činnost** hodnotí intenzitu specifické registrované trestné činnosti vypovídající o podobě sociálních vztahů uvnitř domácností a také na úrovni širší sousedské komunity. Registrovaná trestná činnost proto představuje samostatnou subdimenzi. Subdimenze sleduje

specifický index kriminality trestných činů spáchaných nezletilými osobami a také specifický index kriminality pro trestný čin zanedbání povinné výživy.

Tabulka 4.7: Subdimenze a indikátory pro měření kvality života v dimenzi mezilidských vztahů na úrovni SO ORP

SUBDIMENZE	INDIKÁTOR	DEFINICE
Rodinné vztahy	Neúplné domácnosti	podíl neúplných rodinných domácností ze všech rodinných domácností
	Nezletilé matky	podíl živě narozených dětí nezletilým matkám ze všech živě narozených dětí
	Uměle přerušená těhotenství	index potratovosti pro uměle přerušná těhotenství
Sousedské vztahy a fluktuace obyvatel	Intenzita migračního obratu	migrační obrat na 1 000 obyvatel
	Rodáci	podíl rodáků z celkového počtu obyvatel
Trestná činnost	Trestná činnost nezletilých	počet všech registrovaných trestných činů spáchaných osobami do 18 let na 10 000 obyvatel středního stavu ve stejném věku
	Zanedbání povinné výživy	počet registrovaných trestných činů zanedbání povinné výživy na 10 000 obyvatel středního stavu

Zdroj: vlastní zpracování.

Z výsledného souboru indikátorů byly vyřazeny tři indikátory s potenciálem měřit kvalitu života v dimenzi mezilidské vztahy.

Prvním vyřazeným indikátorem jsou případy evidované Orgánem sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD). Indikátor podchycující jednotlivé případy evidované Orgánem sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) byl vyřazen z důvodu citlivosti dat a zároveň obtížné srovnatelnosti evidovaných případů.

Dalším vyřazeným indikátorem je podíl dětí narozených mimo manželství. Indikátor zachycující podíl dětí narozených mimo manželství byl vyřazen z důvodu nižší schopnosti indikovat problematické rodinné vztahy vzhledem k současným demografickým trendům. Neuzavření manželství samo o sobě nevypovídá o fungování rodiny, z tohoto hlediska je relevantnější sledovat zastoupení neúplných domácností, případně také zanedbání povinné výživy.

Dále byl vyřazen indikátor hrubá míra rozvodovosti, který má vzhledem k současným demografickým trendům nižší schopnost indikovat problematické rodinné vztahy na regionální úrovni. Pro lepší vypovídající hodnotu by musel být indikátor zároveň vhodně standardizován. I přesto by indikátor vypovídal o fungování rodin v regionu omezeněji než indikátor neúplné domácnosti, který zahrnuje i odloučené rodiče, kteří se nikdy nevzali, nebo se naopak nikdy nerozvedli, což je vzhledem k regionální diferenciaci nesezdaných soužití vhodnější.

Souhrnný index

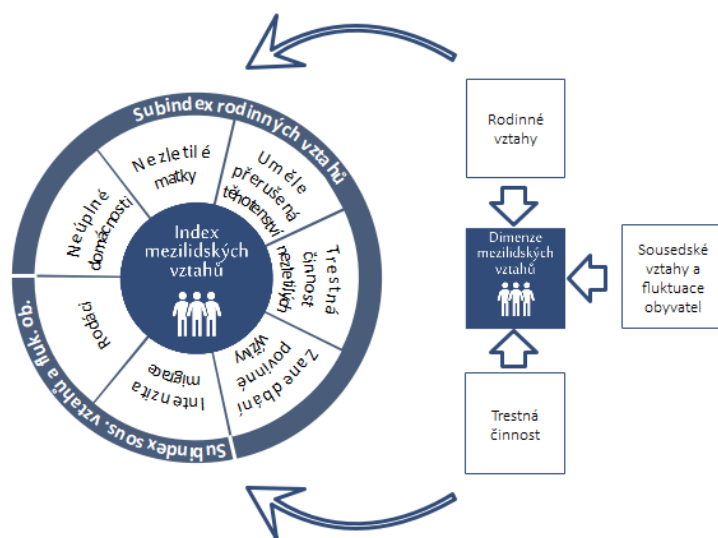
Mezilidské vztahy jsou dlouhodobě předmětem veřejného zájmu v České republice. V rámci závěrů Úřadu vlády ČR (2018a) je tato dimenze pojímána především ze subjektivního pohledu. Jsou zde však vyčleněny okruhy vnímání mezilidských vztahů:

Mikrosvět = partnerské / rodinné vztahy,

Malý svět = komunitní vztahy (sítě přátel, sousedů, kolegů, spolužáků, známých),

Velký svět = občanské vztahy (mezi navzájem si cizími lidmi v ČR),

Megasvět = vztahy s lidmi mimo ČR.

Obrázek 4.7: Konstrukce souhrnného indexu mezilidských vztahů

(zdroj: vlastní zpracování)

Souhrnný index mezilidské vztahy (Obrázek 4.7) vychází vzhledem k hodnocení místní úrovně SO ORP z prvních dvou dimenzí tohoto pojetí a zároveň tak koresponduje s dimenzí mezilidské vztahy systému hodnocení kvality života. Z tohoto pojetí vychází i změna oproti prezentovanému systému kvality života. Vzhledem k úzké souvislosti subdimenzí trestná činnost, jak je v této dimenzi pojímána, a rodinné vztahy, jsou v rámci souhrnného indexu tyto subdimenze hodnoceny v jednom subindexu - rodinné vztahy. Subdimenze sousedské vztahy a fluktuace obyvatel je zde zachycena pomocí druhého, shodně pojmenovaného subindexu a prezentuje tak okruh Malý svět – komunitní vztahy dokumentu Úřadu vlády ČR.

Dimenze „Občanská angažovanost a dobré vládnutí“

Dimenze občanská angažovanost a dobré vládnutí postihuje zaprvé regionální rozdíly v míře zapojení obyvatel do správy území a místního společenského dění (tj. občanskou angažovanost) a zadruhé hodnotí, jak kvalitně je dané území a jeho rozvoj řízen (tj. dobré vládnutí).

Kvalita života v dimenzi občanská angažovanost a dobré vládnutí je měřena pomocí šesti indikátorů, které se dělí do tří subdimenzí (Tabulka 4.8). Subdimenze **volební chování** hodnotí angažovanost obyvatel na úrovni jednotlivců. Subdimenze sleduje volební účast v komunálních a krajských volbách. Subdimenze **organizovaná činnost** hodnotí angažovanost obyvatel v rámci zájmových skupin či celých komunit. Subdimenze sleduje intenzitu spolkové činnosti, která může významně přispívat ke společenskému dění v regionech i k rozvoji území (Bernard 2011, Kůsová 2013, Majerová 2009 aj.) a také počet kandidátů na mandát v komunálních volbách, který vypovídá o zájmu obyvatel o správu regionu (viz Perlín a kol. 2010). Subdimenze **dobré vládnutí** hodnotí, jak kvalitně je dané území spravováno a do jaké míry je přispíváno k jeho rozvoji. Dobré vládnutí je obtížné hodnotit objektivně. V některých místně specifických regionech o něm mohou také vypovídat extrémní hodnoty volební účasti a počtu kandidátů na mandát (viz Perlín a kol. 2010), celoplošně to ale není možné aplikovat. Subdimenze proto sleduje zastoupení kapitálových výdajů a investičních transferů (dotací) v rozpočtech obcí daného regionu. Zastoupení kapitálových výdajů v rozpočtech obcí ukazuje, do jaké míry místní

samosprávy iniciují rozvoj území, zastoupení investičních transferů přijatých obcemi pak vypovídá o schopnosti obcí aktivně získávat pro tento územní rozvoj další zdroje.

Tabulka 4.8: Subdimenze a indikátory pro měření kvality života v dimenzi občanská angažovanost a dobré vládnutí na úrovni SO ORP

SUBDIMENZE	INDIKÁTOR	DEFINICE
Volební chování	Volební účast v komunálních volbách	volební účast ve volbách do obecních zastupitelstev
	Volební účast v krajských volbách	volební účast ve volbách do krajských zastupitelstev
Organizovaná činnost	Spolková činnost	počet spolků na 1 000 obyvatel
	Počet kandidátů na mandát	počet kandidátů na mandát ve volbách do obecních zastupitelstev
Dobré vládnutí	Kapitálové výdaje v rozpočtech obcí	podíl kapitálových výdajů z celkových výdajů obecních rozpočtů
	Investiční transfery v rozpočtech obcí	podíl investičních transferů přijatých obcemi na celkovém objemu kapitálových výdajů obcí

Zdroj: vlastní zpracování.

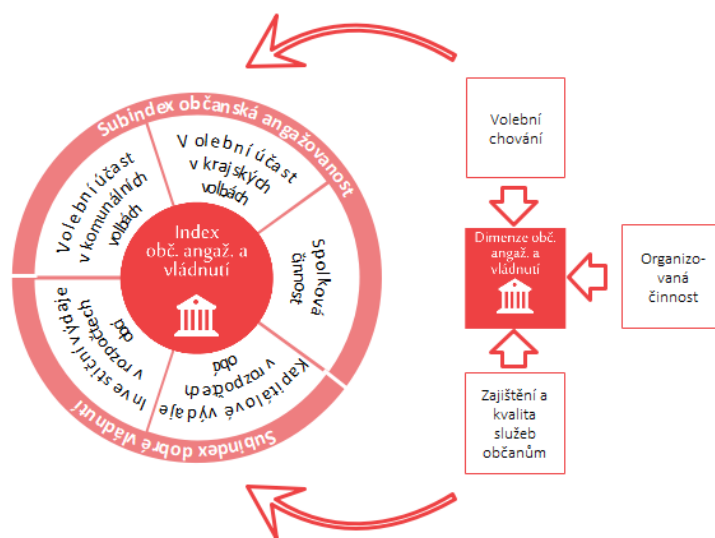
Z výsledného souboru indikátorů byly vyřazené dva indikátory s potenciálem měřit kvalitu života v dimenzi občanská angažovanost a dobré vládnutí.

Prvním vyřazeným indikátorem je podíl žen mezi zvolenými zastupiteli ve volbách do zastupitelstev obcí. Rovné zastoupení různých sociálních skupin může být jedním z aspektů či předpokladů dobrého vládnutí (viz Úřad vlády České republiky 2015). Rovné zastoupení by však mělo být pro tyto účely hodnoceno komplexně, nikoliv pouze na základě jednoho sociálního znaku. Ze všech vhodných socioekonomických a demografických charakteristik (např. věk) zvolených zastupitelů jsou ale dostupné pouze informace o pohlaví zastupitelů. Hodnocení pouze jednoho aspektu rovného zastoupení není dostačující, a proto byl indikátor vyřazen.

Druhým vyřazeným indikátorem z dimenze je podíl uvolněných starostů. Post uvolněného starosty může být jeden z předpokladů dobrého vládnutí v obcích, kdy má starosta více času na svou funkci. To, zda je starosta uvolněný ale příliš závisí na velikosti obce. Indikátor by se tedy mezi regiony výrazně lišil zejména v závislosti na sídelní struktuře a velikosti obcí v regionu a jeho vypovídající hodnota o rozdílech v dobrém vládnutí by tak byla velmi nízká. Z tohoto důvodu byl indikátor vyřazen.

Souhrnný index

Jednoznačná definice této oblasti je velmi problematická. Občanskou angažovanost lze chápat jakožto individuální či kolektivní akci, která má za cíl navrhovat, podporovat a/nebo realizovat veřejné potřeby (Úřad vlády České republiky 2018a). Úřad vlády sleduje na celorepublikové úrovni dvě témata, a to Občanská angažovanost a Dobré vládnutí. Z tohoto pojetí vychází i stavba souhrnného indexu (Obrázek 4.8).

Obrázek 4.8: Konstrukce souhrnného indexu občanské angažovanosti a dobrého vládnutí

(zdroj: vlastní zpracování)

Subindex občanská angažovanost pak spojuje subdimenze volební chování a organizovaná činnost, které spolu velmi úzce souvisí. Tento subindex vyjadřuje občanskou angažovanost obyvatel daného SO ORP a sleduje tak stejnojmenné téma Úřadu vlády ČR (2018a).

Pro stavbu souhrnného indexu byl vynechán indikátor počet kandidátů na mandát pro nejednoznačné hodnocení jeho směru, které může být v různých regionech značně odlišné.

Dimenze „Životní prostředí“

Dimenze životní prostředí postihuje regionální rozdíly v kvalitě životního prostředí, které je chápáno v užším, fyzickogeografickém pojetí. Aspekty sociogeografického pojetí životního prostředí nejsou v dimenzi životní prostředí přímo zohledněny, jejich hodnocení se věnují ostatní dimenze kvality života (mezilidské vztahy, občanská angažovanost a dobré vládnutí aj.).

Tabulka 4.9: Subdimenze a indikátory pro měření kvality života v dimenzi životní prostředí na úrovni SO ORP

SUBDIMENZE	INDIKÁTOR	DEFINICE
Environmentální zdraví	Znečištění ovzduší	intenzita nečištění ovzduší
	Světelné znečištění	průměrná hodnota umělého jasu noční oblohy v poměru k přirozenému jasu noční oblohy
Kvalita a vitalita ekosystémů	Koeficient ekologické stability	podíl ekologicky příznivých ploch vzhledem k plochám zatěžujícím životní prostředí
	Chráněná území	podíl chráněných území na celkové rozloze
	Kontaminovaná místa	počet kontaminovaných míst na 100 km ²

Zdroj: vlastní zpracování.

Kvalita života v dimenzi životní prostředí je měřena pomocí pěti indikátorů, které se dělí do dvou subdimenzí (Tabulka 4.9). Subdimenze **environmentální zdraví** hodnotí aspekty životního prostředí, které prokazatelně mají přímý negativní vliv na zdraví obyvatel. Subdimenze sleduje intenzitu znečištění ovzduší a úroveň světelného znečištění. Subdimenze **kvalita a vitalita ekosystémů** sleduje stav ekosystémů. Subdimenze sleduje koeficient ekologické stability měřící intenzitu využívání území, zastoupení chráněných území a také hustotu kontaminovaných míst v regionu.

Subdimenze kvalita a vitalita ekosystémů je částečně provázána s dimenzí bezpečnost. Některé indikátory dimenze bezpečnost vypovídají částečně také o kvalitě a vitalitě ekosystémů a je vhodné je do subdimenze kvalita a vitalita ekosystémů zařadit. Indikátor „Ohrožení suchem“ měří průměrnou intenzitu sucha, které může představovat bezpečnostní riziko, obecně ale vypovídá také o stavu a kvalitě životního prostředí.

Z výsledného souboru indikátorů byly vyřazené tři indikátory s potenciálem měřit kvalitu života v dimenzi životní prostředí.

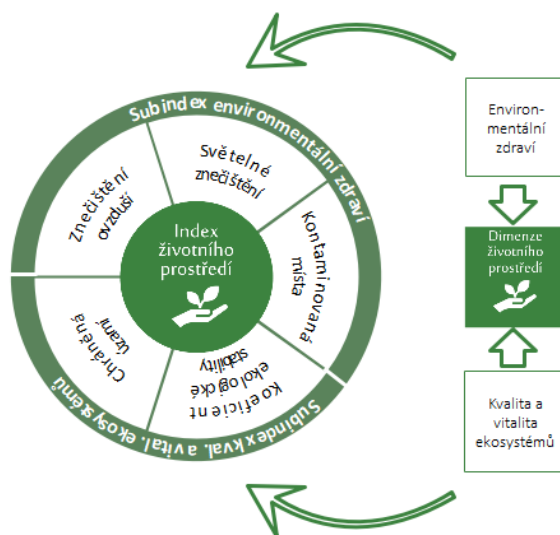
Prvním vyřazeným indikátorem je intenzita dopravy. Počty projetých vozidel jsou evidovány a sčítány pouze na významnějších komunikacích. Informace o intenzitě provozu na méně významných místních komunikacích, které jsou ale v přímé blízkosti zástavby, často chybí. Přitom uvnitř sídel a v jejich těsné blízkosti je sledování intenzity dopravy z hlediska kvality života nejvíce smysluplné. Bez informací o intenzitě provozu na všech komunikacích v blízkosti zástavby nepřináší indikátor relevantní informaci pro hodnocení kvality života, navíc hrozí možnost značného zkreslení reality, kdy by vyšší hodnoty indikátoru automaticky dosahovaly více exponované regiony s významnějšími komunikacemi.

Dalším indikátorem, který nebyla nakonec zahrnut je dostupnost zeleně pro běžnou každodenní rekreaci. Dostupnost zeleně je jeden z faktorů, který může mít přímý vliv na lidské zdraví a indikátor by bylo vhodné do subdimenze environmentální zdraví zařadit. Napříč všemi regiony Česka, které mají velmi odlišnou sídelní strukturu, je ale příliš obtížné kvantifikovat a srovnat dostupnost zeleně. Jen obtížně se bude posuzovat rozdíl mezi soukromou zahradou, městskou zelení či lesními plochami. S ohledem na funkci zeleně, kterou by indikátor sledoval, je také klíčový stav konkrétní zeleně, a indikátor tak naráží rovněž na nedostatek dat a informací.

Do dimenze životní prostředí nebyl zahrnut ani indikátor ekologické zemědělství (podíl ekologicky obhospodařované zemědělské půdy na celkové výměře zemědělské půdy). Ekologické zemědělství je v Česku vázané primárně na extenzivní živočišnou výrobu, která je značně koncentrována do regionů s méně příznivými zemědělskými podmínkami. V těchto regionech je tedy zastoupení ekologického zemědělství mnohem vyšší a zcela nesrovnatelné s ostatními regiony. Příčinou jsou ale zejména specifické fyzicko-geografické podmínky těchto regionů, které už jsou do značné míry zachyceny v indikátorech „Koeficient ekologické stability“ a „Chráněná území“. Indikátor tak v současné době nemůže přinést relevantní informace, naopak by vedl k určité duplikaci informací, které jsou již zastoupeny v ostatních indikátorech subdimenze. Z dlouhodobého hlediska by ale mohl být indikátor smysluplným v situaci, kdy se bude ekologické zemědělství týkat častěji i rostlinné výroby a bude více aplikováno i v regionech s příznivějšími zemědělskými podmínkami. Případně by bylo v budoucnu možné indikátor začlenit do výpočtu indikátoru „Koeficient ekologické stability“, kdy by ekologicky obhospodařovaná orná půda nemusela být na rozdíl od běžné orné půdy počítána do nestabilních ploch.

Souhrnný index

Prostředí, ve kterém žijeme, je důležitou součástí kvality života. Souhrnný index životního prostředí (Obrázek 4.9) vychází svojí strukturou z dimenze životního prostředí systému hodnocení. Subindexy jsou environmentální zdraví a kvalita a vitalita ekosystémů.

Obrázek 4.9: Konstrukce souhrnného indexu životního prostředí

(zdroj: vlastní zpracování)

Indikátor kontaminovaná místa je zde zařazen do subindexu environmentální zdraví. „Kontaminované lokality jsou oblasti, kde probíhala lidská činnost nebo jsou ovlivněny lidskou činností, která způsobila kontaminaci životního prostředí půdy, sedimentů, povrchových nebo podzemních vod, ovzduší nebo potravinového řetězce, což má nebo může mít za následek poškození lidského zdraví, životního prostředí nebo ekologických systémů“ (Martuzzi, Pasetto, Martin-Olmedo 2014). Kontaminace se tak týká často míst v městských oblastech, kde může představovat riziko i pro zdraví a pohodu obyvatel (WHO 2022). Indikátor kontaminovaná místa je i svým rozložením významně korelován s indikátory světelné znečištění a znečištění ovzduší a je tedy zařazen do subindexu environmentální zdraví.

Dimenze „Bezpečnost“

Dimenze bezpečnost postihuje regionální rozdíly v ohrožení fyzického bezpečí a zdraví obyvatel a také v ohrožení osobního a veřejného majetku v regionu.

Kvalita života v dimenzi bezpečnost je měřena pomocí pěti indikátorů, které se dělí do dvou subdimenzí (Tabulka 4.10). Subdimenze **sociální ohrožení** hodnotí úroveň ohrožení fyzického bezpečí a zdraví obyvatel a také úroveň ohrožení osobního a veřejného majetku v regionu způsobené lidskou činností. Subdimenze sleduje specifické indexy kriminality (index majetkové kriminality a index násilné kriminality) a také hustotu dopravních nehod. Subdimenze **přírodní ohrožení** hodnotí úroveň ohrožení fyzického bezpečí a zdraví obyvatel a také úroveň ohrožení osobního a veřejného majetku přírodními živly. Subdimenze konkrétně sleduje ohrožení povodněmi a ohrožení suchem.

Tabulka 4.10: Subdimenze a indikátory pro měření kvality života v dimenzi bezpečnost na úrovni SO ORP

SUBDIMENZE	INDIKÁTOR	DEFINICE
Sociální ohrožení	Index majetkové kriminality	počet registrovaných trestných činů ohrožujících osobní a veřejný majetek v regionu na 10 000 obyvatel středního stavu
	Index násilné kriminality	počet registrovaných trestných činů ohrožujících fyzické bezpečí a zdraví obyvatel na 10 000 obyvatel středního stavu
	Dopravní nehodovost	počet evidovaných dopravních nehod na 100 kilometrů komunikací
Přírodní ohrožení	Ohrožení povodněmi	podíl plochy zástavby významně ohrožené povodněmi z celkové plochy zástavby
	Ohrožení suchem	průměrná intenzita sucha

Zdroj: vlastní zpracování.

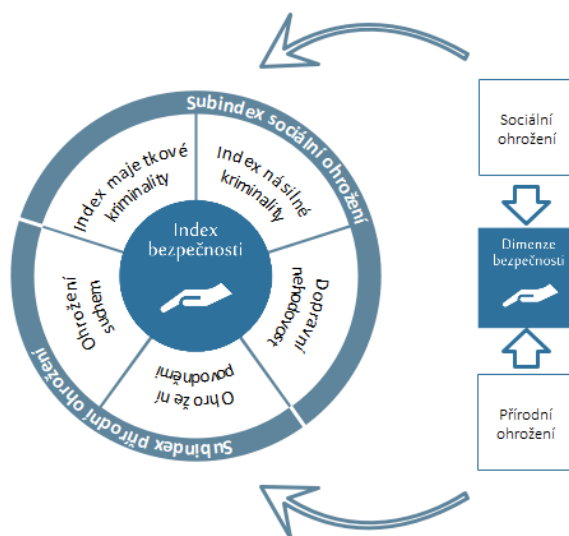
Z výsledného souboru indikátorů byly vyřazené tři indikátory s potenciálem měřit kvalitu života v dimenzi bezpečnost.

Vyřazeny byly indikátory objasněnost majetkové kriminality a objasněnost násilné kriminality. Objasněnost registrovaných trestných činů se výrazně liší v závislosti na typu trestného činu. Vzhledem k tomu, že struktura registrované trestné činnosti se napříč regiony liší, může být obtížné jednoznačně interpretovat objasněnost celkové kriminality i objasněnost specifického typu trestných činů. Indikátory byly proto z dimenze vyřazen.

Dále došlo k vyřazení indikátoru ohrožení požáry. Četnost evidovaných požárů je ve sledovaném období velmi nízká, čímž je výrazně narušena vypovídající hodnota indikátoru. Proto byl indikátor z dimenze vyřazen.

Souhrnný index

Bezpečnost je široký pojem, který může zahrnovat mnoho náhledů. Termín bezpečnost se používá v obecné mluvě i v přírodních, technických i společenských vědních disciplínách (Úřad vlády ČR 2018a).

Obrázek 4.10: Konstrukce souhrnného indexu bezpečnosti

(zdroj: vlastní zpracování)

Dimenze bezpečnost je v regionálním pojetí velmi vzdálená pojetí Úřadu vlády, které je celorepublikové. V regionálním pohledu se soustředíme na dva aspekty, kterými jsou sociální ohrožení a přírodní ohrožení, které jsou sledovány subdimenzemi v systému hodnocení. Souhrnný index bezpečnosti vychází tak svojí strukturou z dimenze bezpečnost a dělí se na dva subindexy: sociální ohrožení a přírodní ohrožení (Obrázek 4.10).

Zdroje

- AMBROS, J. (2012): Jak měřit bezpečnost? – 1. část. Silniční obzor, 73, 78–82. https://ideko.cdv.cz/fileman/Uploads/Documents/2012_mereni1.pdf
- AMC (2001): Robust statistics: a method of coping with outliers. Royal Society of Chemistry 2001.
- AOPK ČR (2020): Otevřená data AOPK ČR. <https://gis-aopkcr.opendata.arcgis.com/>
- BALÍK, S., PINK, M., DVOŘÁKOVÁ, M., SMOLKOVÁ, A. (2014): Krajské volby 2012. Masarykova univerzita, Brno.
- BAXA, J., OSOBA, P. (2016): Možnosti komplexního hodnocení kvality bydlení. Evaluační teorie a praxe, 4, 2, 1–34.
- BERNARD, J. (2011): Endogenní rozvojové potenciály malých venkovských obcí – obtížné hledání a měření jejich vlivu. Sociologický časopis, 47, 4, 745–775.
- BERNARD, J. (2012): Prostorové vzorce rozvinutosti venkovských obcí Česka. Geografie, 117, 1, 72–94.
- BLAIKIE, N. (2003). Analyzing Quantitative Data: From Description to Explanation. SAGE, 2003, s. 352. ISBN 9781848605374.
- BLATNÝ, M. (2016): Psychologie celoživotního vývoje. Karolinum, Praha.
- BONNEFOY, X. (2007): Inadequate housing and health: An overview. International Journal of Environment and Pollution, 30(3/4), 411. <https://doi.org/10.1504/IJEP.2007.014819>
- BRAVEMAN, P., DEKKER, M., EGERTER, S., SADEGH-NOBARI, T., & POLLACK, C. (2011). Housing and health. Robert Wood Johnson Foundation. <https://www.rwjf.org/en/library/research/2011/05/housing-and-health.html>
- CENIA (2021a): Národní inventarizace kontaminovaných míst – II. etapa národní inventarizace kontaminovaných míst (2018-2021). <https://www.cenia.cz/projekty/aktualni-projekty/nikm-2/>
- CENIA (2021b): Krajská zpráva o inventarizaci kontaminovaných míst - Jihočeský kraj. <https://www.cenia.cz/projekty/aktualni-projekty/nikm-2/>
- CZESANÝ, S. (2006). Indikátory udržitelného rozvoje. Statistika. 2006, č. 5, s. 431-434.
- ČHMÚ (2020a): Oblasti s překročenými imisními limity v roce 2011, 2012, 2013, 2017, 2018 a 2019. OZKO za rok 2010. https://www.chmi.cz/files/portal/docs/uoco/isko/ozko/ozko_CZ.html
- ČHMÚ (2020b): Znečištění ovzduší na území České republiky v roce 2010–2019. https://www.chmi.cz/files/portal/docs/uoco/isko/grafroc/grafroc_CZ.html
- ČSÚ (2015a): Metodika SLDB 2011. <https://www.czso.cz/csu/czso/metodika-sldb-2011>
- ČSÚ (2015b): Metodika – volby. <https://www.czso.cz/csu/xs/metodika-volby>
- ČSÚ (2020a): Veřejná databáze. <https://www.czso.cz>
- ČSÚ (2020b): Úmrtnostní tabulky. https://www.czso.cz/csu/czso/umrtnostni_tabulky
- ČSÚ (2020c): Demografická ročenka správních obvodů obcí s rozšířenou působností - 2010 až 2019. <https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-rocenka-spravnich-obvodu-obci-s-rozsirenou-pusobnosti-2010-az-2019>
- ČSÚ (2021a): High-tech sektor. https://www.czso.cz/csu/czso/high_tech_sektor
- ČSÚ (2021b): Veřejná databáze. <https://www.czso.cz>

- ČŠI (2017): Výběrové zjišťování výsledků žáků na úrovni 5. a 9. Ročníků základních škol ve školním roce 2016/2017. <https://www.csicr.cz/getattachment/17f8e265-b04f-4459-a106-3aecbf735ca0/Vyberove-zjistovani-vysledku-zaku-na-urovni-5-a-9-rocniku-ZS-zaverecna-zprava.pdf>
- ČŠI (2019): Kvalita a efektivita vzdělávání a vzdělávací soustavy ve školním roce 2018/2019. https://www.csicr.cz/Csicr/media/Prilohy/PDF_el._publikace/V%C3%BDro%C4%8Dn%C3%AD%20zpr%C3%A1vy/VZ-CŠI-2018-2019.pdf
- DELOITTE (2014): Analýza socioekonomické situace příjemců sociálních dávek na ubytovnách (Výstup 3. etapy projektu).
- DIENER, E. (1984): Subjective Well-Being. *Psychological Bulletin*, 95, 3, 542–575.
- DOLÁK, Š. (2019): Vyjíždka z obcí Česka do zaměstnání na základě času a vzdálenosti: Její vývoj v letech 1991–2011. Diplomová práce. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PŘF UK, Praha.
- ESTY, D. C., LEVY, K. C., DE SHERBININ, A., SREBOTNJAK, T., MARA, V. (2008). 2008 Environmental Performance Index. New Haven: Yale Center for Environmental Law and Policy, 2008.
- FALCHI, F. a kol. (2016a): Supplement to: The New World Atlas of Artificial Night Sky Brightness. GFZ Data Services. <http://doi.org/10.5880/GFZ.1.4.2016.001>
- FALCHI, F. a kol. (2016b): The new world atlas of artificial night sky brightness. *Science Advances*, 2, 6. <http://dx.doi.org/10.1126/sciadv.1600377>
- FOLDYNOVÁ, I. a kol. (2016): Analýza struktury obecních bytů v ČR. Ostrava: PROCES – Centrum pro rozvoj obcí a regionů, s.r.o. https://www.mpsv.cz/documents/20142/225517/Analiza_struktury_obecnich_bytu_v_CR_TB05MPSV008.pdf/dd93c749-28a4-78f1-a976-7aa939fdbe5c
- GAC (2012): Model mapy pro sledování sociálních jevů, které souvisí se sociálním ohrožením nebo vyloučením. https://www.esfcr.cz/zadavaci-rizeni-oplzz/-/asset_publisher/0vxsQYRpZsom/content/model-mapy-pro-sledovani-socialnich-jevu-ktere-souvisi-se-socialnim-ohrozenim-nebo-vyloucenim?inheritRedirect=false
- GAC (2015): Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR. https://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/Analiza_socialne_vyloucenych_lokalit_GAC.pdf
- GASTON, K. J., BENNIE, J., DAVIES, T. W., HOPKINS, J. (2013): The ecological impacts of nighttime light pollution: a mechanistic appraisal. *Biological Reviews*, 88, 4, 912–927.
- GREENHAUS, J. H., COLLINS, K. M., & SHAW, J. D. (2003): The relation between work-family balance and quality of life. *Journal of Vocational Behavior*, 63(3), 510–531. [https://doi.org/10.1016/S0001-8791\(02\)00042-8](https://doi.org/10.1016/S0001-8791(02)00042-8)
- HAMPL, M. (2005): Geografická organizace společnosti v České republice: transformační procesy a jejich obecný kontext. Praha Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, Praha.
- HAMPL, M., MARADA, M. (2015): Sociogeografická regionalizace Česka. *Geografie*, 120, 3, 397–421.
- HOWARD, W.G., HOWARD DONOFIO, H. BOLES, J.S. (2004): Inter domain work-family conflict and police work satisfaction. *Policing*, 27, 380 – 395.
- HOWITT, D. A CRAMER, D. (2007). *Introduction to Statistics in Psychology*. Harlow : Pearson Education, 2007, s. 527. ISBN 9780132051613.
- HSU, A., JOHNSON, L.A., LLOYD, A. (2013). *Measuring Progress: A Practical Guide From the Developers of the Environmental Performance Index (EPI)*. New Haven : Yale Center for Environmental Law & Policy, 2013.
- HUDRLÍKOVÁ, L. (2013). Composite Indicators as a Useful Tool for International Comparison: The Europe 2020 Example. *Prague economic papers*. 2013, roč. 22, č. 4, s. 459–473. ISSN 1210-0455.

- HŮLE, D. (2009): Vzdělávací kariéry v kontextu sociálního vyloučení. https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwj0Krl5pHuAhWN6gQKHS85BikQFjACegQIARAC&url=http%3A%2F%2Ftadyated.org%2Fwp-content%2Fuploads%2F2015%2F01%2Fanalyza_upr_FINALLL.doc&usg=AOvVaw2lIvoDWdqRmh1a65CxLqXU
- HŮLE, D. a kol. (2015): Zavedení povinného předškolního vzdělávání pro děti z rodin ohrožených sociální exkluzí se zapojením OSPOD. https://www.kudyvedecesta.cz/sites/default/files/upload/studie_3_final.pdf
- ILO (1999): Decent work. Report of the Director-General, International Labour Conference, 87th Session, 1999.
- INSPIRE (2020): Národní geoportál INSPIRE. <https://geoportal.gov.cz/web/guest/home/>
- INTERSCUHO (2021): Jak sucho monitorujeme. <https://www.intersucho.cz/cz/o-suchu/jak-sucho-monitorujeme/>
- JOHNSON, R. A KUBY, P. (2007). Elementary Statistics, Enhanced Review Edition. Cengage Learning, 2007, s. 832. ISBN 9780495383864.
- KLEMEŠOVÁ, K. (2016): Povodňové mapy a jejich využití v kontextu problematiky rozvoje území. Rigorózní práce. Geografický ústav Masarykovy univerzity, Brno.
- KLICPEROVÁ, B. (2018): Regionální rozdíly v naději dožití ve zdraví v Česku. Diplomová práce. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, Praha.
- KLUFOVÁ, R., POLÁKOVÁ, Z. (2010): Demografické metody a analýzy: demografie české a slovenské populace. Praha, Wolters Kluwer Česká republika.
- KOTNÍK, Ž., KLUN, M. (2013). Constructing composite environmental indicators. Conference proceedingd "Excellence in Services". Ljubljana : University of Ljubljana, 2013, s. 392-403, ISBN 9788830432736.
- KRIEGER, J., & HIGGINS, D. L. (2002): Housing and health: Time again for public health action. American Journal of Public Health, 92(5), 758–768.
- KULHÁNOVÁ, I., KÁŽMÉR, L., LUSTIGOVÁ, M. (2020): Alcohol-related mortality in Czechia in a comparative view of European countries. European Journal of Public Health, 30, 5. <https://doi.org/10.1093/eurpub/ckaa165.237>
- KŮSOVÁ, T. (2013): Volný čas a sociální kapitál: prostorová diferenciace spolkové aktivity v Česku. Geografie, 118, 4, 372–391.
- LEYS, CH., LEY, CH., KLEIN, O., BERNARD, P. & LICATA, L. (2013). Detecting outliers: Do not use standard deviation around the mean, use absolute deviation around the median. Journal of Experimental Social Psychology. 2013, č. 49, s. 164-766.
- LUTERO, G. (2010). The aggregation problem in its hystorical perspective: a summary overview. Methods development of quarterly national accounts. ISTAT, National Accounts Directorate, 2010.
- MAJEROVÁ, V. (2009): „Local Initiatives Functioning as a Condition of Rural Development of the Czech Countryside. Eastern European Countryside, 15, 1, 127–149.
- MAPA EXEKUCÍ (2021): <http://mapaexekuci.cz/>
- MAPA KRIMINALITY (2021a): Mapa kriminality. Projekt otevřené společnosti, o.p.s. O projektu. <https://www.mapakriminality.cz/o-aplikaci/#oAplikaciData>
- MAPA KRIMINALITY (2021b): Mapa kriminality. Projekt otevřené společnosti, o.p.s. Tabulky. <https://www.mapakriminality.cz/#tabulky>
- MATĚJŮ, P., STRAKOVÁ, J., VESELÝ, A. (2010): Nerovnosti ve vzdělávání. Praha, Sociologické nakladatelství Slon.

- MARTUZZI, M., PASETTO, R., MARTIN-OLMEDO, P. (2014): Industrially contaminated sites and health. J Environ Public Health. 198574. doi: 10.1155/2014/198574
- MELOUN, M. A., MILITKÝ, J. (2006). Kompendium statistického zpracování dat. Praha : Academia, 2006, s. 985. ISBN 80-200-1396-2.
- MELOUN, M., MILITKÝ, J. (1994). Statistické zpracování experimentálních dat. Praha : PLUS spol. s r. o. 1994, ISBN 80-85297-56-6.
- MÍCHAL, I. (1994): Ekologická stabilita. Veronica, Brno.
- MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ (2020a): Příspěvek na bydlení. <https://www.mpsv.cz/-/prispevek-na-bydleni>
- MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ (2020b): Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí. <https://www.mpsv.cz/web/cz/statisticka-rocenka-z-oblasti-prace-a-socialnich-veci>
- MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ (2020c): Podmínky pro přiznání příspěvku na bydlení se od července změní. https://www.mpsv.cz/documents/20142/1248138/17.6.2020+-+TZ_Podm%C3%ADnky+pro+p%C5%99izn%C3%A1n%C3%AD+p%C5%99%C3%ADsp%C4%Bvku+na+bydlen%C3%AD+se+od%C4%8Dervence+zm%C4%9Bn%C3%AD.pdf/9d77b51f-9e5e-1778-6c9a-8ccfaca89504
- MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ (2020d): Doplatek na bydlení. <https://www.mpsv.cz/-/doplatek-na-bydleni>
- MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ (2020e): Statistiky o trhu práce. <https://data.mpsv.cz/web/data/statistiky>
- MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ (2020f): Změna metodiky ukazatele registrované nezaměstnanosti. <https://www.mpsv.cz/web/cz/upozorneni-na-zmenu-metodiky>
- MINISTERSTVO FINANČÍ (2021): Analytická část portálu Monitor. <https://monitor.statni-pokladna.cz/analyza/#>
- MINISTERSTVO ZDRAVOTNICTVÍ (2020a): Program na podporu dostupnosti zdravotních služeb praktických lékařů. <https://www.mzcr.cz/program-na-podporu-dostupnosti-zdravotnich-sluzeb-praktickych-lekaru/>
- MINISTERSTVO ZDRAVOTNICTVÍ (2020b): Program na podporu zubních lékařů v oblastech s omezenou dostupností zdravotních služeb. <https://www.mzcr.cz/program-na-podporu-zubnich-lekaru-v-oblastech-s-omezenou-dostupnosti-zdravotnich-sluzeb/>
- MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ (2019a): Strategie regionálního rozvoje ČR 2021+. <https://mmr.cz/getmedia/58c57a22-202d-4374-af5d-cbd8f9454adb/SRR21.pdf.aspx?ext=.pdf>
- MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ (2019b): Koncepce rozvoje venkova. https://www.mmr.cz/getmedia/279d5264-6e9e-4f80-ba4a-c15a26144cd0/Koncepce-rozvoje-venkova_202001.pdf.aspx?ext=.pdf
- MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ (2021): Hodnotové mapy nájemného 2019. <https://www.mmr.cz/cs/ministerstvo/bytova-politika/mapy-2019>
- MOLDAN, B., HÁK, T., KOVANDA, J., HAVRÁBNEK, V., KUŠKOVÁ, P. (2005). Uspějí agregované indikátory při měření environmentální udržitelnosti? Statistika. 2005, č. 2, s. 125-135.
- NAVARA, K. J., NELSON, R. J. (2007): The dark side of light at night: physiological, epidemiological, and ecological consequences. Journal of Pineal Research, 43, 3, 215-224.
- NETRDOVÁ, P., NOVÁK, J. (2011): Prostorové vzorce sociálně-ekonomické diferenciací obcí v České republice. Sociologický časopis, 47, 4, 297-323.
- NETRDOVÁ, P., PŘÍDALOVÁ, I., ŠPAČKOVÁ, P., OUŘEDNÍČEK, M. (2013): Sociální deprivace v městském prostředí: objektivní a subjektivní dimenze. Specializované mapy – dimenze fluktuace. <http://www.atlasobyvatelstva.cz/cs/mobilita-socialni-deprivace>

NOVÁK, J., NETRDOVÁ, P. (2011): Prostorové vzorce sociálně-ekonomické diferenciacie obcí v České republice. Sociologický časopis, 47, 4, 297–323.

OECD & JRC. (2008). Handbook on Constructing Composite Indicators: Methodology and User Guide. OECD Publishing, 2008, s. 162. ISBN 9789264043466.

OECD (2015a): LMF2.4. Family-Friendly Workplace Practices. http://www.oecd.org/els/family/LMF_2-4-Family-friendly-work-place-practices.pdf

OECD (2015b): LMF2.7: Subjective well-being and satisfaction with work-life balance. https://www.oecd.org/els/family/LMF_2_7_Subjective_well-being_and_satisfaction_with_work-life_balance.pdf

OPENSTREETMAP (2021): Czech Republic. <https://download.geofabrik.de/europe/czech-republic.html>

OUŘEDNÍČEK, M., TEMELOVÁ, J., POSPÍŠILOVÁ, L. eds. (2011): Atlas sociálně prostorové diferenciacie České republiky. Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, Praha.

PAVLÍK, Z., RYCHTAŘÍKOVÁ, J., ŠUBRTOVÁ, A. (1986): Základy demografie. Academia, Praha.

PČR (2020): Statistické přehledy kriminality za rok 2019. <https://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2019.aspx>

PERLÍN, R., KOMÁREK, M., MARADA, M., HAVLÍČEK, T., JANČÁK, V., CHROMÝ, P., BEDNÁŘOVÁ, H. (2019): Typologie mikroregionů Česka. Urbanismus a územní rozvoj, 22, 4, 8–13.

PERLÍN, R., KUČEROVÁ, S., KUČERA, Z. (2010): Typologie venkovského prostoru Česka. Geografie, 115, 2, 161–187.

PETKOVÁ, L., HUDRLÍKOVÁ, L. (2013). Využití vícekritériálních rozhodovacích metod v regionální analýze udržitelného rozvoje. FORUM STATISTICUM SLOVACUM. 2013, č. 7, s. 177–182.

PLATFORMA PRO SOCIÁLNÍ BYDLENÍ (2018): Ministerstvo práce a sociálních věcí chystá bezprecedentní zásah do dávek pomáhajících rodinám udržet bydlení! https://socialnibydleni.org/wp-content/uploads/2018/10/PSB_2018_MPSV-chysta-bezprecedentni-zasah-do-davek_final.pdf

PLATFORMA PRO SOCIÁLNÍ BYDLENÍ (2020): Dávky na bydlení. https://socialnibydleni.org/slovník-pojmu/davky-na-bydleni?gclid=Cj0KCQjwv7L6BRDxARIsAGj-34pe5x9nOKDOxYXxCN73WLDnPKLTbWZNuaOTQHJRPB-cQN6ejHYsUpkaAmDZEALw_wcB

PLATFORMA PRO SOCIÁLNÍ BYDLENÍ, LUMOS (2018): Zpráva o vyloučení z bydlení za rok 2018. <https://socialnibydleni.org/wp-content/uploads/2019/04/Zpr%C3%A1va-o-vylou%C4%8Den%C3%AD-z-bydlen%C3%AD-za-rok-2018.pdf>

SAISANA, M. (2004). Composite Indicators – A review: Second Workshop on Composite Indicators of Country Performance. Feb. 26-27th 2004, OECD, Paris

SAISANA, M. (2010). ELLI-Index: a sound measure for lifelong learning in the EU. Luxembudg : Joint Research Centre, European Union, 2010, s. 47. ISBN: 978-92-79-15629-8.

SAISANA, M., TARANTOLA, S. (2002). State-of-the-art report on current methodologies and practices for composite indicator development. European Commission : Joint Research Centre, Institute for the Protection and the Security of the Citizen, Technological and Economic Risk Management Unit, 2002. EUR 20408 EN Report.

SALTELLI, A. (2012). Composite Indicators: An Introduction. 2012. Paper presented at the 10th JRC Annual Seminar on Composite Indicators.

SALTELLI, A., NARDO, M., SAISANA, M., TARANTOLA, S., LIŠKA, R. (2005). Agregované indikátory. Statistika. 2005, roč. 2 s. 93–106.

SALZMAN, J. (2003). Methodological Choices Encountered in the Construction of. Centre for the Study of Living Standards. 2003.

- SEKM (2021): Přehled kontaminovaných míst. Vyhledávání. <https://www.sekm.cz/portal/>
- SINGH, R. K., MURTY, H. R., GUPTA, S. K., DIKSHIT, A. K. (2012). An overview of sustainability assessment methodologies. *Ecological Indicators*. 2012, roč 15, s. 281-299.
- SMETANOVÁ, M. (2021): Kvalita života v dimenzi zdraví: Česko v regionálním pohledu. Diplomová práce, Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy.
- STEVENS, R. G. a kol. (2013): Breast cancer and circadian disruption from electric lighting in the modern world. *CA A Cancer Journal for Clinicians*, 64, 3, 207–2018.
- SZÉNÁSSY, E., KŇAPOVÁ, K., DVOŘÁKOVÁ, T. (2017): Jak zůstat člověkem v síti dluhů. Kvalitativní výzkum. http://mapaexekuci.cz/wp-content/uploads/2017/04/Vyzkumna_zprava_WEB_fin.pdf
- ŠÍDLO, L., NOVÁK, M., ŠTYCH, P., BURCIN, B. (2017): Hodnocení a modelování dostupnosti primární zdravotní péče. Souhrnná studie. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, Praha.
- TOUŠEK, V., KUNC, J., VYSTOUPIL, J. a kol. (2008): Ekonomická a sociální geografie. PBtisk, s.r.o., Plzeň.
- TREXIMA (2018): Zabránění vzniku dlouhodobé nezaměstnanosti a nové uplatnění na trhu práce v důsledku technologických změn pro znevýhodněné skupiny zaměstnanců. https://ipodpora.odborny.info/soubory/dms/wysiwyg_uploads/e044973a33126433/uploads/Studie_dlouho_dob%C3%A1_nezam%C4%9Bstnanost.pdf
- TUKEY, J.W. (1977): *Exploratory Data Analysis*. Addison-Wesley Publishing Company, 1977, ISBN 9780201076165.
- ULIJASZEK, A. J., JOHNSTON, F. E., PREECE, M. A. (1998). *The Cambridge Encyclopedia of Human Growth and Development*. Cambridge University Press, 1998, s. 497. ISBN 9780521560467.
- UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME. (2014). *Human Development Report 2014*. New York : United Nations Development Programme, 2014, s. 216. ISBN 978-92-1-126340-4.
- ÚŘAD VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY (2015): Shrnutí závěrečných zpráv expertních skupin pro identifikaci relevantních indikátorů kvality života. https://www.cr2030.cz/strategie/wp-content/uploads/sites/2/2018/05/01_Kvalita-%C5%BEivota-shrnut%C3%AD.pdf
- ÚŘAD VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY (2018a). Shrnutí závěrečných zpráv expertních skupin pro identifikaci relevantních indikátorů kvality života v ČR. Praha: Úřad vlády České republiky, Odbor pro udržitelný rozvoj. Dostupné z: https://www.cr2030.cz/strategie/wp-content/uploads/sites/2/2018/05/kvalita_%C5%BEivota_celek.compressed.pdf
- ÚŘAD VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY (2018b). Souhrnná zpráva o měření kvality života v ČR. Praha: Úřad vlády České republiky, Odbor pro udržitelný rozvoj. Dostupné z: <https://www.cr2030.cz/strategie/wpcontent/uploads/sites/2/2018/07/Kvalita-%C5%BEivota-Souhrnn%C3%A1-zpr%C3%A1va.pdf>
- VEENHOVEN, R. (2000): The Four Qualities of Life. *Journal of Happiness Studies*, 1, 1, 1–39.
- VOHLÍDALOVÁ, M., FORMÁNKOVÁ, L. (2012): Částečné úvazky v České republice: šance nebo riziko? *Fórum sociální politiky*, 6, 5, 17–21.
- VOLBY.CZ (2020): Otevřená data pro volební výsledky. <https://www.volby.cz/opensdata/opensdata.htm>
- VÚV TGM (2010): Metodika stanovování povodňových rizik a škod v záplavovém území. <https://www.dibavod.cz/82/dokumenty-ke-stazeni.html>
- WHO (2006): *Constitution of the World Health Organization – Basic Documents, Forty-fifth edition, Supplement*, 2006.

WHO (2022): Ochrana zdraví prostřednictvím revitalizace kontaminovaných lokalit ve městských oblastech: stručná zpráva zaměřena na plánování. Kodaň: Regionální úřad WHO pro Evropu. 2022.

ZVOLSKÁ, K. (2013): Kardiovaskulární onemocnění a kouření. Léčba závislosti na tabáku a kardiovaskulární riziko. Disertační práce. Ústav hygieny a epidemiologie 1. LF UK, Praha.

ZYKANOVÁ, T., JANHUBOVÁ, K. (2020): Analýza dostupnosti zařízení péče o děti v předškolním věku. Oddělení evaluací MPSV.

Výsledky předcházející metodice

NETRDOVÁ, P., ŠAVRDOVÁ, J., HAVEJ, P. (2021): Kvalita života v regionech: dimenze bohatství. Soubor specializovaných map. <https://arcg.is/m8vaX>

NETRDOVÁ, P., ŠAVRDOVÁ, J., HAVEJ, P. (2021): Kvalita života v regionech: dimenze zaměstnanost. Soubor specializovaných map. <https://arcg.is/18rrrH>

NETRDOVÁ, P., ŠAVRDOVÁ, J., HAVEJ, P. (2021): Kvalita života v regionech: dimenze bydlení. Soubor specializovaných map. <https://arcg.is/0OKber>

NETRDOVÁ, P., ŠAVRDOVÁ, J., HAVEJ, P. (2021): Kvalita života v regionech: dimenze zdraví. Soubor specializovaných map. <https://arcg.is/0X5Syr>

NETRDOVÁ, P., ŠAVRDOVÁ, J., HAVEJ, P. (2021): Kvalita života v regionech: dimenze sladování. Soubor specializovaných map. <https://arcg.is/1iKaaq0>

NETRDOVÁ, P., ŠAVRDOVÁ, J., HAVEJ, P. (2021): Kvalita života v regionech: dimenze vzdělávání. Soubor specializovaných map. <https://arcg.is/jO515>

NETRDOVÁ, P., ŠAVRDOVÁ, J., HAVEJ, P. (2021): Kvalita života v regionech: dimenze mezilidské vztahy. Soubor specializovaných map. <https://arcg.is/1DqTWj0>

NETRDOVÁ, P., ŠAVRDOVÁ, J., HAVEJ, P. (2021): Kvalita života v regionech: dimenze občanská angažovanost a dobré vládnutí. Soubor specializovaných map. <https://arcg.is/0iHHT90>

NETRDOVÁ, P., ŠAVRDOVÁ, J., HAVEJ, P. (2021): Kvalita života v regionech: dimenze životní prostředí. Soubor specializovaných map. <https://arcg.is/0DKSyu>

NETRDOVÁ, P., ŠAVRDOVÁ, J., HAVEJ, P. (2021): Kvalita života v regionech: dimenze bezpečnost. Soubor specializovaných map. <https://arcg.is/1a9WfC1>

NETRDOVÁ, P., ŠAVRDOVÁ, J., HAVEJ, P. (2022a): Kvalita života v regionech: souhrnný pohled. Soubor specializovaných map. <https://arcg.is/zmjvL0>

NETRDOVÁ, P., ŠAVRDOVÁ, J., HAVEJ, P. (2022b): Kvalita života v regionech: prostorové vzorce. Soubor specializovaných map. <https://arcg.is/PObbf>

PETKOVÁ, L., HARTMAN D, PAVELKA T. (2020): Problems of Aggregation of Sustainable Development Indicators at the Regional Level. Sustainability 2020, 12, 7156.

PETKOVÁ, L., HARTMAN, D., SLOVÁČKOVÁ, M. (2022): Kvalita života v regionální dimenzi. Soubor specializovaných map. <https://mapy.zivotvregionech.cz/>

Seznam tabulek a obrázků

Seznam obrázků

OBRÁZEK 3.1: DIMENZE PRO HODNOCENÍ KVALITY ŽIVOTA V NÁRODNÍ STRATEGII ČESKÁ REPUBLIKA 2030	9
OBRÁZEK 4.1: KONSTRUKCE SOUHRNNÉHO INDEXU PŘÍJMU A BOHATSTVÍ	14
OBRÁZEK 4.2: KONSTRUKCE SOUHRNNÉHO INDEXU ZAMĚSTNANOSTI	17
OBRÁZEK 4.3: KONSTRUKCE SOUHRNNÉHO INDEXU BYDLENÍ	19
OBRÁZEK 4.4: KONSTRUKCE SOUHRNNÉHO INDEXU ZDRAVÍ	21
OBRÁZEK 4.5: KONSTRUKCE SOUHRNNÉHO INDEXU SLAĎOVÁNÍ SOUKROMÉHO A PRACOVNÍHO ŽIVOTA	24
OBRÁZEK 4.6: KONSTRUKCE SOUHRNNÉHO INDEXU VZDĚLÁVÁNÍ	27
OBRÁZEK 4.7: KONSTRUKCE SOUHRNNÉHO INDEXU MEZILIDSKÝCH VZTAHŮ	29
OBRÁZEK 4.8: KONSTRUKCE SOUHRNNÉHO INDEXU OBČANSKÉ ANGAŽOVANOSTI A DOBRÉHO VLÁDNUTÍ	31
OBRÁZEK 4.9: KONSTRUKCE SOUHRNNÉHO INDEXU ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ	33
OBRÁZEK 4.10: KONSTRUKCE SOUHRNNÉHO INDEXU BEZPEČNOSTI	34

Seznam tabulek

TABULKA 3.1: MODEL ČTYŘ KVALIT ŽIVOTA	8
TABULKA 3.2: DESET DIMENZÍ PRO HODNOCENÍ OBJEKTIVNÍ KVALITY ŽIVOTA NA REGIONÁLNÍ ÚROVNI	10
TABULKA 4.1: SUBDIMENZE A INDIKÁTORY PRO MĚŘENÍ KVALITY ŽIVOTA V DIMENZI PŘÍJEM A BOHATSTVÍ NA ÚROVNI SO ORP	13
TABULKA 4.2: SUBDIMENZE A INDIKÁTORY PRO MĚŘENÍ KVALITY ŽIVOTA V DIMENZI ZAMĚSTNANOST NA ÚROVNI SO ORP	15
TABULKA 4.3: SUBDIMENZE A INDIKÁTORY PRO MĚŘENÍ KVALITY ŽIVOTA V DIMENZI BYDLENÍ NA ÚROVNI SO ORP	18
TABULKA 4.4: SUBDIMENZE A INDIKÁTORY PRO MĚŘENÍ KVALITY ŽIVOTA V DIMENZI ZDRAVÍ NA ÚROVNI SO ORP	20
TABULKA 4.5: SUBDIMENZE A INDIKÁTORY PRO MĚŘENÍ KVALITY ŽIVOTA V DIMENZI SLAĎOVÁNÍ SOUKROMÉHO A PRACOVNÍHO ŽIVOTA NA ÚROVNI SO ORP	22
TABULKA 4.6: SUBDIMENZE A INDIKÁTORY PRO MĚŘENÍ KVALITY ŽIVOTA V DIMENZI VZDĚLÁVÁNÍ NA ÚROVNI SO ORP	25
TABULKA 4.7: SUBDIMENZE A INDIKÁTORY PRO MĚŘENÍ KVALITY ŽIVOTA V DIMENZI MEZILIDSKÝCH VZTAHŮ NA ÚROVNI SO ORP	28
TABULKA 4.8: SUBDIMENZE A INDIKÁTORY PRO MĚŘENÍ KVALITY ŽIVOTA V DIMENZI OBČANSKÁ ANGAŽOVANOST A DOBRÉ VLÁDNUTÍ NA ÚROVNI SO ORP	30
TABULKA 4.9: SUBDIMENZE A INDIKÁTORY PRO MĚŘENÍ KVALITY ŽIVOTA V DIMENZI ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ NA ÚROVNI SO ORP	31
TABULKA 4.10: SUBDIMENZE A INDIKÁTORY PRO MĚŘENÍ KVALITY ŽIVOTA V DIMENZI BEZPEČNOST NA ÚROVNI SO ORP	34

Přílohy

Příloha A: Indikátory dimenze příjem a bohatství

Příloha B: Indikátory dimenze zaměstnanost

Příloha C: Indikátory dimenze bydlení

Příloha D: Indikátory dimenze zdraví

Příloha E: Indikátory dimenze sladování soukromého a pracovního života

Příloha F: Indikátory dimenze vzdělávání

Příloha G: Indikátory dimenze mezilidských vztahů

Příloha H: Indikátory dimenze občanská angažovanost a dobré vládnutí

Příloha I: Indikátory dimenze životního prostředí

Příloha J: Indikátory dimenze bezpečnost

Příloha K: Konstrukce souhrnných indexů

Příloha A: Indikátory dimenze příjem a bohatství

- Reálný čistý peněžní příjem na obyvatele
- Počet exekucí na dlužníka
- Osoby v exekuci
- Příspěvek na bydlení
- Doplatek na bydlení

Konzultanti pro dimenzi příjmy a bohatství

- RNDr. Roman Matoušek, Ph.D. (Agentura pro sociální začleňování, MMR – vedoucí oddělení inovací a tvorby sociálních politik a expert pro oblast bydlení), zaměření: politika sociálního začleňování založená na datech, jejich interpretaci a syntéze
- doc. Ing. Aleš Kocourek, Ph.D. (Katedra ekonomie, EF TUL) – pro subdimenzi reálný peněžní příjem, vědecko-výzkumné zaměření: regionální cenová hladina a socioekonomická pozice obyvatel, světová ekonomika a dohody o volném obchodu a hospodářském partnerství

Příjem a bohatství

Reálný čistý peněžní příjem na obyvatele

Dimenze	Příjem a bohatství	Subdimenze	Reálný peněžní příjem
Definice	Index reálného čistého peněžního příjmu na obyvatele		

Popis	Indikátor měří, kolik zboží a služeb si může průměrný obyvatel daného regionu koupit za svůj příjem ve srovnání s průměrným obyvatelem Česka.
Jednotka	Podíl k průměrnému obyvateři ČR
Zdroje dat	TAČR projekt TL01000303
Hodnocení	Vyšší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor „Reálný čistý peněžní příjem na obyvatele“ udává index reálného čistého peněžního příjmu na obyvatele. Indikátor je převzat z výstupů TAČR projektu TL01000303 a měří, kolik zboží a služeb si může průměrný obyvatel daného regionu koupit za svůj příjem ve srovnání s průměrným obyvatelem Česka. U průměrného obyvatele Česka by indikátor nabýval hodnoty 1,000. Rozdíl hodnot indikátoru v jednotlivých regionech oproti této hodnotě udává, o kolik více či méně zboží a služeb si může koupit průměrný obyvatel daných regionů oproti průměrnému obyvateři Česka. Pokud tedy indikátor v nějakém SO ORP nabývá například hodnoty 1,245, znamená to, že si za svůj čistý peněžní příjem může průměrný obyvatel tohoto SO ORP koupit o 24,5 % více zboží a služeb než průměrný obyvatel Česka. Naopak hodnoty indikátoru menší než 1,000 značí, že si průměrný obyvatel těchto SO ORP může ze svých příjmů koupit méně zboží a služeb, než je v Česku průměrem.

Indikátor zohledňuje nejen regionální rozdíly ve výši průměrného příjmu, ale také odlišnou úroveň regionální cenové hladiny, která vypovídá o tom, co si reálně může obyvatel daného SO ORP za určitou částku koupit. Indikátor je tedy vypočten na základě hodnot průměrného čistého peněžního příjmu na obyvatele za rok 2018 a indexu regionální cenové hladiny v tříletém průměru 2017–2019. Průměrný čistý peněžní příjem na obyvatele udává hodnotu veškerých peněžních příjmů – příjmy z podnikání, z kapitálového majetku, z pronájmu, ostatní příjmy dle §10 zákona o daních z příjmů č. 586/1992 Sb., nezjištěné příjmy (příjmy N1 a N6 z nezjištěné ekonomiky) podle odhadů ČSÚ, příjmy ze závislé činnosti plynoucí ze zahraničí (pendlerství), nepojistné sociální dávky a podpora v nezaměstnanosti, příjmy ze

závislé činnosti (vyměřovací základy), starobní, invalidní a pozůstalostní důchody a dávky nemocenského pojištění – očištěnou o zaplacené povinné odvody na sociální a zdravotní pojištění a také o daň z příjmu fyzických osob. Údaje o peněžních příjmech jsou podobně jako mnoho dalších indikátorů založeny na trvalém bydlišti obyvatel, kteří příjmy vykazují, což je určitá slabina indikátoru, kterou ale není možné nijak eliminovat. Celková výše čistých peněžních příjmů je poté přepočtena na jednoho obyvatele s trvalým pobytem v daném SO ORP. Průměrný čistý peněžní příjem tedy udává výši příjmů průměrného obyvatele daného regionu. Tento průměrný čistý příjem je poté vydělen indexem regionální cenové hladiny, která srovnává ceny průměrného spotřebního koše v jednotlivých SO ORP oproti zbytku Česka. Takto vypočtené absolutní hodnoty reálného čistého peněžního příjmu na obyvatele za jednotlivé SO ORP jsou následně vztaženy ke zbytku Česka, aby bylo možné jednotlivé regiony vzájemně srovnávat.

Na rozdíl od ostatních indikátorů Indexu příjmu a bohatství nevypovídá indikátor „Reálný čistý peněžní příjem na obyvatele“ pouze o osobách z nízkopříjmových či zadlužených domácností, ale komplexně hodnotí finanční situaci obyvatel ze všech domácností daného regionu. Vyšší hodnoty indikátoru značí, že si průměrný obyvatele daného SO ORP může s ohledem na výši průměrného příjmu a úroveň regionální cenové hladiny v regionu koupit více než průměrný obyvatele SO ORP s nižšími hodnotami indikátoru. Vyšší hodnoty indikátoru jsou proto vnímány jako pozitivní jev.

Příjem a bohatství

Počet exekucí na dlužníka

Dimenze	Příjem a bohatství	Subdimenze	Míra zadlužení
Definice	Průměrný počet exekucí na 1 dlužníka		

Popis	Podíl celkového počtu exekucí na celkovém počtu obyvatel v exekuci k 31. 12. daného roku, přičemž zahrnuje pouze fyzické osoby.
Jednotka	Počet exekucí
Zdroje dat	Mapaexekuci.cz, Exekutorská komora ČR
Hodnocení	Nižší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor „Počet exekucí na dlužníka“ měří průměrný počet exekucí na jednoho dlužníka. Indikátor je vypočten jako podíl celkového počtu exekucí na celkovém počtu obyvatel v exekuci k 31. 12. daného roku, přičemž zahrnuje pouze fyzické osoby. Výjimkou je rok 2019, za který jsou údaje o počtu exekucí a počtu osob v exekuci až k 20. 4. 2020. Indikátor zohledňuje vícečetné exekuce, které řada dlužníků má, a doplňuje tak častěji používaný indikátor „Osoby v exekuci“ (viz Perlín a kol. 2019), který vícečetné exekuce nebere v potaz. Indikátor měří, do jaké míry jsou dlužníci v daném regionu průměrně zatíženi vícečetnými exekucemi, k čemuž často dochází při splácení jedné půjčky další půjčkou. Osoby s více exekucemi se tak mohou nacházet v dluhové pasti (viz Deloitte 2014, Szénássy a kol. 2017). Vyšší hodnoty indikátoru jsou proto vnímány jako negativní jev.

Příjem a bohatství

Osoby v exekuci

Dimenze	Příjem a bohatství	Subdimenze	Míra zadlužení
Definice	Podíl obyvatel ve věku 15 a více let v exekuci		

Popis	Podíl všech osob v exekuci na celkovém počtu obyvatel ve věku 15 a více let k 31. 12. daného roku, přičemž zahrnuje pouze fyzické osoby.
Jednotka	Podíl osob v procentech
Zdroje dat	Mapaexekuci.cz, Exekutorská komora ČR
Hodnocení	Nižší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor „Osoby v exekuci“ měří podíl osob v exekuci (v procentech). Indikátor je po vzoru Mapy exekucí (2021) vypočten jako podíl všech osob v exekuci na celkovém počtu obyvatel ve věku 15 a více let k 31. 12. daného roku, přičemž zahrnuje pouze fyzické osoby. Výjimkou je rok 2019, za který jsou údaje o počtu osob v exekuci až k 20. 4. 2020. Indikátor měří, jak velká část obyvatel je zatížena exekucí, a potýká se tak se závažnými finančními problémy. Vyšší hodnoty indikátoru značí vyšší podíl osob s vážnými finančními problémy a větší pravděpodobnost sociálního vyloučení (viz GAC 2015). Vyšší hodnoty indikátoru jsou proto vnímány jako negativní jev.

Příjem a bohatství

Příspěvek na bydlení

Dimenze	Příjem a bohatství	Subdimenze	Sociální podpora
Definice	Průměrný podíl bytových domácností pobírajících příspěvek na bydlení		

Popis	Podíl osob žijících v domácnostech pobírajících příspěvek na bydlení v červnu daného roku na celkovém počtu obyvatel k 1. 7. daného roku (v procentech).
Jednotka	Podíl osob v procentech
Zdroje dat	MPSV, ČSÚ
Hodnocení	Nižší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor „Příspěvek na bydlení“ měří podíl osob žijících v domácnostech pobírajících příspěvek na bydlení v červnu daného roku na celkovém počtu obyvatel k 1. 7. daného roku (ČSÚ 2020a) (v procentech). Příspěvek na bydlení je jednou ze státních sociálních dávek na podporu bydlení. Příspěvek je určen nízkopříjmovým domácnostem, které bydlí ve standardních bytech (nevplácí se například do ubytoven, viz Platforma pro sociální bydlení 2020) a vydávají na bydlení značnou část svého čistého příjmu. Pokud domácnosti vydávají na bydlení více než 30 %, na území hlavního města Prahy pak více než 35 % (MPSV 2020a), svých čistých příjmů, je jim vyplacen příspěvek na bydlení. Příspěvek na bydlení pak může být až ve výši rozdílu mezi skutečnými náklady na bydlení a 30 % (respektive 35 %) čistého příjmu domácnosti. V případě, že jsou skutečné náklady na bydlení dané domácnosti vyšší než tzv. normativní náklady, je ale domácnostem vyplacen pouze rozdíl mezi určenými normativními náklady na bydlení a 30 % (respektive 35 %) čistého příjmu domácnosti. Normativní náklady na bydlení představují stanovené průměrné náklady na bydlení pro daný počet členů domácnosti a pro velikost obce, ve které domácnost bydlí. Příspěvek na bydlení by tedy měl zaručovat, že domácnost nebude za bydlení vydávat příliš velkou část svých příjmů, pokud jsou její náklady na bydlení ve stanovené normě.

Příspěvek na bydlení je vyplácen měsíčně, během roku se ale počty vyplacených příspěvků nijak výrazně nemění (viz MPSV 2020b). Z tohoto důvodu je indikátor zkonstruován pouze pro jeden měsíc, konkrétně červen. Příspěvek na bydlení není určen jednotlivcům, ale domácnostem a je vyplácen na základě

celkových příjmů všech osob v domácnosti. V rámci indikátoru je ale sledován podíl osob, které žijí v domácnostech pobírajících příspěvek na bydlení. Indikátor tak zohledňuje odlišnou velikost domácností čerpajících státní sociální dávky a lépe postihuje reálný stav a rozdíly mezi regiony. Ve sledovaném období byly jako jedna domácnost považovány pouze ty osoby, které měly v daném bytě trvalé bydliště (viz MPSV 2020a). Až od července 2020 jsou jako společně posuzované osoby brány všechny osoby, které spolu skutečně trvale žijí a hradí náklady nehledě na to, zda mají v bytě trvalé bydliště (viz MPSV 2020c). Osoby žijící v domácnostech pobírajících příspěvek na bydlení jsou do jednotlivých SO ORP přiřazeny na základě adresy trvalého pobytu. Ve sledovaném období ale musely mít osoby žijící v bytě, do kterého bylo o příspěvek žádáno, hlášen trvalý pobyt, proto není přiřazování osob do SO ORP na základě adresy jejich trvalého bydliště ve sledovaném období problematické. Od roku 2020 by však měly být zohledněny změny pravidel pobírání příspěvku na bydlení, sledováno by tak mělo být skutečné bydliště osob pobírajících dávku.

Indikátor vypovídá o prostorové diferenciaci v příjmech domácností (Ouředníček a kol. 2011) a umožňuje identifikovat oblasti s vyšším zastoupením osob žijících v nízkopříjmových domácnostech. Vyšší hodnoty indikátoru značí vyšší podíl osob žijících v nízkopříjmových domácnostech, a proto jsou vnímány jako negativní jev.

Příjem a bohatství

Doplatek na bydlení

Dimenze	Příjem a bohatství	Subdimenze	Sociální podpora
Definice	Průměrný podíl hospodařících domácností pobírajících doplatek na bydlení		

Popis	Podíl osob žijících v domácnostech pobírajících doplatek na bydlení v červnu daného roku na celkovém počtu obyvatel k 1. 7. daného roku (v procentech).
Jednotka	Podíl osob v procentech
Zdroje dat	MPSV, ČSÚ
Hodnocení	Nižší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor „Doplatek na bydlení“ měří podíl osob žijících v domácnostech pobírajících doplatek na bydlení v červnu daného roku na celkovém počtu obyvatel k 1. 7. daného roku (ČSÚ 2020a) (v procentech). Doplatek na bydlení je jednou ze státních sociálních dávek na podporu bydlení a slouží k pokrytí nákladů na bydlení domácnostem v hmotné nouzi. Výše doplatku na bydlení je určena tak, aby domácnostem zůstala částka potřebná na živobytí (MPSV 2020d). Doplatek na bydlení je na rozdíl od příspěvku na bydlení určen pouze nízkopříjmovým domácnostem v hmotné nouzi (MPSV 2020d), a je tak čerpán mnohem užší skupinou domácností, které se řadí mezi ty socioekonomicky nejslabší (Platforma pro sociální bydlení 2020). Doplatek na bydlení je vyplácen nejen do standardních bytů, ale také do ubytoven, kam směřuje zhruba jedna třetina vyplacených dávek (Platforma pro sociální bydlení 2018). V některých lokalitách je vyplácení doplatku na bydlení zakázáno opatřením obecné povahy, což je nutné při interpretaci na mikroúrovni zohlednit. Na úrovni SO ORP by tento rozdíl neměl být příliš výrazný, a to zejména v kombinaci s indikátorem příspěvek na bydlení, s kterým je doplatek silně provázán (Platforma pro sociální bydlení 2020).

Doplatek na bydlení je vyplácen měsíčně, během roku se ale počty vyplacených příspěvků nijak výrazně nemění (viz MPSV 2020b). Z tohoto důvodu je indikátor zkonstruován pouze pro jeden měsíc, konkrétně červen. Doplatek na bydlení není určen jednotlivcům, ale domácnostem a je vyplácen na základě celkových příjmů všech osob v domácnosti. V rámci indikátoru je ale sledován podíl osob, které žijí v domácnostech pobírajících doplatek na bydlení. Indikátor tak zohledňuje odlišnou velikost

domácností čerpajících státní sociální dávky a lépe postihuje reálný stav a rozdíly mezi regiony. Jako jedna domácnost jsou společně posuzovány všechny osoby, které spolu trvale žijí a hradí náklady. Osoby žijící v domácnostech pobírajících doplatek na bydlení jsou do jednotlivých SO ORP přiřazeny na základě adresy trvalého pobytu. Ve sledovaném období ale musely mít osoby pobírající doplatek na bydlení hlášené trvalé bydliště v té obci, ve které se nacházel byt, sociální zařízení či ubytovna, kde skutečně bydlely a žádaly o dávku (viz MPSV 2020d). Proto není přiřazování osob do SO ORP na základě adresy jejich trvalého bydliště ve sledovaném období problematické. Od roku 2020 by však měly být zohledněny změny pravidel pobírání doplatku na bydlení, sledováno by tak mělo být skutečné bydliště osob pobírajících dávku.

Indikátor vypovídá o prostorové diferenciaci v příjmech domácností (Ouředníček a kol. 2011) a umožňuje identifikovat oblasti s vyšším zastoupením osob žijících v domácnostech v hmotné nouzi. Vyšší hodnoty indikátoru značí vyšší podíl osob žijících v socioekonomicky nejslabších domácnostech, a proto jsou vnímány jako negativní jev.

Příloha B: Indikátory dimenze zaměstnanost

- Dostupnost práce veřejnou dopravou
- Dostupnost kvalifikovaných pracovních míst
- Čistý peněžní příjem na obyvatele
- Nezaměstnanost
- Dlouhodobá nezaměstnanost
- Nezaměstnanost mladých

Konzultanti pro dimenzi zaměstnanost

- doc. RNDr. Viktor Květoň, Ph.D. (Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, PřF UK), vědecko-výzkumné zaměření: regionální disparity a vývoj regionální konkurenceschopnosti, analýzy vlivu a působení hlavních faktorů a mechanismů lokálního a regionálního rozvoje, hodnocení dopadů regionální politiky EU v ČR, regionální dopady sektorových politik

Zaměstnanost

Dostupnost práce veřejnou dopravou

Dimenze	Zaměstnanost	Subdimenze	Dostupnost práce
Definice	Podíl obyvatel, kterým jede ve všední den přímý spoj veřejné dopravy do centra ORP		

Popis	Podíl obyvatel žijících v částech obcí, ze kterých jede ve všední den přímý spoj veřejné dopravy s příjezdem do centra svého správního obvodu obce s rozšířenou působností, ze všech obyvatel vážený počtem spojů veřejné dopravy.
Jednotka	Podíl obyvatel v procentech
Zdroje dat	CHAPS, ČSÚ
Hodnocení	Vyšší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor „Dostupnost práce veřejnou dopravou“ měří podíl obyvatel žijících v částech obcí, ze kterých jede ve všední den přímý spoj veřejné dopravy s příjezdem do centra svého správního obvodu obce s rozšířenou působností (SO ORP), ze všech obyvatel SO ORP vážený počtem spojů veřejné dopravy (v procentech). Indikátor je založen na datech o dostupnosti spojů veřejné dopravy z portálu IDOS, která poskytla společnost CHAPS a také na datech o počtu obvykle bydlících obyvatel za části obcí získaných v rámci SLDB 2021, která poskytl Český statistický úřad (ČSÚ). Dostupnost spojů veřejné dopravy je sledována ke konkrétnímu dni, ve středu 22. 1. 2020. Tento den byl zvolen proto, že představuje zcela běžný všední den. Rovněž se jedná o všední den před vypuknutím pandemie covidu-19, která mohla výrazně ovlivnit úroveň dopravní obslužnosti.

Indikátor je vypočten jako podíl obyvatel žijících v částech obcí, ze kterých jede ve všední den přímý spoj veřejné dopravy s příjezdem do centra svého správního obvodu obce s rozšířenou působností (SO ORP), ze všech obyvatel SO ORP, kdy je tento podíl obyvatel vážen počtem spojů veřejné dopravy tak, aby bylo možné lépe rozlišit míru dostupnosti práce veřejnou dopravou. Počet spojů veřejné dopravy, kterým je počet obyvatel jednotlivých částí obcí SO ORP vážen, je pro zjednodušení interpretace indikátoru vyjádřen v pětistupňové škále, jejíž intervaly byly stanoveny na základě rozložení četností

počtu spojů veřejné dopravy. Pětistupňová škála nabývá hodnot od 0 do 4, význam jednotlivých hodnot je následující:

0 = žádný spoj veřejné dopravy

1 = 1–3 spoje veřejné dopravy

2 = 4–8 spojů veřejné dopravy

3 = 9–19 spojů veřejné dopravy

4 = 20 a více spojů veřejné dopravy

Vzhledem k tomu, že obyvatelé žijící v centru SO ORP mají maximální možnou dostupnost centra SO ORP, je při výpočtu indikátoru počet obyvatel žijících v částech obcí centra SO ORP vážen hodnotou 4. Celkový počet obyvatel SO ORP, kterým je indikátor relativizován, pak představuje 4násobek počtu obyvatel daného SO ORP.

Výsledný indikátor hodnotí míru dostupnosti práce veřejnou dopravou a je vyjádřen v procentech. Pokud indikátor nabývá hodnoty 100 %, tak je v daném SO ORP míra dostupnosti práce veřejnou dopravou pro všechny obyvatele maximální. Jinými slovy všichni obyvatelé daného SO ORP žijí v centru SO ORP či v částech obcí v zázemí SO ORP, ze kterých jede přímý spoj veřejné dopravy do centra svého SO ORP, přičemž mohou obyvatelé těchto částí obcí využít vždy alespoň 20 přímých spojů veřejné dopravy denně. V případě, že indikátor nabývá jiných hodnot, není možné jednoznačně určit, jak velká část obyvatel SO ORP může denně využít přímý spoj veřejné dopravy do centra svého SO ORP. Pokud indikátor nabývá v daném SO ORP hodnoty např. 80 %, může být například míra dostupnosti práce veřejnou dopravou pro 80 % všech obyvatel daného SO ORP maximální (tj. tito obyvatelé žijí v centru SO ORP či v částech obcí v zázemí SO ORP, ze kterých jede denně alespoň 20 přímých spojů veřejné dopravy do centra svého SO ORP), zatímco zbylých 20 % obyvatel žije v částech obcí v zázemí SO ORP bez přímého spoje veřejné dopravy do centra svého SO ORP. Stejná hodnota indikátoru (tj. 80 %) ale také může například představovat situaci, kdy všichni obyvatelé žijící v částech obcí v zázemí SO ORP mohou využít přímý spoj veřejné dopravy do centra toho SO ORP, ale počet pozorovaných spojů veřejné dopravy je v některých částech obcí nižší než 20 spojů za den.

Indikátor vypovídá o míře dostupnosti práce veřejnou dopravou, která je hodnocena na základě dostupnosti centra SO ORP veřejnou dopravou. Právě v centru SO ORP se pracovní příležitosti zpravidla nejvíce koncentrují. Ekonomicky aktivní obyvatele nejsou na dostupnosti veřejné dopravy obecně tak závislí jako jiné skupiny obyvatel (děti, studenti, senioři aj.) a často sami preferují individuální dopravu. Přesto je kvalita obslužnosti veřejnou dopravou důležitým aspektem dostupnosti práce na regionální úrovni. Obzvlášť pro ty ekonomicky aktivní obyvatele, kteří jsou na veřejné dopravě z různých důvodů závislí (jedinci bez řidičského průkazu, vlastního automobilu aj.). Pokud je úroveň obslužnosti regionu veřejnou dopravou nízká, jsou možnosti těchto obyvatel dojíždět do zaměstnání značně omezené, což může vést k utváření či prohlubování sociálních nerovností. Tyto aspekty se mohou také promítat do nezaměstnanosti v regionu. Nejen proto je sledování dostupnosti práce veřejnou dopravou na regionální úrovni relevantní. Vyšší hodnoty indikátoru značí vyšší míru dostupnosti práce veřejnou dopravou pro obyvatele SO ORP, a proto jsou považovány za pozitivní jev.

Výpočet indikátoru naráží na některá omezení. První z nich spočívá v tom, že indikátor nezohledňuje dostupnost center jiných SO ORP, kam obyvatelé za prací rovněž vyjíždějí. Toto omezení se projevuje zejména u některých typů SO ORP (SO ORP blízko velkých měst), kdy např. u SO ORP v okolí Prahy dosahuje indikátor velmi nízkých hodnot. Z těchto SO ORP ale obyvatelé často vyjíždějí do Prahy, která disponuje větším počtem a rozmanitější nabídkou pracovních příležitostí. Chybějící spojení ze zázemí do center těchto SO ORP proto není v tomto případě tak podstatné, z hlediska dostupnosti práce veřejnou dopravou by pak bylo přínosnější sledovat u těchto SO ORP dostupnost jiných center

(například právě Prahy) namísto dostupnosti centra svého SO ORP. Dodatečné hodnocení dostupnosti center okolních SO ORP by ale mohlo být přínosné téměř u všech SO ORP, protože z většiny SO ORP vyjíždí z různých důvodů určitý objem obyvatel za prací. Nastíněný způsob výpočtu by ale pro svou složitost vyžadoval mnohem rozsáhlejší vstupní data a odborné znalosti. Rovněž by bylo problematické vymezit jasná objektivní kritéria, na základě kterých by bylo určeno, u kterého SO ORP nebude primárně sledována dostupnost centra svého SO ORP a dostupnost kterého centra okolních SO ORP bude namísto toho sledována. Rovněž by bylo potřeba vymezit kritéria určující centra jiných SO ORP, jejichž dostupnost z jednotlivých částí obcí v zázemí daného SO ORP bude dodatečně sledována. Tato kritéria by mohla být založena na analýze dat směru pracovní dojížděky ze SLDB. V tomto případě by ale již samotné stanovení kritérií vyžadovalo velmi složitou analýzu dat, která nejsou v potřebném rozsahu zcela dostupná. Otázkou je také spolehlivost a aktuálnost dat ze SLDB 2011 pro tyto účely. Ve výsledcích SLDB 2011 jsou totiž údaje o směru dojížděky neúplné. I přesto, že tato neúplnost má pravděpodobně plošný charakter (viz Hampl, Marada 2015), může vést u některých regionů ke zkreslení.

Další významné omezení indikátoru se projevuje zejména u SO ORP, jejichž centra jsou velká města (např. Praha, Brno, Plzeň). Zatímco u většiny SO ORP je přínosné a smysluplné sledovat dostupnost práce veřejnou dopravou zejména ze zázemí SO ORP, u velkých měst může být důležitým faktorem také dostupnost z okrajových částí těchto měst, která ale není v indikátoru sledována. Zohlednění dostupnosti práce veřejnou dopravou z okrajových částí velkých měst by totiž vyžadovalo již sledování dostupnosti konkrétních částí měst, což je zcela mimo možnosti konstrukce indikátoru. I přesto, že jsou zmíněná omezení indikátoru významná, projevují se ale výrazně jen u některých typů SO ORP, kde je potřeba tato omezení při interpretaci dostatečně zohledňovat. V ostatních SO ORP ale indikátor umožňuje alespoň základně a jednoduše rozlišit regionální rozdíly v míře dostupnosti práce veřejnou dopravou.

Zaměstnanost

Dostupnost kvalifikovaných pracovních míst

Dimenze	Zaměstnanost	Subdimenze	Dostupnost kvalitní práce
Definice	Index specializace high-tech sektoru		

Popis	Podíl pracovních míst v high-tech sektoru ze všech pracovních míst ve srovnání s hodnotou za celé území Česka.
Jednotka	Index
Zdroje dat	RES (ČSÚ)
Hodnocení	Vyšší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor „Dostupnost kvalifikovaných pracovních míst“ představuje index specializace high-tech sektoru. Indikátor ukazuje, jak vysoký je v daném regionu podíl pracovních míst v high-tech sektoru ze všech pracovních míst ve srovnání s hodnotou za celé území Česka.

Indikátor je založen na datech z Registru ekonomických subjektů (RES) a zachycuje stav k 24. 8. sledovaného roku. RES poskytuje podrobné údaje o zapsaných subjektech (právní forma subjektu, kategorie počtu pracovních míst, převažující činnost subjektu dle CZ-NACE, adresa sídla subjektu aj.). Počet subjektů v RES je ale nadhodnocen, protože mnoho subjektů v něm zapsaných existuje jen formálně, zatímco ve skutečnosti nevykazuje žádnou aktivitu. Proto jsou do výpočtu indikátoru zahrnuty pouze ty subjekty, u kterých byla zjištěna aktivita (tj. aktivní subjekty). V rámci aktivních subjektů jsou pak sledovány pouze podnikatelské subjekty vybraných právních forem. Konkrétně subjekty právních forem společnost s ručením omezeným a akciová společnost, které představují nejvýznamnější zaměstnavatele ve sledovaných odvětvích. Subjekty ostatních právních forem nejsou z důvodu nízké relevance v indikátoru zahrnuty.

Indikátor je vypočten v souladu s Touškem a kol. (2008). Nejprve je v jednotlivých SO ORP určen podíl pracovních míst v high-tech sektoru ze všech pracovních míst (v procentech). Komplikací je zejména určení přesného počtu pracovních míst. Jednotlivé subjekty v RES totiž nevykazují konkrétní počet zaměstnanců, ale pouze jejich velikostní kategorii. Konkrétní počet pracovních míst u jednotlivých subjektů, který je pro výpočet indikátoru potřebný, je tedy určen jako střed jednotlivých velikostních

kategorií. Počet pracovních míst v high-tech sektoru je určen jako součet pracovních míst u všech podnikatelských subjektů, jejichž převažující ekonomická činnost dle klasifikace CZ-NACE2 spadá do vymezení high-tech sektoru (viz ČSÚ 2021a). Subjekty, u kterých chyběla informace o velikostní kategorii počtu zaměstnanců či o převažující ekonomické činnosti, nejsou do výpočtu indikátoru zařazeny. Zjištěné procentuální zastoupení high-tech sektoru v jednotlivých SO ORP je následně vyděleno celorepublikovou hodnotou (tj. procentuálním podílem pracovních míst v high-tech sektoru ze všech pracovních míst za celé Česko). Výsledkem je index specializace high-tech sektoru.

U regionu s totožným procentuálním zastoupením high-tech sektoru jako v celém Česku by index specializace high-tech sektoru nabýval hodnoty 1,000. Rozdíl hodnot indikátoru v jednotlivých regionech oproti hodnotě 1,000 (=celorepubliková hodnota) udává, kolikrát vyšší či nižší je procentuální zastoupení high-tech sektoru na zaměstnanosti u sledovaných podnikatelských subjektů v daném SO ORP oproti celému Česku. Pokud tedy indikátor v nějakém SO ORP nabývá například hodnoty 3,13, znamená to, že je v tomto SO ORP podíl pracovních míst v high-tech sektoru ze všech pracovních míst 3,131krát (jinými slovy také o 213,1 %) vyšší než procentuální zastoupení pracovních míst v high-tech sektoru ze všech pracovních míst u sledovaných subjektů v celém Česku. Naopak hodnoty indikátoru nižší než 1,000 značí opačnou situaci, tedy že je v daném regionu procentuální zastoupení high-tech sektor na zaměstnanosti nižší, než je v Česku průměrem.

Indikátor tedy ukazuje, jak vysoký je v daném regionu podíl pracovních míst v high-tech sektoru ze všech pracovních míst ve srovnání s hodnotou za celé území Česka. High-tech sektor představuje skupinu odvětví zpracovatelského průmyslu a služeb s vysokou technologickou náročností, které ve velké míře využívají velmi pokročilých či vyspělých technologií (viz ČSÚ 2021a). Tato odvětví vytvářejí vyšší přidanou hodnotu a nabízejí vysoce kvalifikovaná pracovní místa. Z hlediska dimenze zaměstnanost je tedy indikátor chápán jako ukazatel toho, do jaké míry jsou pro obyvatele přímo v jejich regionu dostupná kvalitní pracovní místa pro vysoce kvalifikované zaměstnance, jejichž nedostatek nutí kvalifikované obyvatele k vyjíždce za prací a může z dlouhodobého hlediska přispívat k selektivní vylidňování těchto regionů. Vyšší hodnoty indikátoru značí vyšší podíl pracovních míst v high-tech sektoru ze všech pracovních míst ve srovnání s hodnotou za celé území Česka, tedy vyšší dostupnost kvalifikovaných pracovních míst pro obyvatele přímo v jejich regionu. Vyšší hodnoty indikátoru jsou proto vnímány jako pozitivní jev.

Výpočet indikátoru naráží na některá omezení, která vyplívají ze zdrojových dat. Nejvýznamnější metodický problém spočívá v tom, že sledované subjekty jsou do jednotlivých regionů lokalizovány na základě adresy sídla subjektu. Sídlo subjektu ale nemusí být shodné s místem, kde daný subjekt opravdu působí. Jiný způsob lokalizace ale není na základě dat z RES možný. Další omezení vychází z nepřesných počtů zaměstnanců jednotlivých subjektů, které jsou určeny jako střed velikostní kategorie počtu zaměstnanců. S ohledem na zmíněná omezení se mohou hodnoty indikátoru od reality do jisté míry lišit. I přes tato omezení ale indikátor umožňuje rozlišit základní regionální rozdíly v dostupnosti kvalitních pracovních míst.

Zaměstnanost

Čistý peněžní příjem na obyvatele

Dimenze	Zaměstnanost	Subdimenze	Dostupnost kvalitní práce
Definice	Index čistého peněžního příjmu na obyvatele		

Popis	Výše čistého peněžního příjmu průměrného obyvatele daného regionu ve srovnání s průměrným obyvatelem Česka.
Jednotka	Index
Zdroje dat	TAČR projekt (TL01000303)
Hodnocení	Vyšší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor „Čistý peněžní příjem na obyvatele“ představuje index čistého peněžního příjmu na obyvatele. Indikátor je převzat z výstupů TAČR projektu TL01000303 a měří, jaká je výše čistého peněžního příjmu průměrného obyvatele daného regionu ve srovnání s průměrným obyvatelem Česka. Průměrný čistý peněžní příjem na obyvatele udává hodnotu veškerých peněžních příjmů (z podnikání, z kapitálového majetku, z pronájmu, ostatní příjmy dle §10 zákona o daních z příjmů č. 586/1992 Sb., nezjištěné příjmy (příjmy N1 a N6 z nezjištěné ekonomiky) podle odhadů ČSÚ, příjmy ze závislé činnosti plynoucí ze zahraničí (pendlerství), nepojistné sociální dávky a podpora v nezaměstnanosti, příjmy ze závislé činnosti (vyměřovací základy), starobní, invalidní a pozůstalostní důchody a dávky nemocenského pojištění) očištěnou o zaplacené povinné odvody na sociální a zdravotní pojištění a také o daň z příjmu fyzických osob. Údaje o peněžních příjmech jsou podobně jako některý další indikátory založeny na trvalém bydlišti obyvatel, kteří příjmy vykazují, což je určitá slabina indikátoru, kterou ale není možné nijak obejít. Celková výše čistých peněžních příjmů je poté přepočtena na jednoho obyvatele s trvalým pobytem v daném SO ORP. Takto vypočtené absolutní hodnoty čistého peněžního příjmu na obyvatele za jednotlivé SO ORP jsou následně vztaženy ke zbytku Česka, aby bylo možné jednotlivé regiony vzájemně srovnávat. Výsledkem je index čistého peněžního příjmu na obyvatele.

U průměrného obyvatele Česka by index čistého peněžního příjmu na obyvatele nabýval hodnoty 1,000. Rozdíl hodnot indikátoru v jednotlivých regionech oproti hodnotě 1,000 (= průměrný obyvateľ Česka)

udává, o kolik vyšší či nižší je čistý peněžní příjem průměrného obyvatele daného regionu oproti průměrnému obyvatici Česka. Pokud tedy indikátor v nějakém SO ORP nabývá například hodnoty 1,245, znamená to, že je čistý peněžní příjem průměrného obyvatele tohoto SO ORP o 24,5 % vyšší než čistý peněžní příjem průměrného obyvatele Česka. Naopak hodnoty indikátoru nižší než 1,000 značí, že je průměrný čistý peněžní příjem v daném SO ORP nižší, než je v Česku průměrem.

Indikátor tedy měří regionální rozdíly ve výši průměrného čistého peněžního příjmu. Průměrný čistý peněžní příjem ale nepředstavuje průměrnou čistou mzdu zaměstnaných osob, protože jsou zahrnuty i další zdroje příjmů. Proto je také indikátor vztažen na celkový počet obyvatel, nikoliv pouze na zaměstnané osoby. S ohledem na nutnost anonymizovat údaje ale není možné na regionální úrovni průměrnou čistou mzdu zaměstnaných osob vypočítat. Přesto je možné předpokládat, že výše průměrného čistého peněžního příjmu bude úzce souviset s průměrnou čistou mzdou zaměstnaných osob. Na indikátor je proto nahlíženo také jako na ukazatel regionálních rozdílů v průměrné čisté mzdě zaměstnaných osob.

Z hlediska dimenze zaměstnanost je pak indikátor chápán jako ukazatel toho, v jaké míře jsou pro obyvatele daného regionu dostupná kvalitní pracovní místa, která jsou spojena s vyšší peněžním ohodnocením. Obyvatelé jednotlivých SO ORP dojíždějí za prací v menší či větší míře do jiných regionů. Do průměrného čistého peněžního příjmu jsou samozřejmě zahrnuty všechny peněžní příjmy obyvatel daného regionu bez ohledu na to, zda je získávají přímo v regionu. Indikátor „Čistý peněžní příjem na obyvatele“ tedy neohodnotí pouze to, v jaké míře jsou kvalitní pracovní místa dostupná přímo v daném regionu jako indikátor „Dostupnost kvalifikovaných pracovních míst“. Indikátor „Čistý peněžní příjem na obyvatele“ měří, v jaké míře jsou pro obyvatele daného regionu dostupná kvalitní pracovní místa s vyšším finančním ohodnocením, a to přímo v daném regionu nebo v okolních regionech, kam mají obyvatele možnost dojíždět. Vyšší hodnoty indikátoru značí vyšší čistý peněžní příjem na obyvatele, a tedy i vyšší předpokládanou dostupnost kvalitních pracovních míst pro obyvatele daného regionu. Vyšší hodnoty indikátoru jsou proto vnímány jako pozitivní jev.

Zaměstnanost

Nezaměstnanost

Dimenze	Zaměstnanost	Subdimenze	Nezaměstnanost
Definice	Podíl dosažitelných uchazečů o zaměstnání ve věku 15–64 let ze všech obyvatel ve stejném věku		

Popis	Podíl průměrného měsíčního počtu dosažitelných uchazečů o zaměstnání ve věku 15–64 let na středním stavu počtu obyvatel ve stejném věku v daném roce.
Jednotka	Podíl uchazečů v procentech
Zdroje dat	MPSV
Hodnocení	Nižší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor „Nezaměstnanost“ měří podíl dosažitelných uchazečů o zaměstnání ve věku 15–64 let ze všech obyvatel ve stejném věku (v procentech). Indikátor je založen na měsíčních statistikách nezaměstnanosti Ministerstva práce a sociálních věcí (MPSV). Za obě sledovaná období je indikátor v souladu s novější metodikou (viz MPSV 2020f) vypočten jako podíl průměrného měsíčního počtu dosažitelných uchazečů o zaměstnání ve věku 15–64 let na středním stavu počtu obyvatel ve stejném věku v daném roce. Dosažitelný uchazeč o zaměstnání je uchazeč, který může bezprostředně nastoupit do zaměstnání při nabídce vhodného pracovního místa. Za dosažitelného se nepovažuje uchazeč o zaměstnání v pracovní neschopnosti, na mateřské dovolené, vykonávající krátkodobé zaměstnání podle § 25 odst. 6 zákona o zaměstnanosti, zařazený do rekvalifikačního kurzu a také uchazeč o zaměstnání po dobu 6 měsíců ode dne vzetí do vazby (viz MPSV 2020e).

Indikátor „Nezaměstnanost“ je základním ukazatelem nezaměstnanosti (viz Netrdová, Novák 2011, Perlín a kol. 2010 aj.), která úzce souvisí s celkovou socioekonomickou situací v regionu (viz Netrdová, Novák 2011, Ouředníček a kol. 2011 aj.). Indikátor vypovídá o tom, jak velká část obyvatel v produktivním věku se v daný moment nemůže uplatnit na pracovním trhu. Krátkodobá nezaměstnanost je v určité míře přirozenou součástí pracovního trhu (viz Trexima 2018). Pokud je ale podíl nezaměstnaných osob v regionu značně zvýšený oproti ostatním regionům, značí indikátor problémy v zapojení obyvatel do pracovního procesu, které mohou být zapříčiněny nedostatkem pracovních míst odpovídajících požadavkům a schopnostem obyvatel regionu. Vyšší hodnoty indikátoru jsou proto považovány za negativní jev.

Zaměstnanost

Dlouhodobá nezaměstnanost

Dimenze	Zaměstnanost	Subdimenze	Nezaměstnanost
Definice	Podíl dosažitelných uchazečů evidovaných déle než 12 měsíců na všech evidovaných nezaměstnaných osobách		

Popis	Podíl průměrného měsíčního počtu uchazečů o zaměstnání evidovaných déle než 12 měsíců na průměrném měsíčním počtu všech evidovaných uchazečů o zaměstnání v daném roce.
Jednotka	Podíl uchazečů v procentech
Zdroje dat	MPSV
Hodnocení	Nižší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor „Dlouhodobá nezaměstnanost“ měří podíl uchazečů o zaměstnání evidovaných déle než 12 měsíců ze všech evidovaných uchazečů (v procentech). Indikátor je založen na měsíčních statistikách nezaměstnanosti Ministerstva práce a sociálních věcí (MPSV). Indikátor je vypočten jako podíl průměrného měsíčního počtu uchazečů o zaměstnání evidovaných déle než 12 měsíců na průměrném měsíčním počtu všech evidovaných uchazečů o zaměstnání v daném roce.

Indikátor udává, jak velká část nezaměstnaných osob je bez zaměstnání dlouhodobě. Přičemž standardně se za dlouhodobou nezaměstnanost považuje, pokud je uchazeč o zaměstnání v evidenci déle než rok (viz Trexima 2018). Indikátor vypovídá o regionálních rozdílech ve struktuře nezaměstnaných osob a vhodně doplňuje obecnější ukazatel „Nezaměstnanost“, který vypovídá o problémech na pracovním trhu jen omezeně a nedokáže dostatečně rozlišit jejich závažnost. Právě vysoký podíl dlouhodobě nezaměstnaných osob značí závažné problémy, protože dlouhodobá nezaměstnanost významně negativně ovlivňuje socioekonomickou situaci, psychický stav i pracovní návyky jedince a vypovídá o dlouhodobém nesouladu mezi nabídkou a poptávkou pracovních míst v regionu (viz Trexima 2018). Vyšší hodnoty značící vyšší podíl dlouhodobě nezaměstnaných osob jsou proto považovány za negativní jev.

Zaměstnanost

Nezaměstnanost mladých

Dimenze	Zaměstnanost	Subdimenze	Nezaměstnanost
Definice	Podíl uchazečů o zaměstnání mladistvých a absolventů ze všech evidovaných uchazečů		

Popis	Podíl průměrného měsíčního počtu uchazečů o zaměstnání mladistvých a absolventů na průměrném měsíčním počtu všech evidovaných uchazečů o zaměstnání v daném roce.
Jednotka	Podíl uchazečů v procentech
Zdroje dat	MPSV
Hodnocení	Nižší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor „Nezaměstnanost mladých“ měří podíl uchazečů o zaměstnání mladistvých a absolventů ze všech evidovaných uchazečů (v procentech). Indikátor je založen na měsíčních statistikách nezaměstnanosti Ministerstva práce a sociálních věcí (MPSV). Indikátor je vypočten jako podíl průměrného měsíčního počtu uchazečů o zaměstnání mladistvých a absolventů na průměrném měsíčním počtu všech evidovaných uchazečů o zaměstnání v daném roce. Mladistvý je uchazeč o zaměstnání mladší 18 let, který má splněnou povinnou školní docházku. Za absolventa je považován uchazeč o zaměstnání, u kterého doba od úspěšného ukončení studia nepřekročila dva roky. Pro mladé osoby a pro absolventy může být hledání zaměstnání obtížnější z důvodu žádné či velmi krátké praxe, případně z důvodu nedostatku pracovních míst odpovídajících vzdělání a zaměření těchto obyvatel.

Indikátor vypovídá o regionálních rozdílech ve struktuře nezaměstnaných osob a vhodně doplňuje obecnější ukazatel „Nezaměstnanost“, který vypovídá o problémech na pracovním trhu jen omezeně a nedokáže dostatečně rozlišit jejich závažnost. Indikátor udává, jak velkou část nezaměstnaných osob tvoří nezaměstnaní mladiství a absolventi, tj. osoby, které už při samotném vstupu na pracovní trh naráží na problémy s uplatněním, které mohou negativně ovlivnit jejich dlouhodobé budoucí zapojení do pracovního procesu. Vyšší hodnoty indikátoru tak mohou pro region představovat značné budoucí riziko. Vyšší hodnoty indikátoru jsou proto považovány za negativní jev.

Příloha C: Indikátory dimenze bydlení

- Obytná plocha
- Snížená kvalita bydlení
- Nájemní bydlení
- Intenzita bytové výstavby
- Ekonomická zátěž bydlením
- Osoby v závažné bytové nouzi

Konzultanti pro dimenzi bydlení

- RNDr. Roman Matoušek, Ph.D. (Agentura pro sociální začleňování, MMR – vedoucí oddělení inovací a tvorby sociálních politik a expert pro oblast bydlení), zaměření: politika sociálního začleňování založená na datech, jejich interpretaci a syntéze

Bydlení

Obytná plocha

Dimenze	Bydlení	Subdimenze	Kvalita bydlení
Definice	Průměrná obytná plocha obydleného bytu na jednu osobu (v m ²)		

Popis	Průměrná velikost obytné plochy obydleného bytu na jednu osobu (v m ²). Je vypočtena jako podíl celkové obytné plochy v obydlených bytech (v m ²) a celkového počtu obvykle bydlících obyvatel.
Jednotka	Plocha v m ²
Zdroje dat	ČSÚ
Hodnocení	Vyšší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor „Obytná plocha“ měří průměrnou velikost obytné plochy obydleného bytu na jednu osobu (v m²). Indikátor je vypočten jako podíl celkové obytné plochy v obydlených bytech (v m²) a celkového počtu obvykle bydlících obyvatel. Celková obytná plocha v obydlených bytech je dána součtem ploch všech místností, které jsou určeny k bydlení (zejména obývací pokoj, ložnice, dětský pokoj, jídelna a kuchyň) a mají plochu minimálně osm m² (ČSÚ 2015a). Dostatek plochy k bydlení je jedním z důležitých aspektů technické kvality bydlení (viz Baxa, Osoba 2016). Vyšší hodnoty indikátoru značí vyšší průměrnou obytnou plochu v obydlených bytech na jednu osobu (v m²), a proto jsou vnímány jako pozitivní jev.

Bydlení

Snížená kvalita bydlení

Dimenze	Bydlení	Subdimenze	Kvalita bydlení
Definice	Podíl obydlených bytů se sníženou kvalitou		

Popis	Podíl obydlených bytů se sníženou kvalitou na všech obydlených bytech (v procentech).
Jednotka	Podíl bytů v procentech
Zdroje dat	ČSÚ
Hodnocení	Nižší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor „Snížená kvalita bydlení“ měří podíl obydlených bytů se sníženou kvalitou na všech obydlených bytech (v procentech), čímž ukazuje, jaká část bytových domácností žije v bytech se sníženou kvalitou. Byt se sníženou kvalitou je taková obytná jednotka, která je bez ústředního topení a zároveň není vybavena vlastním splachovacím záchodem a koupelnou či sprchovým koutem. Toto příslušenství buďto úplně chybí, nebo je společné pro více bytových jednotek (ČSÚ 2015a). Nekvalitní bydlení je mimo jiné také často vázáno na sociální vyloučení (Úřad vlády České republiky 2015a), vyšší hodnoty indikátoru jsou proto vnímány jako negativní jev.

Bydlení

Nájemní bydlení

Dimenze	Bydlení	Subdimenze	Dostupnost bydlení
Definice	Podíl obydlených bytů v nájemním bydlení		

Popis	Podíl obydlených bytů v nájemním bydlení na všech obydlených bytech (v procentech).
Jednotka	Podíl bytů v procentech
Zdroje dat	ČSÚ
Hodnocení	Vyšší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor "Nájemní bydlení" měří podíl obydlených bytů v nájemním bydlení na všech obydlených bytech (v procentech) (ČSÚ 2021b). Indikátor ukazuje, jak velká část bytových domácností žije v nájmu. Přítomnost nájemního bydlení na jednu stranu umožňuje částečnou fluktuaci obyvatel. Vyšší zastoupení nájemního bydlení může potenciálně značit více možností při výběru bydlení, a tak je vyšší zastoupení nájemního bydlení čistě z hlediska fyzické dostupnosti bydlení vnímáno jako pozitivní jev. Na druhou stranu může vyšší zastoupení nájemního bydlení značit také finanční nedostupnost vlastního bydlení a značnou ekonomickou zátěž bydlením. Tyto aspekty ale zohledňuje subdimenze finanční dostupnost bydlení, a nejsou tak z analýzy regionálních rozdílů objektivní kvality života v dimenzi bydlení vynechány. Z hlediska fyzické dostupnosti bydlení jsou vyšší hodnoty indikátorů vnímány jako pozitivní jev. Přesto je při interpretaci samotného indikátoru nájemní bydlení nutné vzít v potaz oba jeho možné významy.

Bydlení

Intenzita bytové výstavby

Dimenze	Bydlení	Subdimenze	Dostupnost bydlení
Definice	Počet dokončených bytů na 10 000 obyvatel		

Popis	Počet dokončených bytů na 10 000 obyvatel středního stavu v daném roce.
Jednotka	Počet bytů
Zdroje dat	ČSÚ
Hodnocení	Vyšší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor „Intenzita bytové výstavby“ měří počet dokončených bytů na 10 000 obyvatel středního stavu v daném roce (viz Novák, Netrdová 2011). Indikátor částečně vypovídá o fyzické dostupnosti nového bydlení, ale vzhledem ke skutečnosti, že určitá část dokončených bytů není určena k prodeji ani k pronájmu, je vypovídající hodnota indikátoru z tohoto hlediska omezená. Indikátor převážně zprostředkovaně vypovídá o rezidenční atraktivitě regionu (Ouředníček a kol. 2011). Vyšší hodnoty indikátoru značí vyšší fyzickou dostupnost nového bydlení a zejména také vyšší rezidenční atraktivitu, a proto jsou považovány za pozitivní jev.

Bydlení

Ekonomická zátěž bydlením

Dimenze	Bydlení	Subdimenze	Finanční dostupnost bydlení
Definice	Podíl průměrné ceny nájemního bydlení za m ² na průměrném čistém měsíčním nominálním příjmu na obyvatele		

Popis	Podíl průměrné ceny nájemního bydlení za m ² na průměrném čistém měsíčním nominálním příjmu na obyvatele v daném roce.
Jednotka	Podíl v procentech
Zdroje dat	TAČR projekt TL01000303, MMR
Hodnocení	Nižší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor „Ekonomická zátěž bydlením“ měří podíl průměrné ceny nájemního bydlení za m² na průměrném čistém měsíčním nominálním příjmu na obyvatele v daném roce (v procentech). Indikátor vypovídá o tom, jak velkou část průměrného čistého měsíčního příjmu na jednoho obyvatele je potřeba vydat k uhrazení jednoho m² v nájemním bydlení průměrné ceny. Indikátor tak měří průměrnou finanční zátěž, kterou nájemní bydlení pro obyvatele napříč regiony představuje. Vyšší hodnoty indikátoru značí vyšší podíl čistých příjmů na jednu osobu vydávaných na nájemní bydlení, tj. vyšší ekonomickou zátěž bydlením, a jsou proto považovány za negativní jev.

Údaje o průměrných čistých měsíčních nominálních příjmech na jednoho obyvatele daného SO ORP za rok 2018 jsou převzaty z výstupů TAČR projektu TL01000303 (Využití Big Data pro vyhodnocení socio-ekonomické pozice obyvatel v typech území definovaných Strategií regionálního rozvoje 2021+). Průměrný čistý měsíční nominální příjem na jednoho obyvatele udává hodnotu veškerých peněžních příjmů – příjmy z podnikání, z kapitálového majetku, z pronájmu, ostatní příjmy dle §10 zákona o daních z příjmů č. 586/1992 Sb., nezjištěné příjmy (příjmy N1 a N6 z nezjištěné ekonomiky) podle odhadů ČSÚ, příjmy ze závislé činnosti plynoucí ze zahraničí (pendlerství), nepojistné sociální dávky a podpora v nezaměstnanosti, příjmy ze závislé činnosti (vyměřovací základy), starobní, invalidní a pozůstalostní důchody a dávky nemocenského pojištění – očištěnou o zaplacené povinné odvody na sociální a zdravotní pojištění a také o daň z příjmu fyzických osob. Údaje o peněžních příjmech jsou podobně jako některé další indikátory založeny na trvalém bydlišti obyvatel, kteří příjmy vykazují, což je určitá slabina indikátoru, kterou ale není možné nijak eliminovat. Celková výše čistých peněžních příjmů je poté přepočtena na jednoho obyvatele s trvalým pobytem v daném SO ORP. Průměrný čistý peněžní příjem tedy udává výši příjmů průměrného obyvatele daného regionu.

Průměrné ceny nájemního bydlení za m² vycházejí z hodnotových map nájemného 2019, které modelují průměrné ceny nájemního bydlení na základě datových souborů z let 2017 a 2018 (MMR 2021). V hodnotových mapách nájemného jsou modelované průměrné ceny nájemního bydlení za m² publikované pouze za správní obvody obcí s pověřeným obecním úřadem (dále jen SO POÚ). Na základě těchto hodnot jsou pro výpočet indikátoru dopočteny průměrné ceny nájemního bydlení za jeden m² za SO ORP. Ty jsou vypočteny jako vážený průměr, kdy jsou průměrné ceny nájemního bydlení za m² v jednotlivých SO POÚ váženy počtem obyvatel daných SO POÚ. Počet obyvatel jednotlivých SO POÚ představuje průměr středního stavu počtu obyvatel v roce 2017 a 2018, což je v souladu s rozsahem sledovaného období v hodnotových mapách nájemného 2019 (MMR 2021).

Bydlení

Osoby v závažné bytové nouzi

Dimenze	Bydlení	Subdimenze	Finanční dostupnost bydlení
Definice	Podíl osob v závažné bytové nouzi		

Popis	Podíl osob v závažné bytové nouzi z celkového počtu obyvatel středního stavu v daném roce.
Jednotka	Podíl osob v procentech
Zdroje dat	Platforma pro sociální bydlení, Lumos, ČSÚ
Hodnocení	Nižší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor „Osoby v závažné bytové nouzi“ měří podíl osob v závažné bytové nouzi z celkového počtu obyvatel středního stavu v roce 2018 (v procentech). Indikátor vychází z odhadovaného počtu osob v závažné bytové nouzi (viz Platforma pro sociální bydlení, Lumos 2018). Za osoby v závažné bytové nouzi jsou považovány osoby, pro které je bydlení standardní kvality finančně nedostupné. Konkrétně jsou do odhadovaného počtu osob v závažné bytové nouzi zahrnuty osoby bez střechy nad hlavou nebo osoby přezívací v provizorním přístřeší, osoby žijící ve vážně nevyhovujících bytech, kde nejsou dostupné základní služby a vybavení (tekoucí či teplá voda, elektřina, záchod, sprcha, kuchyňský kout), osoby žijící v nejistých podmínkách přechodného bydlení u příbuzných či známých a také osoby žijící v domácnostech, které z finančních důvodů dlouhodobě bydlí v azylových domech či na ubytovnách, ale primárně by daly přednost standardnímu bydlení. Do odhadovaného počtu osob v závažné bytové nouzi naopak nejsou zahrnuty osoby bydlící v podnikových ubytovnách, osoby bydlící na ubytovnách jen dočasně, ale ani osoby ve standardním bydlení, kterým po uhrazení nákladů na bydlení zbývá málo finančních prostředků na život.

Odhadované počty osob v závažné bytové nouzi jsou založeny na analýze dat vyplacených dávek na bydlení, dat z databází žadatelů o sociální byty, dat od poskytovatelů sociálních služeb pro lidi bez přístřeší, ale také na analýze dat získaných dotazováním a šetřeními (například v rámci ubytoven). Indikátor tak zahrnuje i ty osoby v závažné bytové nouzi, které dávky státní sociální podpory nepobírají (viz Platforma pro sociální bydlení, Lumos 2018). Indikátor vypovídá o míře zastoupení osob, které se nacházejí v závažné bytové nouzi a bydlení ve standardní kvalitě je pro ně finančně nedostupné. Vyšší hodnoty indikátoru značí vyšší podíl osob v závažné bytové nouzi, a jsou proto vnímány jako negativní jev.

Příloha D: Indikátory dimenze zdraví

- Naděje dožití mužů
- Naděje dožití žen
- Nadměrná konzumace alkoholu u mužů
- Nadměrná konzumace alkoholu u žen
- Kouření u mužů
- Kouření u žen
- Dostupnost praktického lékaře
- Dostupnost dětského lékaře
- Dostupnost zubaře

Konzultanti pro dimenzi zdraví

- RNDr. Michala Lustigová, Ph.D. (Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, PŘF UK), vědecko-výzkumné zaměření: demografie, sociální epidemiologie, populační zdraví a jeho determinanty, zdravotně-rizikové chování, nerovnosti ve zdraví, prostorová distribuce zdraví
- RNDr. Luděk Šídlo, Ph.D. (Katedra demografie a geodemografie, PŘF UK), vědecko-výzkumné zaměření: demografické stárnutí, regionální diferenciací demografického chování obyvatelstva ČR po roce 1990, aplikovaná demografie v oblasti veřejné sféry, především v oblasti zdravotnictví

Zdraví

Naděje dožití mužů a Naděje dožití žen

Dimenze	Zdraví	Subdimenze	Zdravotní stav populace
Definice	Naděje dožití mužů při narození, naděje dožití žen při narození		

Popis	Průměrný věk, kterého se dožije novorozenec mužského, resp. ženského pohlaví při zachování stávajících úmrtnostních poměrů.
Jednotka	Věk v letech
Zdroje dat	ČSÚ
Hodnocení	Vyšší hodnota je hodnocena kladně

Indikátory „Naděje dožití mužů“ a „Naděje dožití žen“ měří průměrný věk (v letech), kterého se dožije novorozenec mužského, resp. ženského pohlaví při zachování stávajících úmrtnostních poměrů (viz ČSÚ 2020b, Pavlík a kol. 1986). Indikátory vycházejí z úmrtnostních tabulek pro daný region, a vypovídají tak částečně o výsledném zdravotní stavu populace daného regionu. S ohledem na možné nahodilé výkyvy jsou indikátory na regionální úrovni zpracovány za pětileté kalendářní období (viz ČSÚ 2020b). Z důvodu odlišných úmrtnostních poměrů mužů a žen jsou indikátory standardně vyhodnocovány pro muže a pro ženy odděleně. Vyšší hodnoty značí vyšší průměrný počet let, který má novorozenec mužského, resp. ženského pohlaví naději prožít při zachování stávajících úmrtnostních poměrů, a proto jsou považovány za pozitivní jev.

Zdraví

Nadměrná konzumace alkoholu u mužů a Nadměrná konzumace alkoholu u žen

Dimenze	Zdraví	Subdimenze	Životní styl
Definice	Standardizovaná míra úmrtnosti mužů, resp. žen na příčiny spojené s nadměrnou konzumací alkoholu		

Popis	Počet zemřelých mužů, resp. žen na příčiny spojené s konzumací alkoholu na 100 000 mužů, resp. žen standardní populace.
Jednotka	Počet zemřelých
Zdroje dat	ČSÚ, PŘF UK
Hodnocení	Nižší hodnota je hodnocena kladně

Indikátory „Nadměrná konzumace alkoholu u mužů“ a „Nadměrná konzumace alkoholu u žen“ měří standardizovanou míru úmrtnosti mužů, resp. žen na příčiny spojené s konzumací alkoholu jako počet zemřelých mužů, resp. žen na příčiny spojené s konzumací alkoholu na 100 000 mužů, resp. žen standardní populace. Indikátory byly zpracovány pomocí přímé standardizace. Jedná se o metodu umožňující objektivně porovnat intenzitu úmrtnosti na určité příčiny úmrtí u populace s rozdílnou věkovou strukturou tím, že je odstraněn zkreslující vliv dané struktury (Klufová a kol. 2010). Potřebná vstupní data k výpočtu, počet obyvatel dle jednotek věku a pohlaví a počet zemřelých dle jednotlivých diagnóz, jednotek věku a pohlaví v jednotlivých SO ORP, byla poskytnuta Přírodovědeckou fakultou UK výpočtem z dat ČSÚ. Přímá standardizace byla provedena pomocí Evropského standardu. Z důvodu odlišných úmrtnostních poměrů mužů a žen je indikátor vyhodnocen pro muže a pro ženy odděleně.

Pro výpočet standardizovaných měr úmrtnosti spojených s nadměrnou konzumací alkoholu (tzv. alcohol-related mortality) byly vybrány tyto diagnózy: poruchy duševní a poruchy chování způsobené užíváním alkoholu, degenerace nervové soustavy způsobená alkoholem, alkoholická polyneuropatie, kardiomyopatie a gastritida, alkoholické onemocnění jater, chronický zánět jater nezařazený jinde, fibróza a cirhóza jater s výjimkou biliární cirhózy, alkoholická chronická pankreatitida a dále vnější příčiny smrti jako je náhodná otrava alkoholem, úmyslné sebeotrávení alkoholem, otrava alkoholem nezjištěného úmyslu a expozice jeho působení (viz Kulhánová a kol. 2020).

Indikátory zohledňují vliv alkoholu, jakožto rizikového faktoru, na zdravotní stav obyvatel. Vyšší hodnoty indikátoru značí vyšší počet zemřelých na příčiny spojené s konzumací alkoholu na 100 000 osob standardní populace, a proto jsou považovány za negativní jev.

Zdraví

Kouření u mužů a Kouření u žen

Dimenze	Zdraví	Subdimenze	Životní styl
Definice	Standardizovaná míra úmrtnosti mužů, resp. žen na příčiny spojené s kouřením		

Popis	Počet zemřelých mužů, resp. žen na příčiny spojené s kouřením na 100 000 mužů, resp. žen standardní populace.
Jednotka	Počet zemřelých
Zdroje dat	ČSÚ, PŘF UK
Hodnocení	Nižší hodnota je hodnocena kladně

Indikátory „Kouření u mužů“ a „Kouření u žen“ měří standardizovanou míru úmrtnosti mužů, resp. žen na příčiny spojené s kouřením jako počet zemřelých mužů, resp. žen na příčiny spojené s kouřením na 100 000 mužů, resp. žen standardní populace. Indikátory byly zpracovány pomocí přímé standardizace. Jedná se o metodu umožňující objektivně porovnat intenzitu úmrtnosti na určité příčiny úmrtí u populace s rozdílnou věkovou strukturou tím, že je odstraněn zkreslující vliv dané struktury (Klufová a kol. 2010). Potřebná vstupní data k výpočtu, počet obyvatel dle jednotek věku a pohlaví a počet zemřelých dle jednotlivých diagnóz, jednotek věku a pohlaví v jednotlivých SO ORP, byla poskytnuta Přírodovědeckou fakultou UK výpočtem z dat ČSÚ. Přímá standardizace byla provedena pomocí Evropského standardu. Z důvodu odlišných úmrtnostních poměrů mužů a žen je indikátor vyhodnocen pro muže a pro ženy odděleně.

Pro výpočet standardizovaných měr úmrtnosti spojených s kouřením (tzv. smoking-related mortality) byly vybrány tyto diagnózy: zhoubný novotvar průdušnice, průdušky a plíce, zánět průdušek neurčený jako akutní nebo chronický, prostá a mukopurulentní chronická bronchitida, neurčená chronická bronchitida, rozedma plic, jiná chronická obstrukční plicní nemoc a rozšíření průdušek (viz Zvolská 2013).

Indikátory zohledňují vliv kouření, jakožto rizikového faktoru, na zdravotní stav obyvatel. Vyšší hodnoty indikátoru značí vyšší počet zemřelých na příčiny spojené s kouřením na 100 000 osob standardní populace, a proto jsou považovány za negativní jev.

Zdraví

Dostupnost praktického lékaře

Dimenze	Zdraví	Subdimenze	Dostupnost primární zdravotní péče
Definice	Míra dostupnosti všeobecného praktického lékaře		

Popis	Součet bodů získaných hodnocením čtyř dílčích kritérií dostupnosti všeobecného praktického lékaře.
Jednotka	Počet bodů
Zdroje dat	Ministerstvo zdravotnictví
Hodnocení	Nižší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor „Dostupnost praktického lékaře“ měří komplexně míru dostupnosti všeobecného praktického lékaře. Indikátor je zpracován Všeobecnou zdravotní pojišťovnou ČR na základě její databáze a je podkladem dotačního programu na podporu dostupnosti zdravotních služeb praktických lékařů (viz Ministerstvo zdravotnictví 2020a). Indikátor je vypočten jako součet bodů získaných hodnocením čtyř dílčích kritérií dostupnosti všeobecného praktického lékaře. Každé dílčí kritérium je hodnoceno 0–8 body, přičemž vyšší počet bodů je přidělen těm regionům, které z hlediska jednotlivých dílčích kritérií vykazují aspekty spojené se zhoršenou dostupností všeobecného praktického lékaře. Maximální možná hodnota indikátoru je tedy 32 bodů a značila by takové regiony, které se z hlediska všech čtyř dílčích kritérií řadí k nejvíce problémovým regionům. Vzhledem k tomu, že kapacity jednotlivých lékařů mohou být velmi rozdílné (Šídlo a kol. 2017), je v jednotlivých kritériích namísto fyzických osob lékařů zpravidla hodnocena jejich úvazková kapacita.

První dílčí kritérium je místní dostupnost zdravotních služeb (MDZS). V dílčím kritériu MDZS je hodnoceno jedno hlavní kritérium a dvě pomocná kritéria s poloviční váhou ve srovnání s hlavním kritériem. Jako hlavní kritérium je hodnocen podíl obyvatel regionu bez přístupu ke všeobecnému praktickému lékaři do 10 minut jízdy. První pomocné kritérium představuje podíl obyvatel regionu bez přístupu ke všeobecnému praktickému lékaři do 10 minut jízdy se zahrnutím pouze lékařů mladších 60 let. Druhé pomocné kritérium představuje podíl obyvatel regionu bez přístupu ke všeobecnému praktickému lékaři do 10 minut jízdy se zahrnutím pouze hlavních míst výkonu lékařské péče všeobecných praktických lékařů s celkovou kapacitou alespoň 0,6 pracovního úvazku. S ohledem na to, že řada lékařů působí nerovnoměrně na více pracovištích, hodnotí druhé pomocné kritérium místní dostupnost zdravotních služeb u těch všeobecných praktických lékařů, kteří budou v daném místě

pravděpodobně k zastižení v „běžných“ ordinačních hodinách (Šídlo a kol. 2017). Vyšší podíl obyvatel bez přístupu ke všeobecnému praktickému lékaři do 10 minut jízdy je u hlavního kritéria a také u obou pomocných kritérií hodnocen vyšším počtem bodů.

Druhé dílčí kritérium je demografická struktura poskytovatelů zdravotních služeb (DEMO). V dílčím kritériu DEMO jsou hodnocena dvě hlavní kritéria se stejnou váhou. První z nich je podíl kapacity lékařů ve věku 60 a více let na celkové kapacitě v regionu. Druhé z nich je podíl kapacity lékařů mladších 40 let na celkové kapacitě v regionu. Vyšší podíl kapacit lékařů ve věku 60 a více let je hodnocen vyšším počtem bodů, naopak vyšší podíl kapacity lékařů mladších 40 let je hodnocen nižším počtem bodů s ohledem na to, že vysoký podíl kapacit starších lékařů či velmi nízký podíl kapacit mladých lékařů může značit problémy s aktuální i budoucí dostupností primární zdravotní péče (viz Šídlo a kol. 2017).

Třetím dílčím kritériem jsou informace z terénu (INFO) založené zejména na základě informací od regionálních poboček VZP ČR. V dílčím kritériu INFO jsou hodnocena čtyři hlavní kritéria se stejnou váhou. První hlavní kritérium hodnotí, zda regionální pobočka eviduje v posledních 12 měsících alespoň jedno neúspěšné výběrové řízení. Druhé hlavní kritérium hodnotí, zda regionální pobočka eviduje plánované odchody do důchodu, přerušení praxe, dlouhodobé neschopnosti aj. Třetí hlavní kritérium hodnotí, zda regionální pobočka eviduje v posledních 12 měsících stížnosti na nezajištění zdravotních služeb. Čtvrté hlavní kritérium hodnotí, zda má SO ORP na základě stanoviska Sdružení praktických lékařů ČR aktuální problémy se zajištěním dostupnosti zdravotních služeb. Všechna čtyři hlavní kritéria jsou hodnocena dvěma body, pokud jsou platná, a žádným bodem, pokud jsou neplatná.

Posledním dílčím kritériem je tzv. reálné čerpání péče pojištěnci (REAL). V dílčím kritériu REAL je hodnoceno jedno hlavní kritérium a dvě pomocná kritéria s poloviční váhou ve srovnání s hlavním kritériem. Jako hlavní kritérium je hodnocen počet jednicových pojištěnců registrovaných u poskytovatelů v daném SO ORP na jeden úvazek všeobecného praktického lékaře. Ukazatel zohledňuje náročnost/objem poskytované lékařské péče na jeden úvazek všeobecného praktického lékaře, a to nejen vzhledem k počtu registrovaných pacientů, ale také s ohledem na jejich věkovou strukturu. Ta totiž výrazně ovlivňuje časovou náročnost vyžadované péče, a tedy i vytíženost lékařů (Šídlo a kol. 2017). Vyšší počty jednicových pojištěnců jsou hodnoceny vyšším počtem bodů. První pomocné kritérium představuje podíl jednicových pojištěnců, kteří čerpají péči v místě svého trvalého bydliště. V kombinaci s vysokými hodnotami hlavního kritéria může vysoký podíl pojištěnců, kteří čerpají péči mimo své bydliště, značit nedostatečné kapacity lékařů v daném regionu. Vyšší podíl jednicových pojištěnců čerpajících péči mimo své trvalé bydliště je tedy hodnocen vyšším počtem bodů. Druhé pomocné kritérium představuje poměr jednicových pojištěnců s bydlištěm mimo region na 100 jednicových pojištěnců s bydlištěm v daném regionu. Nižší hodnoty poměru jednicových pojištěnců značí menší atraktivitu regionu jakožto lokálního centra poskytující primární zdravotní péči a jsou hodnoceny vyšším počtem bodů.

Dílčí kritéria MDZS, DEMO a REAL zachycují stav k 1. 5. 2019, dílčí kritérium INFO zachycuje stav k 20. 7. 2019. Vyšší hodnoty indikátoru značí zhoršenou dostupnost všeobecného praktického lékaře na základě vymezených dílčích kritérií, a proto jsou považovány za negativní jev.

Zdraví

Dostupnost dětského lékaře

Dimenze	Zdraví	Subdimenze	Dostupnost primární zdravotní péče
Definice	Míra dostupnosti praktického lékaře pro děti a dorost		

Popis	Součet bodů získaných hodnocením čtyř dílčích kritérií dostupnosti praktického lékaře pro děti a dorost.
Jednotka	Počet bodů
Zdroje dat	Ministerstvo zdravotnictví
Hodnocení	Nižší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor „Dostupnost dětského lékaře“ měří komplexně míru dostupnosti praktického lékaře pro děti a dorost. Indikátor je zpracován Všeobecnou zdravotní pojišťovnou ČR na základě její databáze a je podkladem dotačního programu na podporu dostupnosti zdravotních služeb praktických lékařů (viz Ministerstvo zdravotnictví 2020a). Indikátor je vypočten jako součet bodů získaných hodnocením čtyř dílčích kritérií dostupnosti praktického lékaře pro děti a dorost. Každé dílčí kritérium je hodnoceno 0–8 body, přičemž vyšší počet bodů je přidělen těm regionům, které z hlediska jednotlivých dílčích kritérií vykazují aspekty spojené se zhoršenou dostupností praktického lékaře pro děti a dorost. Maximální možná hodnota indikátoru je tedy 32 bodů a značila by takové regiony, které se z hlediska všech čtyř dílčích kritérií řadí k nejvíce problémovým regionům. Vzhledem k tomu, že kapacity jednotlivých lékařů mohou být velmi rozdílné (Šídlo a kol. 2017), je v jednotlivých kritériích namísto fyzických osob lékařů zpravidla hodnocena jejich úvazková kapacita.

První dílčí kritérium je místní dostupnost zdravotních služeb (MDZS). V dílčím kritériu MDZS je hodnoceno jedno hlavní kritérium a dvě pomocná kritéria s poloviční váhou ve srovnání s hlavním kritériem. Jako hlavní kritérium je hodnocen podíl obyvatel regionu bez přístupu k praktickému lékaři pro děti a dorost do 10 minut jízdy. První pomocné kritérium představuje podíl obyvatel regionu bez přístupu k praktickému lékaři pro děti a dorost do 10 minut jízdy se zahrnutím pouze lékařů mladších 60 let. Druhé pomocné kritérium představuje podíl obyvatel regionu bez přístupu k praktickému lékaři pro děti a dorost do 10 minut jízdy se zahrnutím pouze hlavních míst výkonu lékařské péče praktických lékařů pro děti a dorost s celkovou kapacitou alespoň 0,6 pracovního úvazku. S ohledem na to, že řada lékařů působí nerovnoměrně na více pracovištích, hodnotí druhé pomocné kritérium místní dostupnost zdravotních služeb u těch praktických lékařů pro děti a dorost, kteří budou

v daném místě pravděpodobně k zastižení v „běžných“ ordinačních hodinách (Šídlo a kol. 2017). Vyšší podíl obyvatel bez přístupu k praktickému lékaři pro děti a dorost do 10 minut jízdy je u hlavního kritéria a také u obou pomocných kritérií hodnocen vyšším počtem bodů.

Druhé dílčí kritérium je demografická struktura poskytovatelů zdravotních služeb (DEMO). V dílčím kritériu DEMO jsou hodnocena dvě hlavní kritéria se stejnou váhou. První z nich je podíl kapacity lékařů ve věku 60 a více let na celkové kapacitě v regionu. Druhé z nich je podíl kapacity lékařů mladších 40 let na celkové kapacitě v regionu. Vyšší podíl kapacit lékařů ve věku 60 a více let je hodnocen vyšším počtem bodů, naopak vyšší podíl kapacity lékařů mladších 40 let je hodnocen nižším počtem bodů s ohledem na to, že vysoký podíl kapacit starších lékařů či velmi nízký podíl kapacit mladých lékařů může značit problémy s aktuální i budoucí dostupností primární zdravotní péče (viz Šídlo a kol. 2017).

Třetím dílčím kritériem jsou informace z terénu (INFO) založené zejména na základě informací od regionálních poboček VZP ČR. V dílčím kritériu INFO jsou hodnocena čtyři hlavní kritéria se stejnou váhou. První hlavní kritérium hodnotí, zda regionální pobočka eviduje v posledních 12 měsících alespoň jedno neúspěšné výběrové řízení. Druhé hlavní kritérium hodnotí, zda regionální pobočka eviduje plánované odchody do důchodu, přerušení praxe, dlouhodobé neschopnosti aj. Třetí hlavní kritérium hodnotí, zda regionální pobočka eviduje v posledních 12 měsících stížnosti na nezajištění zdravotních služeb. Čtvrté hlavní kritérium hodnotí, zda má SO ORP na základě stanoviska Sdružení praktických lékařů pro děti a dorost ČR aktuální problémy se zajištěním dostupnosti zdravotních služeb. Všechna čtyři hlavní kritéria jsou hodnocena dvěma body, pokud jsou platná, a žádným bodem, pokud jsou neplatná.

Posledním dílčím kritériem je tzv. reálné čerpání péče pojišťenci (REAL). V dílčím kritériu REAL je hodnoceno jedno hlavní kritérium a dvě pomocná kritéria s poloviční váhou ve srovnání s hlavním kritériem. Jako hlavní kritérium je hodnocen počet jednicových pojištěnců registrovaných u poskytovatelů v daném SO ORP na jeden úvazek praktického lékaře pro děti a dorost. Ukazatel zohledňuje náročnost/objem poskytované lékařské péče na jeden úvazek praktického lékaře pro děti a dorost, a to nejen vzhledem k počtu registrovaných pacientů, ale také s ohledem na jejich věkovou strukturu. Ta totiž výrazně ovlivňuje časovou náročnost vyžadované péče, a tedy i vytíženost lékařů (Šídlo a kol. 2017). Vyšší počty jednicových pojištěnců jsou hodnoceny vyšším počtem bodů. První pomocné kritérium představuje podíl jednicových pojištěnců, kteří čerpají péči v místě svého trvalého bydliště. V kombinaci s vysokými hodnotami hlavního kritéria může vysoký podíl pojištěnců, kteří čerpají péči mimo své bydliště, značit nedostatečné kapacity lékařů v daném regionu. Vyšší podíl jednicových pojištěnců čerpajících péči mimo své trvalé bydliště je tedy hodnocen vyšším počtem bodů. Druhé pomocné kritérium představuje poměr jednicových pojištěnců s bydlištěm mimo region na 100 jednicových pojištěnců s bydlištěm v daném regionu. Nižší hodnoty poměru jednicových pojištěnců značí menší atraktivitu regionu jakožto lokálního centra poskytující primární zdravotní péči a jsou hodnoceny vyšším počtem bodů.

Dílčí kritéria MDZS, DEMO a REAL zachycují stav k 1. 5. 2019, dílčí kritérium INFO zachycuje stav k 20. 7. 2019. Vyšší hodnoty indikátoru značí zhoršenou dostupnost praktického lékaře pro děti a dorost na základě vymezených dílčích kritérií, a proto jsou považovány za negativní jev.

Zdraví

Dostupnost zubaře

Dimenze	Zdraví	Subdimenze	Dostupnost primární zdravotní péče
Definice	Míra dostupnosti zubního lékaře		

Popis	Součet bodů získaných hodnocením tří dílčích kritérií dostupnosti zubního lékaře.
Jednotka	Počet bodů
Zdroje dat	Ministerstvo zdravotnictví
Hodnocení	Nižší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor „Dostupnost zubaře“ měří komplexně míru dostupnosti zubního lékaře. Indikátor zpracoval RNDr. Luděk Šídlo, Ph.D. k 30. 4. 2019 na základě dat z projektu TAČR Omega č. TD03000312 doplněných o data o kapacitách lékařů a výběrových řízení za rok 2017 dodaných Ministerstvem zdravotnictví od Všeobecné zdravotní pojišťovny ČR. Indikátor je podkladem dotačního programu na podporu dostupnosti zdravotních služeb zubních lékařů (viz Ministerstvo zdravotnictví 2020b). Pro účely práce je indikátor analogicky k metodice hodnocení dostupnosti praktických lékařů (viz Ministerstvo zdravotnictví 2020a) dopočten jako součet bodů získaných hodnocením tří dílčích kritérií dostupnosti zubního lékaře. Na rozdíl od dostupnosti praktických lékařů je každé dílčí kritérium dostupnosti zubního lékaře hodnoceno jiným počtem bodů, platí ale to, že vyšší počet bodů je přidělen těm regionům, které z hlediska jednotlivých dílčích kritérií vykazují aspekty spojené se zhoršenou dostupností zubního lékaře. Maximální možná hodnota indikátoru je sedm bodů a značila by takové regiony, které se z hlediska všech tří dílčích kritérií řadí k nejvíce problémovým regionům. Vzhledem k tomu, že kapacity jednotlivých lékařů mohou být velmi rozdílné (Šídlo a kol. 2017), je v jednotlivých kritériích namísto fyzických osob lékařů hodnocena jejich úvazková kapacita.

První dílčí kritérium představuje index hypotetického ročního počtu kontaktů na jeden úvazek zubního lékaře. Index je vypočten jako hypotetický roční počet kontaktů na jeden úvazek zubního lékaře v daném SO ORP vztažený k průměru Česka. Hypotetický roční počet kontaktů zohledňuje nejen počet registrovaných pacientů u zubních lékařů v daném SO ORP, ale také jejich pohlaví a demografickou strukturu. Ta totiž výrazně ovlivňuje časovou náročnost vyžadované péče, a tedy i vytíženost lékařů (viz Šídlo a kol. 2017). Dílčí kritérium je hodnoceno 0–3 body. Vyšší hodnoty indexu, které značí, že je vytíženost lékařů v regionu vyšší, jsou hodnoceny vyšším počtem bodů.

Druhé dílčí kritérium sleduje, zda bylo v daném SO ORP a v jeho těsném okolí (tj. v rámci okresu, do kterého náleží) od roku 2015 evidováno alespoň jedno neúspěšné výběrové řízení. Dílčí kritérium je hodnoceno 0–2 body. Hodnotou 0 bodů je hodnocen SO ORP, ve kterém nebylo evidováno žádné neúspěšné výběrové řízení a zároveň nebylo evidováno žádné neúspěšné výběrové řízení evidováno ani v okrese, ve kterém tento SO ORP převážně leží. Hodnotou jeden bod je hodnocen SO ORP, ve kterém nebylo evidováno žádné neúspěšné výběrové řízení, ale zároveň bylo evidováno alespoň jedno neúspěšné výběrové řízení v okrese, ve kterém SO ORP převážně leží. Hodnotou dva body je hodnocen SO ORP, ve kterém bylo evidováno alespoň jedno neúspěšné výběrové řízení.

Poslední dílčí hodnotí podíl kapacity lékařů ve věku 60 a více let na celkové kapacitě v regionu. Dílčí kritérium je hodnoceno 0–2 body. Vyšší podíl kapacit lékařů ve věku 60 a více let je hodnocen vyšším počtem bodů s ohledem na to, že vysoký podíl kapacit starších lékařů může značit problémy s aktuální i budoucí dostupností primární zdravotní péče (viz Šídlo a kol. 2017). Vyšší hodnoty indikátoru značí zhoršenou dostupnost zubního lékaře na základě vymezených dílčích kritérií, a proto jsou považovány za negativní jev.

Příloha E: Indikátory dimenze sladování soukromého a pracovního života

- Doba dojížděky do zaměstnání
- Dostupnost mateřských škol
- Dostupnost mateřských škol pro nejmladší děti
- Dostupnost péče o seniory
- Dostupnost sociálních služeb

Konzultanti pro sladování soukromého a pracovního života

- Mgr. et Mgr. Lenka Formánková, Ph.D. (Sociologický ústav Akademie věd ČR), vědecko-výzkumné zaměření: analýza trhu práce a sociální politiky v národním a mezinárodním kontextu, nová sociální rizika a distribuce rizik v průběhu životního cyklu, gender, genderová identita a aktérství aj.
- doc. RNDr. Miroslav Marada, Ph.D. (Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, PŘF UK) – pro subdimenzi časová dostupnost práce, vědecko-výzkumné zaměření: geografie dopravních systémů, studium vlivu dopravy na rozvoj lokalit a regionů aj.

Sladování soukromého a pracovního života

Doba dojížděky do zaměstnání

Dimenze	Sladování soukromého a pracovního života	Subdimenze	Časová dostupnost práce
Definice	Průměrná doba dojížděky do zaměstnání		

Popis	Průměrná doba každodenní dojížděky do zaměstnání vypočtena jako vážený průměr, kdy je doba dojížděky vážena počtem obyvatel daného dojížděkového proudu.
Jednotka	Počet minut
Zdroje dat	Dolák
Hodnocení	Nižší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor „Doba dojížděky do zaměstnání“ měří průměrnou dobu každodenní dojížděky do zaměstnání. Indikátor je vypočten jako vážený průměr, kdy je doba dojížděky vážena počtem obyvatel daného dojížděkového proudu. V rámci SLDB je doba dojížděky evidována nejpodrobněji pouze v 15minutových intervalech. Pro výpočet indikátoru je tedy doba dojížděky, kterou je počet obyvatel daného proudu vážen, určena jako středová hodnota daného intervalu doby dojížděky. U intervalu doby dojížděky nad 90 minut je střed intervalu určen jako 100 minut (viz Dolák 2019). V indikátoru jsou zahrnuty všechny osoby, které každodenně dojíždějí za prací mimo adresu svého obvyklého bydliště a uvedli dobu této dojížděky. V indikátoru je zahrnuta dojížděka všemi druhy dopravních prostředků a také jejich vzájemnou kombinací.

Indikátor vypovídá o tom, kolik času stráví průměrně obyvatelé daného regionu dojížděkou do zaměstnání. Nadměrná doba strávená dojížděkou do zaměstnání může v důsledku nedostatku času narušovat chod domácnosti, péči o děti i trávení volného času a společenský život obyvatel (Ouředníček a kol. 2011). Vyšší hodnoty indikátoru značí vyšší průměrnou dobu každodenní dojížděky do zaměstnání, a jsou proto vnímány jako negativní jev.

Sladování soukromého a pracovního života

Dostupnost mateřských škol

Dimenze	Sladování soukromého a pracovního života	Subdimenze	Dostupnost péče o děti
Definice	Počet odmítnutých žádostí o umístění dítěte do mateřské školy na 1 000 dětí docházejících do mateřských škol		

Popis	Počet odmítnutých žádostí o umístění dítěte do mateřské školy na 1 000 dětí docházejících do mateřských škol v daném školním roce.
Jednotka	Počet odmítnutých žádostí
Zdroje dat	MŠMT (statistický výkaz S 1-01)
Hodnocení	Nižší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor „Dostupnost mateřských škol“ měří počet odmítnutých žádostí o umístění dítěte do mateřské školy na 1 000 dětí docházejících do mateřských škol v daném školním roce (viz Hůle a kol. 2015, Zykanová, Janhubová 2020). Indikátor je založen na statistickém výkazu S 1-01, který mateřské školy vyplňují vždy k 30. 9. daného školního roku. Indikátor vhodně vypovídá o regionálních rozdílech v celkové dostupnosti mateřských škol. Konkrétní hodnoty indikátoru je ale potřeba interpretovat obezřetně, protože rodiče mohou v jednom školním roce podat více přihlášek do různých mateřských škol. Přitom není evidováno, kolik žádostí o umístění dítěte rodiče podali a kolika z nich bylo vyhověno. Samotné zamítnutí žádosti tak neznačí, že dítě nakonec nebylo do žádné mateřské školy přijato (viz Hůle a kol. 2015, Zykanová, Janhubová 2020). Je možné předpokládat, že v regionech, kde jsou si rodiče jisti, že jejich dítě bude přijato a kapacita mateřských škol je zde dostatečná, je podáváno obecně méně žádostí, pravděpodobně do konkrétního preferovaného zařízení (Zykanová, Janhubová 2020). Naopak v regionech, kde je přijetí dítěte do mateřské školy méně jisté, podávají rodiče preventivně více žádostí (viz Hůle a kol. 2015, Zykanová, Janhubová 2020). Indikátor tak nevypovídá přesně o skutečném počtu dětí, které nebyly přijaty do žádné mateřské školy. Indikátor má sice omezenou vypovídající hodnotu z hlediska přesného hodnocení situace v jednotlivých regionech, ale vhodně postihuje regionální rozdíly v celkové dostupnosti mateřských škol. Vyšší počet odmítnutých žádostí na 1 000 dětí docházejících do mateřských škol značí nižší dostupnost mateřských škol. Vyšší hodnoty indikátoru jsou proto vnímány jako negativní jev.

Sladování soukromého a pracovního života

Dostupnost mateřských škol pro mladší děti

Dimenze	Sladování soukromého a pracovního života	Subdimenze	Dostupnost péče o děti
Definice	Podíl dětí ve věku od jednoho roku a jedenácti měsíců do dvou let a osmi měsíců zapsaných v mateřských školách na všech dětech zapsaných v mateřských školách		

Popis	Podíl dětí ve věku od 1 roku a 11 měsíců do 2 let a 8 měsíců zapsaných v mateřských školách na všech dětech zapsaných v mateřských školách v daném školním roce.
Jednotka	Podíl dětí
Zdroje dat	MŠMT (statistický výkaz S 1-01)
Hodnocení	Vyšší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor „Dostupnost mateřských škol pro nejmladší děti“ měří podíl dětí ve věku od 1 roku a 11 měsíců do 2 let a 8 měsíců zapsaných v mateřských školách na všech dětech zapsaných v mateřských školách v daném školním roce. Indikátor je založen na statistickém výkazu S 1-01, který mateřské školy vyplňují vždy k 30. 9. daného školního roku. V rámci indikátoru je ale uvedený věk dětí vztažen k 1. 9. daného školního roku, kdy děti do mateřských škol reálně nastupují. Indikátor vypovídá o regionálních rozdílech v dostupnosti mateřských škol pro nejmladší děti (tj. děti od 1 roku a 11 měsíců do 2 let a 8 měsíců), které v současné době na místo v mateřských školách nemají ze zákona nárok. Zajištění adekvátní péče o tyto děti tak může být pro domácnosti problematické. Ze zákona má na místo v mateřské škole nárok dítě až od 3 let, přesto je možné přijímat i mladší děti, které jsou k 30. 9. daného školního roku alespoň 2 roky staré. Je možné předpokládat, že mateřské školy primárně přijímají děti starší 3 let, které mají na místo ze zákona nárok, zejména pak děti starší 5 let, pro které je mateřská škola dokonce povinná (viz Zykanová, Janhubová 2020). Mladší děti pak přijímají pouze v případě, že mají dostatečné kapacity. Indikátor tak nevypovídá jen o dostupnosti mateřských škol pro nejmladší děti, ale částečně také o celkové dostupnosti mateřských škol. Děti, které jsou na začátku školního roku mladší 3 let, přijímají odhadem asi dvě třetiny mateřských škol. Třetina z nich ale tyto děti přijímá pouze oficiálně a faktický nástup dítěte do mateřských škol umožňuje až s dovršením 3 let (viz Hůle a kol. 2015). Proto není v indikátoru sledováno zastoupení dětí ve věku od 2 let a 8 měsíců do 3 let. Tyto děti překročí hranici 3 let během začátku školního roku, jejich přijetí tak nevypovídá dostatečně o dostupnosti mateřských škol pro nejmladší děti. V některých regionech Česka je počet dětí docházejících do mateřských škol na 1 000 dětí stejného věku nízký napříč všemi věkovými kategoriemi,

a to pravděpodobně i přes dostatečnou kapacitu mateřských škol (Zykanová, Janhubová 2020). Nižší počet nejmladších dětí docházejících do mateřských škol na celkové populaci nejmladších dětí tedy nemusí ve všech regionech nutně značit nižší dostupnost mateřských škol pro nejmladší děti. Význam takového indikátoru tak není napříč regiony konzistentní. Proto indikátor „Dostupnost mateřských škol pro nejmladší děti“ sleduje věkovou strukturu dětí v mateřských školách, která z tohoto hlediska vypovídá o dostupnosti mateřských škol pro nejmladší lépe než indikátor sledující zastoupení nejmladších dětí docházejících do mateřských škol v rámci celé populace. Sledování věkové struktury dětí v mateřských školách však může být výrazněji ovlivněno specifickou demografickou situací v regionu, tu však vyvažuje tříletý průměr, který byl při konstrukci indikátoru použit. Nižší podíl dětí mladších 2 let a 8 měsíců na všech dětech zapsaných v mateřských školách značí nižší dostupnost mateřských škol pro nejmladší děti, a to z důvodu nedostatečné kapacity škol, nebo z důvodu nepřijímání dětí mladších 3 let i přes dostatečnou kapacitu. Nižší hodnoty indikátoru jsou proto vnímány jako negativní jev. V letech 2010–2012 byly sledovány věkové skupiny dětí v mateřských školách v menší podrobnosti, a tak není možné provést hodnocení za dřívější období.

Sladování soukromého a pracovního života

Dostupnost péče o seniory

Dimenze	Sladování soukromého a pracovního života	Subdimenze	Dostupnost péče o seniory a nemocné
Definice	Počet lůžek v domovech pro seniory a v domovech se zvláštním režimem na 1 000 obyvatel ve věku 65 a více let		

Popis	Počet lůžek v domovech pro seniory a v domovech se zvláštním režimem na 1 000 obyvatel ve věku 65 a více let k 31. 12. daného roku.
Jednotka	Počet lůžek
Zdroje dat	ČSÚ
Hodnocení	Vyšší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor „Dostupnost péče o seniory“ měří počet lůžek v domovech pro seniory a v domovech se zvláštním režimem na 1 000 obyvatel ve věku 65 a více let k 31. 12. daného roku. Indikátor je dostupný pouze na úrovni okresů, jednotlivým SO ORP jsou tak přiřazeny hodnoty okresu, ve kterém SO ORP převážně leží. S ohledem na to, že údaje o sociálních službách za některé starší roky nejsou zcela kompletní a zároveň byly do roku 2015 publikovány údaje za odlišné typy zařízení poskytující sociální služby, je indikátor sledován až od roku 2015. Indikátor vypovídá o relativní dostupnosti sociálních služeb zaměřených na péči o seniory. Vyšší hodnoty indikátoru značí vyšší relativní dostupnost ústavní péče o seniory a jsou považovány za pozitivní jev.

Sladování soukromého a pracovního života

Dostupnost sociálních služeb

Dimenze	Sladování soukromého a pracovního života	Subdimenze	Dostupnost péče o seniory a nemocné
Definice	Počet lůžek v domovech pro osoby se zdravotním postižením, v chráněném bydlení a v týdenních stacionářích na 1 000 obyvatel		

Popis	Počet lůžek v domovech pro osoby se zdravotním postižením, v chráněném bydlení a v týdenních stacionářích na 1 000 obyvatel k 31. 12. daného roku.
Jednotka	Počet lůžek
Zdroje dat	ČSÚ
Hodnocení	Vyšší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor „Dostupnost sociálních služeb“ měří počet lůžek v domovech pro osoby se zdravotním postižením, v chráněném bydlení a v týdenních stacionářích na 1 000 obyvatel k 31. 12. daného roku. S ohledem na to, že údaje o sociálních službách za některé starší roky nejsou zcela kompletní a zároveň byly do roku 2015 publikovány údaje za odlišné typy zařízení poskytující sociální služby, je indikátor sledován až od roku 2015. Indikátor vypovídá o relativní dostupnosti sociálních služeb zaměřených zejména na péči o závažně nemocné osoby. Vyšší hodnoty indikátoru značí vyšší relativní dostupnost ústavní péče o závažně nemocné osoby a jsou považovány za pozitivní jev.

Příloha F: Indikátory dimenze vzdělávání

- Dostupnost gymnaziálního vzdělávání
- Dostupnost středního odborného vzdělávání s maturitou
- Dostupnost středních škol veřejnou dopravou
- Nedokončené základní vzdělání
- Testování 9. tříd základních škol
- Testování 5. tříd základních škol
- Nekvalifikovaní učitelé
- Nevzdělanost
- Vysokoškoláci

Konzultanti pro vzdělávání

- doc. RNDr. Jana Straková, Ph.D. (Ústav výzkumu a rozvoje vzdělávání, PedF UK), vědecko-výzkumné zaměření: nerovnosti ve vzdělávání, mezinárodní a národní testování vědomostí, český vzdělávací systém aj.
- doc. RNDr. Miroslav Marada, Ph.D. (Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, PŘF UK) – pro subdimenzi dostupnost vzdělávání, vědecko-výzkumné zaměření: geografie dopravních systémů, studium vlivu dopravy na rozvoj lokalit a regionů aj.

Vzdělávání

Dostupnost gymnaziálního vzdělávání

Dimenze	Vzdělávání	Subdimenze	Dostupnost vzdělávání
Definice	Počet žáků v gymnaziálním studiu na 100 obyvatel regionu ve věku 15–18 let		

Popis	Počet žáků v gymnaziálním studiu na 100 obyvatel regionu ve věku 15–18 let. Za žáky v gymnaziálním studiu jsou považováni všichni žáci studující na gymnáziu v ročnících odpovídajících studiu na střední škole, tedy i žáci odpovídajících ročníků víceletých gymnázií.
Jednotka	Počet žáků
Zdroje dat	MŠMT, ČSÚ
Hodnocení	Vyšší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor „Dostupnost gymnaziálního vzdělávání“ měří počet žáků v gymnaziálním studiu na 100 obyvatel regionu ve věku 15–18 let. Indikátor je založen na statistických výkazech středních škol, které zachycují stav k 30. 9. daného školního roku. Údaje o počtu obyvatel ve věku 15–18 let pocházejí z databáze Českého statistického úřadu (ČSÚ) a zachycují stav k 31. 12. daného školního roku. Za žáky v gymnaziálním studiu jsou považováni všichni žáci studující na gymnáziu v ročnících odpovídajících studiu na střední škole. Započítáni jsou tedy i žáci odpovídajících ročníků víceletých gymnázií.

Indikátor „Dostupnost gymnaziálního vzdělávání“ měří relativní dostupnost studia na gymnáziu. Studium na gymnáziu je jakožto jedna z možností maturitního studia předpokladem pro další (vysokoškolské) vzdělávání. Ve srovnání s nematuritním studiem tak nabízí lepší vzdělávací perspektivy. Indikátor „Dostupnost gymnaziálního vzdělávání“ tak vypovídá spolu s indikátorem „Dostupnost středního odborného vzdělávání s maturitou“ o relativní dostupnosti maturitního vzdělávání v regionu. Vzhledem k tomu, že mají oba indikátory odlišné prostorové vzorce, jsou i přes blízkost význam sledovány odděleně.

Možnost gymnaziálního studia přitom může být v některých regionech z hlediska kapacity značně omezená, nebo může dokonce zcela chybět, a to obzvláště v regionech s méně významným regionálním centrem. Žáci jsou potom nuceni za adekvátním vzděláváním z regionu vyjíždět, případně s ohledem na nabídku v regionu zvolit jinou školu. Vyšší hodnoty indikátoru značí vyšší dostupnost studia na gymnáziu, obecněji tedy i vyšší dostupnost maturitního studia jako takového, a proto jsou považovány za pozitivní jev.

Výpočet indikátoru naráží na některá omezení. První z nich je dáno tím, že indikátor měří počet žáků v gymnaziálním studiu namísto maximálního počtu míst v gymnaziálním studiu, což by bylo při hodnocení dostupnosti gymnaziálního studia vhodnější. Maximální počet míst ale není možné reálně měřit, protože evidované maximální kapacity jednotlivých oborů, které školy poskytují, zpravidla převyšují celkovou maximální kapacitu škol a jsou tedy značně nadhodnocené. Při sledování počtu žáků může docházet k tomu, že žáci nenaplní maximální počet míst, který škola v daném oboru v daný školní rok nabízí. V takovém případě by indikátor značil nižší dostupnost gymnaziálního studia, než odpovídá realitě. Lze ale předpokládat, že vzhledem k vyšší prestiži jsou kapacity v tomto typu škol téměř maximálně naplněny. Počet žáků lze tedy použít namísto informací o maximální kapacitě. Druhé omezení spočívá v hrubém vymezení populace středoškoláků věkovým intervalem 15–18 let, který nemusí být v některých případech zcela přesný. Bližší a přesnější vymezení ale není možné. I přes zmíněná omezení indikátor rozlišuje základní regionální rozdíly v dostupnosti studia na gymnáziu a obecněji i v dostupnosti maturitního studia.

Vzdělávání

Dostupnost středního odborného vzdělávání s maturitou

Dimenze	Vzdělávání	Subdimenze	Dostupnost vzdělávání
Definice	Počet žáků odborných maturitních oborů na 100 obyvatel regionu ve věku 15–18 let		

Popis	Počet žáků odborných maturitních oborů na 100 obyvatel regionu ve věku 15–18 let. Za žáky odborných maturitních oborů jsou považováni všichni žáci zapsaní v odborných (negymnaziálních) maturitních oborech, s výjimkou žáků v nástavbovém studiu, kteří nejsou zahrnuti.
Jednotka	Počet žáků
Zdroje dat	MŠMT, ČSÚ
Hodnocení	Vyšší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor „Dostupnost středního odborného vzdělávání s maturitou“ měří počet žáků odborných maturitních oborů na 100 obyvatel regionu ve věku 15–18 let. Indikátor je založen na statistických výkazech středních škol, které zachycují stav k 30. 9. daného školního roku. Údaje o počtu obyvatel ve věku 15–18 let pocházejí z databáze Českého statistického úřadu (ČSÚ) a zachycují stav k 31. 12. daného školního roku. Za žáky odborných maturitních oborů jsou považováni všichni žáci zapsaní v odborných (negymnaziálních) maturitních oborech, tedy žáci středoškolských oborů kategorie M (úplné střední odborné vzdělání s maturitou (bez vyučení)) a kategorie L (úplné střední odborné vzdělání s vyučením i maturitou). Výjimkou jsou žáci zapsaní v nástavbovém studiu, kteří nejsou v indikátoru zahrnuti, jelikož nástavbové studium představuje možnost maturitního studia až dodatečně a významově tak nelze srovnávat s běžným maturitním studiem. Nástavbové studium je navíc určeno pro odlišně věkově vymezenou skupinu obyvatel a jeho zahrnutí do indikátoru je tedy problematické i z tohoto hlediska.

Indikátor „Dostupnost středního odborného vzdělávání s maturitou“ měří relativní dostupnost odborného maturitního studia. Odborné maturitní studium je jakožto jedna z možností maturitního studia předpokladem pro další (vysokoškolské) vzdělávání. Ve srovnání s nematuritním studiem tak nabízí lepší vzdělávací perspektivy. Indikátor „Dostupnost středního odborného vzdělávání s maturitou“ tak vypovídá spolu s indikátorem „Dostupnost gymnaziálního vzdělávání“ o relativní

dostupnosti maturitního vzdělávání v regionu. Vzhledem k tomu, že mají oba indikátory odlišné prostorové vzorce, jsou i přes blízkost význam sledovány odděleně.

Možnost odborného maturitního studia přitom může být v některých regionech z hlediska kapacity značně omezená, nebo může dokonce zcela chybět, a to obzvláště v regionech s méně významným regionálním centrem. Žáci jsou potom nuceni za adekvátním vzděláváním z regionu vyjíždět, případně s ohledem na nabídku v regionu zvolit jinou školu. Vyšší hodnoty indikátoru značí vyšší dostupnost odborného maturitního studia, obecněji tedy i vyšší dostupnost maturitního studia jako takového, a proto jsou považovány za pozitivní jev.

Výpočet indikátoru naráží na některá omezení. První z nich je dáno tím, že indikátor měří počet žáků odborných maturitních oborů namísto maximálního počtu míst v odborných maturitních oborech, což by bylo při hodnocení dostupnosti odborného maturitního studia vhodnější. Maximální počet míst ale není možné reálně měřit, protože evidované maximální kapacity jednotlivých oborů, které školy poskytují, zpravidla převyšují celkovou maximální kapacitu škol a jsou tedy značně nadhodnocené. Při sledování počtu žáků může docházet k tomu, že žáci nenaplní maximální počet míst, který škola v daném oboru v daný školní rok nabízí. V takovém případě by indikátor značil nižší dostupnost odborného maturitního studia, než odpovídá realitě. Lze ale předpokládat, že vzhledem k vyšší prestiži oproti nematuritním oborům se naplnění odborných maturitních oborů obecně blíží maximálním kapacitám. Počet žáků lze tedy použít namísto informací o maximální kapacitě. Druhé omezení spočívá v hrubém vymezení populace středoškoláků věkovým intervalem 15–18 let, který nemusí být v některých případech zcela přesný. Bližší a přesnější vymezení ale není možné. I přes zmíněná omezení indikátor rozlišuje základní regionální rozdíly v dostupnosti odborného maturitního studia a obecněji i v dostupnosti maturitního studia.

Vzdělávání

Dostupnost středních škol veřejnou dopravou

Dimenze	Vzdělávání	Subdimenze	Dostupnost vzdělávání
Definice	Podíl obyvatel žijících v částech obcí, ze kterých nejede ve všední den přímý spoj veřejné dopravy s příjezdem v časovém rozmezí 7:00–8:00 do centra svého správního obvodu obce s rozšířenou působností, ze všech obyvatel		

Popis	Podíl obyvatel žijících v částech obcí, ze kterých nejede ve všední den přímý spoj veřejné dopravy s příjezdem v časovém rozmezí 7:00–8:00 do centra svého správního obvodu obce s rozšířenou působností (SO ORP), ze všech obyvatel SO ORP.		
Jednotka	Podíl obyvatel v procentech		
Zdroje dat	CHAPS, ČSÚ		
Hodnocení	Nižší hodnota je hodnocena kladně		

Indikátor „Dostupnost středních škol veřejnou dopravou“ měří podíl obyvatel žijících v částech obcí, ze kterých nejede ve všední den přímý spoj veřejné dopravy s příjezdem v časovém rozmezí 7:00–8:00 do centra svého správního obvodu obce s rozšířenou působností (SO ORP), ze všech obyvatel SO ORP (v procentech). Indikátor je založen na datech o dostupnosti spojů veřejné dopravy z portálu IDOS, která poskytla společnost CHAPS a také na datech o počtu obvykle bydlících obyvatel za části obcí získaných v rámci SLDB 2021, která poskytl Český statistický úřad (ČSÚ).

Dostupnost spojů veřejné dopravy je sledována ke konkrétnímu dni, ve středu 22. 1. 2020. Tento den byl zvolen proto, že představuje zcela běžný všední den, ve kterém nebyly v žádném regionu Česka pololetní či jarní prázdniny. Rovněž se jedná o všední den před vypuknutím pandemie covidu-19, která mohla výrazně ovlivnit úroveň dopravní obslužnosti. Vzhledem k tomu, že indikátor hodnotí dostupnost středních škol, jsou brány v potaz pouze přímé spoje veřejné dopravy, které ze zázemí SO ORP (tj. z částí obcí spadajících do správního obvodu dané obce s rozšířenou působností) přijíždějí do centra svého SO ORP v čase 7:00–8:00, a tak opravdu umožňují denně dojíždět do středních škol. Ostatní přímé spoje přijíždějící do centra SO ORP mimo sledovaný časový interval nejsou v indikátoru posuzovány.

Indikátor sleduje, jak velká část obyvatel žijících v daném SO ORP nemůže z části obce, ve které žije, ve všední den v ranních hodinách využít přímé spojení veřejné dopravy do centra svého SO ORP, kde se

střední školy zpravidla nacházejí. Přičemž u obyvatel obce s rozšířenou působností je v rámci indikátoru předpokládáno, že mají centrum svého SO ORP automaticky dostupné. V indikátoru není možné rozlišovat, zda není dostupnost škol omezená z některých okrajových částí obce s rozšířenou působností. Indikátor tak vypovídá o dostupnosti středních škol veřejnou dopravou. Přičemž právě veřejná doprava představuje pro žáky středních škol žijící v zázemí SO ORP hlavní možnost dojížděky, a proto je přínosné ji na regionální úrovni hodnotit. Vyšší hodnoty indikátoru značí nižší úroveň dostupnosti středních škol veřejnou dopravou pro obyvatele SO ORP, a proto jsou považovány za negativní jev.

Výpočet indikátoru naráží na některá omezení. První z nich je dáno tím, že indikátor sleduje celou populaci SO ORP, nikoliv pouze populaci středoškoláků (odhadem populaci ve věku 15–18 let). Zejména v populačně malých částech obcí se ale může podíl populace středoškoláků na celkové populaci meziročně či v rozmezí několika let výrazně lišit, indikátor by tak byl mohl být i velmi nespolehlivý a obtížněji interpretovaný. Proto indikátor sleduje celou populaci. Další možností by bylo sledování pouhého podílu částí obcí, ze kterých nejede přímý spoj ve všední den v ranních hodinách do centra svého SO ORP. V tomto případě by ale nebyla zohledněna populační velikost, tedy význam jednotlivých částí obcí. To by v souvislosti s odlišnou sídelní strukturou jednotlivých SO ORP vedlo ke zkreslení indikátoru. Proto není tento způsob výpočtu využit. Další omezení indikátoru spočívá v tom, že indikátor nezohledňuje dostupnost center okolních SO ORP, kam žáci za středním vzděláváním rovněž vyjíždějí. Toto omezení se projevuje zejména u některých typů SO ORP (SO ORP blízko velkých měst), kdy např. u SO ORP v okolí Prahy dosahuje indikátor velmi vysokých hodnot. Z těchto SO ORP ale žáci zpravidla dojíždějí do pražských středních škol, protože v těchto SO ORP střední školy zcela chybí, nebo je jejich výběr velmi omezený. Chybějící spojení ze zázemí do center těchto SO ORP proto není v tomto případě zcela podstatné, z hlediska dostupnosti středních škol veřejné dopravy by pak bylo přínosnější sledovat u těchto SO ORP dostupnost jiných center (např. právě Prahy) namísto dostupnosti centra svého SO ORP. Dodatečné hodnocení dostupnosti center okolních SO ORP by ale mohlo být přínosné téměř u všech SO ORP, protože z většiny SO ORP vyjíždí z různých důvodů určitý objem žáků středních škol. Nastíněný způsob výpočtu by ale pro svou složitost vyžadoval mnohem rozsáhlejší vstupní data a odborné znalosti. Rovněž by bylo problematické vymezit jasná objektivní kritéria, na základě kterých by bylo určeno, u kterého SO ORP nebude primárně sledována dostupnost centra svého SO ORP a dostupnost kterého centra okolních SO ORP bude namísto toho sledována. Rovněž by bylo potřeba vymezit kritéria určující centra okolních SO ORP, jejichž dostupnost z jednotlivých částí obcí v zázemí daného SO ORP bude dodatečně sledována. Tato kritéria by mohla být založena na analýze dat směru školské dojížděky ze SLDB. V tomto případě by ale již samotné stanovení kritérií vyžadovalo velmi složitou analýzu dat, která nejsou v potřebném rozsahu zcela dostupná. Otázkou je také spolehlivost a aktuálnost dat ze SLDB 2011 pro tyto účely. Ve výsledcích SLDB 2011 jsou totiž údaje o směru dojížděky neúplné. I přesto, že tato neúplnost má pravděpodobně plošný charakter (viz Hampl, Marada 2015), může u středoškoláků, kteří představují jen malou část všech dojíždějících, vést ke zkreslení.

V neposlední řadě by bylo nutné populaci středoškoláků v údajích o směrové dojížděce jen hrubě odhadnout, v dostupných datech totiž není tato skupina jasně rozlišena (věkově vymezení jsou jen žáci základních škol). Poslední významné omezení indikátoru se projevuje zejména u SO ORP, jejichž centra jsou velká města (např. Praha, Brno, Plzeň). Zatímco u většiny SO ORP je přínosné a smysluplné sledovat dostupnost středních škol veřejnou dopravou zejména ze zázemí SO ORP, u velkých měst může být důležitým faktorem také dostupnost z okrajových částí těchto měst, která ale není v indikátoru sledována. Zohlednění dostupnosti středních škol veřejnou dopravou z okrajových částí velkých měst by totiž vyžadovalo již sledování dostupnosti konkrétních středních škol, což je zcela mimo možnosti konstrukce indikátoru. I přes to, že jsou zmíněná omezení indikátoru významná, projevují se ale výrazně jen u některých typů SO ORP, kde je potřeba tato omezení při interpretaci dostatečně zohledňovat.

V ostatních SO ORP ale indikátor umožňuje alespoň základně a jednoduše rozlišit regionální rozdíly v dostupnosti středních škol veřejnou dopravou.

Vzdělávání

Nedokončené základní vzdělání

Dimenze	Vzdělávání	Subdimenze	Kvalita a výsledky vzdělávání
Definice	Podíl absolventů základních škol, kteří nedokončí základní vzdělání, z celkového počtu absolventů základních škol		

Popis	Podíl absolventů základních škol, kteří nedokončí základní vzdělání, z celkového počtu absolventů základních škol v daném školním roce.
Jednotka	Podíl absolventů v procentech
Zdroje dat	MŠMT
Hodnocení	Nižší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor „Nedokončené základní vzdělání“ měří podíl absolventů základních škol, kteří nedokončí základní vzdělání, z celkového počtu absolventů základních škol v daném školním roce (v procentech). Data za sledované školní roky jsou ze statistických výkazů základních škol podle stavu k 30. 9. následujícího školního roku. Počty absolventů za dané školní roky vykazují základní školy zpětně tak, aby byli zahrnuti i absolventi, kteří vykonávali opravné zkoušky. Absolventi základních škol bez dokončeného základního vzdělání jsou v rámci indikátoru ti žáci, kteří splní zákonem daných 9 let povinné školní docházky, ale z důvodu opakování alespoň jednoho ročníku vycházejí ze základních škol z nižšího ročníku než z 9. třídy. Ve statistických výkazech je evidováno pouze to, z jakého ročníku žák vychází, není vykazováno, zda žák ročník úspěšně dokončil. V rámci indikátoru tak nejsou mezi absolventy s nedokončeným základním vzděláním zahrnuti žáci, kteří vycházejí z 9. třídy, ale nedokončí ji úspěšně. Takový údaj by bylo možné rozlišit jen na základě individuálních dat z matrik. Dochází tak k určitému podhodnocení jevu, které by ale mělo být napříč regiony rovnoměrné. Do počtu absolventů v daném školním roce nebyli zahrnuti ti žáci plnící povinnou školní docházku v zahraničí, u kterých nebylo možné zjistit úroveň dosavadního vzdělání, a tak nebyli zařazeni do žádného ročníku.

Indikátor vypovídá o tom, jak velká část dětí každý rok průměrně nedokončí základní vzdělání. Vyšší podíl obyvatel s nedokončeným základním vzděláním je často vázán na sociální vyloučení, osoby bez dokončeného základního vzdělání pak mohou častěji čelit neúspěchu na pracovním trhu (viz Hůle 2009). Vyšší hodnoty indikátoru značí vyšší podíl absolventů základních škol bez dokončeného základního vzdělání, a proto jsou považovány za negativní jev.

Vzdělávání

Testování 9. tříd základních škol

Dimenze	Vzdělávání	Subdimenze	Kvalita a výsledky vzdělávání
Definice	Průměrné skóre žáků na úrovni 9. tříd základních škol v národním testování českého jazyka a matematiky		

Popis	Průměrné skóre žáků na úrovni 9. tříd základních škol v národním testování českého jazyka a matematiky ve sledovaném roce.
Jednotka	Skóre
Zdroje dat	ČŠI
Hodnocení	Vyšší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor „Testování 9. tříd základních škol“ měří průměrné skóre žáků na úrovni 9. tříd základních škol v národním testování českého jazyka a matematiky ve sledovaném roce. Indikátor je založen na výsledcích národního výběrového testování žáků na úrovni 5. a 9. tříd základních škol v českém jazyce a matematice (viz ČŠI 2017) agregovaných na úroveň SO ORP, které pro účely sestavení indikátoru poskytla Česká školní inspekce (ČŠI). V rámci indikátoru jsou sledovány výsledky žáků 9. tříd základních škol a také výsledky žáků odpovídajících ročníků víceletých gymnázií.

Při provedení základní statistické analýzy poskytnutých dat bylo zjištěno, že prostorové vzorce výsledků národního testování žáků na úrovni 5. tříd a žáků na úrovni 9. tříd se značně liší. Proto jsou výsledky národního testování sledovány odděleně pro žáky na úrovni 5. tříd a žáky na úrovni 9. tříd. Naopak průměrné výsledky obou předmětů (českého jazyka a matematiky) pro jeden ročník ve sledovaném roce spolu buďto silně korelují nebo je korelace mezi těmito proměnnými alespoň středně silná a je zároveň vždy mnohem silnější než korelace výsledků v jednom z předmětů pro oba ročníky. Proto jsou u jednotlivých ročníků výsledky národního testování v českém jazyce a matematice sledovány jako jeden komplexní indikátor založený na průměru výsledků obou předmětů.

Indikátor „Testování 9. tříd základních škol“ je tedy vypočten jako průměrná hodnota z průměrného skóre žáků na úrovni 9. tříd základních škol ve dvou základních testovaných předmětech, v českém jazyce a matematice. Přičemž průměrné skóre žáků v obou předmětech vstupuje do indikátoru ve standardizované podobě. U několika SO ORP nebyly dostupné všechny potřebné údaje pro výpočet indikátoru. V některých případech nebyl předmět v daném roce vůbec testován. V některých případech pak byla v daném roce ze sledovaného předmětu testována pouze jedna škola, a tak nebyla data z důvodu nedostatečné anonymity ČŠI poskytnuta. Pokud bylo dostupné průměrné

skóre pouze za jeden ze sledovaných předmětů, byl na základě výsledků statistické analýzy poskytnutých dat průměr výsledků z obou předmětů nahrazen průměrným skóre v jednom předmětu. Pokud nebylo v daný rok dostupné průměrné skóre ani za jeden ze sledovaných předmětů, k čemuž došlo pouze v novějším období (2017), je hodnota indikátoru v daném SO ORP nahrazena hodnotou z předchozího období (2013).

Interpretace indikátoru není zcela jednoznačná. Indikátor sleduje průměrné výsledky žáků 9. tříd v českém jazyce a matematice. Výkon žáků ale ovlivňuje řada faktorů, mimo jiné kvalita školy a vzdělávací předpoklady žáků. Nelze ale určit, do jaké míry měří výběrové testování kvalitu dané vzdělávací instituce a do jaké míry vzdělávací předpoklady žáků. Stejně tak výsledky ovlivňuje přeshraniční dojíždka, která je značně selektivní. Zejména s ohledem na to, že víceletá gymnázia, která dosahují v národním testování obecně lepších výsledků než běžné základní školy, jsou lokalizována zpravidla ve větších městech. V některých regionech tak může indikátor dosahovat nižších hodnot kvůli vyjíždce žáků s nejvyšším vzdělávacím potenciálem i přes to, že běžné základní školy jsou zde srovnatelné se základními školami v ostatních regionech. Selektivní přeshraniční dojíždka spojená s přechodem žáků z 1. na 2. stupeň základních škol tak může být jedna z příčin odlišného prostorového vzorce průměrného skóre žáků 5. tříd a žáků 9. tříd.

Indikátor tedy nelze interpretovat tím způsobem, že vyšší hodnoty indikátoru značí regiony s vyšší kvalitou škol. Vyšší hodnoty indikátoru značí vyšší průměrné skóre žáků 9. tříd v národním testování českého jazyka a matematiky mohou souhrnně vypovídat o vyšší kvalitě škol v regionu, vyšších vzdělávacích předpokladech místních žáků nebo také dojíždějících žáků, a tak o vyšší dostupnosti atraktivních či výběrových škol. Vyšší hodnoty indikátoru jsou proto považovány za pozitivní jev.

Vedle nejednoznačného významu indikátoru je potřeba zohlednit to, že do testování nejsou zahrnuty všechny základní školy a víceletá gymnázia, ale pouze jejich vzorek. Jedná se o poměrně rozsáhlý vzorek, který ale není cíleně koncipován ve smyslu reprezentativnosti na úrovni SO ORP. Do průměrného skóre se také významně promítají výsledky žáků se speciálními potřebami. Ti jsou do testování rovněž zapojeni, pravděpodobně ne zcela rovnoměrně napříč regiony. Zjištěné výsledky se tak mohou od reálného stavu odchylovat. Ale vzhledem k tomu, že data byla z důvodu zachování anonymity poskytnuta již v agregované podobě, nebylo možné se těmto omezením vyhnout.

Vzdělávání

Testování 5. tříd základních škol

Dimenze	Vzdělávání	Subdimenze	Kvalita a výsledky vzdělávání
Definice	Průměrné skóre žáků na úrovni 5. tříd základních škol v národním testování českého jazyka a matematiky		

Popis	Průměrné skóre žáků na úrovni 5. tříd základních škol v národním testování českého jazyka a matematiky ve sledovaném roce.
Jednotka	Skóre
Zdroje dat	ČŠI
Hodnocení	Vyšší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor „Testování 5. tříd základních škol“ měří průměrné skóre žáků na úrovni 5. tříd základních škol v národním testování českého jazyka a matematiky ve sledovaném roce. Indikátor je založen na výsledcích národního výběrového testování žáků na úrovni 5. a 9. tříd základních škol v českém jazyce a matematice (viz ČŠI 2017) agregovaných na úroveň SO ORP, které pro účely sestavení indikátoru poskytla Česká školní inspekce (ČŠI).

Při provedení základní statistické analýzy poskytnutých dat bylo zjištěno, že prostorové vzorce výsledků národního testování žáků na úrovni 5. tříd a žáků na úrovni 9. tříd se značně liší. Proto jsou výsledky národního testování sledovány odděleně pro žáky na úrovni 5. tříd a žáky na úrovni 9. tříd. Naopak průměrné výsledky obou předmětů (českého jazyka a matematiky) pro jeden ročník ve sledovaném roce spolu buďto silně korelují nebo je korelace mezi těmito proměnnými alespoň středně silná a je zároveň vždy mnohem silnější než korelace výsledků v jednom z předmětů pro oba ročníky. Proto jsou u jednotlivých ročníků výsledky národního testování v českém jazyce a matematice sledovány jako jeden komplexní indikátor založený na průměru výsledků obou předmětů.

Indikátor „Testování 5. tříd základních škol“ je tedy vypočten jako průměrná hodnota z průměrného skóre žáků na úrovni 5. tříd základních škol ve dvou základních testovaných předmětech, v českém jazyce a matematice. Přičemž průměrné skóre žáků v obou předmětech vstupuje do indikátoru ve standardizované podobě. U několika SO ORP nebyly dostupné všechny potřebné údaje pro výpočet indikátoru. V některých případech nebyl předmět v daném roce vůbec testován. V některých případech pak byla v daném roce ze sledovaného předmětu testována pouze jedna škola, a tak nebyla data z důvodu nedostatečné anonymity ČŠI poskytnuta. Pokud bylo dostupné průměrné skóre pouze za jeden ze sledovaných předmětů, byl na základě výsledků statistické analýzy poskytnutých

dat průměr výsledků z obou předmětů nahrazen průměrným skóre v jednom předmětu. Pokud nebylo v daný rok dostupné průměrné skóre ani za jeden ze sledovaných předmětů, k čemuž došlo pouze v novějším období (2017), je hodnota indikátoru v daném SO ORP nahrazena hodnotou z předchozího období (2013).

Interpretace indikátoru není zcela jednoznačná. Indikátor sleduje průměrné výsledky žáků 5. tříd v českém jazyce a matematice. Výkon žáků ale ovlivňuje řada faktorů, mimo jiné kvalita školy a vzdělávací předpoklady žáků. Nelze ale určit, do jaké míry měří výběrové testování kvalitu dané vzdělávací instituce a do jaké míry vzdělávací předpoklady žáků. V menší míře může výsledky ovlivňovat také přeshraniční dojíždka, která může být značně selektivní.

Indikátor tedy nelze interpretovat tím způsobem, že vyšší hodnoty indikátoru značí regiony s vyšší kvalitou škol. Vyšší hodnoty indikátoru značí vyšší průměrné skóre žáků 5. tříd v národním testování českého jazyka a matematiky mohou souhrnně vypovídat o vyšší kvalitě škol v regionu, vyšších vzdělávacích předpokladech místních žáků nebo také dojíždějících žáků, a tak o vyšší dostupnosti atraktivních či výběrových škol. Vyšší hodnoty indikátoru jsou proto považovány za pozitivní jev.

Vedle nejednoznačného významu indikátoru je potřeba zohlednit to, že do testování nejsou zahrnuty všechny základní školy, ale pouze jejich vzorek. Jedná se o poměrně rozsáhlý vzorek, který ale není cíleně koncipován ve smyslu reprezentativnosti na úrovni SO ORP. Do průměrného skóre se také významně promítají výsledky žáků se speciálními potřebami. Ti jsou do testování rovněž zapojeni, pravděpodobně ne zcela rovnoměrně napříč regiony. Zjištěné výsledky se tak mohou od reálného stavu odchylovat. Ale vzhledem k tomu, že data byla z důvodu zachování anonymity poskytnuta již v agregované podobě, nebylo možné se těmto omezením vyhnout.

Vzdělávání

Nekvalifikovaní učitelé

Dimenze	Vzdělávání	Subdimenze	Kvalita a výsledky vzdělávání
Definice	Podíl nekvalifikovaných učitelů na základních školách ze všech učitelů na základních školách		

Popis	Počet plných úvazků nekvalifikovaných učitelů na základních školách na celkovém počtu plných úvazků všech učitelů na základních školách.
Jednotka	Podíl učitelů v procentech
Zdroje dat	MŠMT
Hodnocení	Nižší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor „Nekvalifikovaní učitelé“ měří podíl nekvalifikovaných učitelů na základních školách ze všech učitelů na základních školách (v procentech). Indikátor je založen na statistických výkazech základních škol, které zachycují stav k 30. 9. daného školního roku. V rámci indikátoru jsou fyzické osoby přepočteny na plné úvazky, je tedy zohledněn odlišný rozsah výuky jednotlivých pedagogů. Indikátor je tedy vypočten jako počet plných úvazků nekvalifikovaných učitelů na základních školách na celkovém počtu plných úvazků všech učitelů na základních školách. Nekvalifikovaní učitelé jsou učitelé, kteří nesplňují požadované vzdělání podle zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících, ve znění pozdějších předpisů, ani se na ně nevztahuje některá z výjimek (§ 22 odst. 4 a 5, § 32 odst. 1, § 8 odst. 4, § 9 odst. 9, § 10 odst. 2, § 11 odst. 5 a 6).

Indikátor vypovídá o tom, jak velká část učitelů (přepočteno na plné úvazky) v regionu není dostatečně kvalifikovaná. Samotná kvalifikovanost sice jen obtížně a omezeně vypovídá o kvalitě výuky pedagoga. V současné době je však podle zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících možné přijmout nekvalifikovaného učitele pouze v tom, případě, že se o volné místo neuchází nikdo jiný s dostatečnou kvalifikací. Zároveň je nutné nekvalifikovaného pedagoga nahradit, pokud se o jeho místo začne ucházet kvalifikovaný uchazeč. Vyšší hodnoty indikátoru by tak měly být spojeny s nižším počtem kvalifikovaných zájemců o místo učitele. Vyšší hodnoty indikátoru by tak měly značit více omezenou možnost výběru učitele. Zároveň lze předpokládat, že nižší tlak na místo učitele a omezená možnost výběru pedagoga bude spojena nejen s nižšími nároky na jeho kvalifikovanost, ale následně i na výkon jeho profese jako takové. Vyšší hodnoty indikátoru jsou proto považovány za negativní jev.

V rámci indikátoru nejsou sledováni učitelé na nižších ročnících víceletých gymnázií. Tito učitelé totiž zpravidla vyučují zároveň na vyšších ročnících gymnázia. Jelikož se kvalifikovanost učitelů obecně liší

mezi jednotlivými typy škol (viz ČŠI 2019), není možné srovnávat nekvalifikovanost učitelů na základních školách a nižších ročnících víceletých gymnázií. Zejména v případě, kdy nekvalifikovaností pedagogů nesledujeme kvalitu pedagogů, ale zájem o výkon profese a možnost výběru vhodného pedagoga. Nižší ročníky víceletých gymnázií jsou tak z indikátoru vynechány.

Vzdělávání

Nekvalifikovaní učitelé

Dimenze	Vzdělávání	Subdimenze	Úroveň vzdělanosti
Definice	Podíl osob s nejvyšším dokončeným základním vzděláním v populaci 20–44 let se zjištěným vzděláním		

Popis	Podíl osob s nejvyšším dokončeným základním vzděláním v populaci 20–44 let se zjištěným vzděláním. Indikátor je vztažen k populaci tak, aby nebyli zahrnuti obyvatelé, kteří ještě nemohli dokončit střední školu, a zároveň také starší generace obyvatel, u které se obecně liší struktura a úroveň vzdělanosti.
Jednotka	Podíl osob v procentech
Zdroje dat	ČSÚ
Hodnocení	Nižší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor „Nevzdělanost“ měří podíl osob s nejvyšším dokončeným základním vzděláním v populaci 20–44 let se zjištěným vzděláním (v procentech). Indikátor je vztažen k populaci tak, aby nebyli zahrnuti obyvatelé, kteří ještě nemohli dokončit střední školu, a zároveň také starší generace obyvatel, u které se obecně liší struktura a úroveň vzdělanosti (viz Hůle 2009). Vybraná populace představuje z hlediska věku současné či budoucí rodiče žáků. Právě vzdělání rodičů má spolu s dalšími socioekonomickými charakteristikami sociálního prostředí, ve kterém žák vyrůstá, významný vliv na úroveň jeho budoucího vzdělání (viz Hůle 2009, Matějů a kol. 2010). U žáků často dochází k tomu, že dosahují stejného vzdělání jako jejich rodiče. Děti nevzdělaných rodičů jsou výrazně ohroženy reprodukcí nízkého vzdělání, která může vést k jejich následnému neúspěchu na pracovním trhu. Vyšší hodnoty indikátoru značí vyšší podíl nevzdělaných osob v populaci 20–44 let se zjištěným vzděláním. Vyšší hodnoty indikátoru tedy značí i vyšší ohrožení dětí v regionu z hlediska jejich vzdělávacích perspektiv, a proto jsou považovány za negativní jev.

Vzdělávání

Vysokoškoláci

Dimenze	Vzdělávání	Subdimenze	Úroveň vzdělanosti
Definice	Podíl osob s vysokoškolským vzděláním v populaci 30–44 let se zjištěným vzděláním		

Popis	Podíl osob s vysokoškolským vzděláním v populaci 30–44 let se zjištěným vzděláním. Za osoby s vysokoškolským vzděláním jsou považováni obyvatelé s nejvyšším ukončeným bakalářským, magisterským či doktorským vzděláním.
Jednotka	Podíl osob v procentech
Zdroje dat	ČSÚ
Hodnocení	Vyšší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor „Vysokoškoláci“ měří podíl osob s vysokoškolským vzděláním v populaci 30–44 let se zjištěným vzděláním (v procentech). Za osoby s vysokoškolským vzděláním jsou považováni obyvatelé s nejvyšším ukončeným bakalářským, magisterským či doktorským vzděláním. Indikátor je vztažen k populaci tak, aby nebyli zahrnuti obyvatelé, kteří ještě nemohli dosáhnout vysokoškolského vzdělání, a zároveň také starší generace obyvatel, u které se obecně liší struktura a úroveň vzdělanosti (viz Hůle 2009). Vybraná populace představuje z hlediska věku současné či budoucí rodiče žáků. Právě vzdělání rodičů má spolu s dalšími socioekonomickými charakteristikami sociálního prostředí, ve kterém žák vyrůstá, významný vliv na úroveň jeho budoucího vzdělání (viz Hůle 2009, Matějů a kol. 2010). U žáků často dochází k tomu, že dosahují stejného vzdělání jako jejich rodiče. Vyšší hodnoty indikátoru značí vyšší podíl osob s vysokoškolským vzděláním v populaci 30–44 let se zjištěným vzděláním. Vyšší hodnoty indikátoru tedy značí i vyšší vzdělanostní potenciál dětí v regionu, a proto jsou považovány za pozitivní jev.

Příloha G: Indikátory dimenze mezilidských vztahů

- Neúplné domácnosti
- Nezletilé matky
- Uměle přerušená těhotenství
- Intenzita migračního obratu
- Rodáci
- Trestná činnost nezletilých
- Zanedbání povinné výživy

Konzultanti pro mezilidské vztahy

- RNDr. Petra Špačková, Ph.D. (Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, PřF UK), vědecko-výzkumné zaměření: sociální prostředí ve městě, v suburbii a na venkově, rezidenční mobilita a stabilita, komunitní studie, geografie města, proces urbanizace a suburbanizace a sociální deprivace
- RNDr. Jana Jíchová, Ph.D. (Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, PřF UK) – pro subdimenzi trestná činnost, vědecko-výzkumné zaměření: kriminalita a pocit bezpečí, městské prostředí a jeho proměny aj.

Mezilidské vztahy

Neúplné domácnosti

Dimenze	Mezilidské vztahy	Subdimenze	Rodinné vztahy
Definice	Podíl neúplných rodinných domácností ze všech rodinných domácností		

Popis	Indikátor vypovídá o tom, jak velká část rodinných domácností je neúplná. Neúplné rodinné domácnosti jsou takové domácnosti, které se skládají pouze z jednoho rodiče s alespoň jedním dítětem.
Jednotka	Podíl domácností v procentech
Zdroje dat	ČSÚ
Hodnocení	Nižší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor „Neúplné domácnosti“ měří podíl neúplných rodinných domácností ze všech rodinných domácností (v procentech). Rodinná domácnost je druhem hospodařící domácnosti, která je základní jednotkou evidence domácností v cenzu. Hospodařící domácnost je tvořena ze společně bydlících osob, které spolu hradí hlavní výdaje domácnosti. Do hospodařící domácnosti patří i děti, i když na výdaje domácnosti nepřispívají. Rodinná domácnost je pak hospodařící domácnost, kterou tvoří dva partneři s dítětem či bez dítěte, nebo rodič s alespoň jedním dítětem (viz ČSÚ 2015a). Vedle rodinné domácnosti jsou ještě rozlišovány další dva druhy hospodařící domácnosti, nerodinné vícečlenné domácnosti a domácnosti jednotlivců. Tyto domácnosti nejsou v indikátoru zahrnuty.

Indikátor vypovídá o tom, jak velká část rodinných domácností je neúplná. Neúplné rodinné domácnosti jsou takové domácnosti, které se skládají pouze z jednoho rodiče s alespoň jedním dítětem (viz ČSÚ 2015a). Přičemž dlouhodobá absence jednoho z rodičů může značit nestabilní a problematické rodinné vztahy a značně narušuje fungování rodiny. Vyšší hodnoty indikátoru značí vyšší podíl neúplných rodinných domácností jsou proto považovány za negativní jev.

Při rozlišení neúplné rodiny je jako dítě považován jakýkoliv potomek, nejen tzv. závislé dítě (ekonomicky neaktivní, ve věku 0–25 let), ale také dítě ekonomicky aktivní či starší 25 let. Indikátor také postihuje všechny neúplné rodinné domácnosti bez ohledu na rodinný stav rodiče. Započítány jsou tedy také odloučené páry, které nikdy nebyly sezdány, což je vhodné vzhledem k tomu, že řada párů v dnešní době manželství neuzavírá. V rámci rodinných domácností jsou v SLDB dále rozlišovány domácnosti tvořené jednou rodinou a domácnosti dvou a více rodin. V indikátoru jsou zahrnuty i domácnosti dvou více rodin, s výjimkou rodinných domácností tří a více rodin, u nichž není rozlišováno, zda jsou úplné. Do neúplných rodinných domácností jsou tedy v indikátoru započteny všechny rodinné domácnosti, ve kterých je alespoň jedna neúplná domácnost. Tedy i rodinné domácnosti dvou rodin, kdy je jedna z rodin úplná a jedna neúplná.

Mezilidské vztahy

Nezletilé matky

Dimenze	Mezilidské vztahy	Subdimenze	Rodinné vztahy
Definice	Podíl živě narozených dětí nezletilým matkám ze všech živě narozených dětí		

Popis	Podíl živě narozených dětí nezletilým matkám ze všech živě narozených dětí v daném roce. Jako nezletilé matky jsou na základě hrubšího členění věkových kategorií považovány ženy ve věku 0–19 let.
Jednotka	Podíl živě narozených dětí v procentech
Zdroje dat	ČSÚ
Hodnocení	Nižší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor „Nezletilé matky“ měří podíl živě narozených dětí nezletilým matkám ze všech živě narozených dětí v daném roce (v procentech). Jako nezletilé matky jsou na základě hrubšího členění věkových kategorií (viz ČSÚ 2020c) považovány ženy ve věku 0–19 let. Zahrnutí čerstvě plnoletých rodiček však výrazně snižuje vypovídající hodnotu indikátoru. Vzhledem k současným demografickým trendům se stále jedná o poměrně nestandardní situaci.

Indikátor vypovídá o tom, jak velká část živě narozených dětí se narodí nezletilým matkám, tj. matkám, u kterých lze předpokládat, že nejsou s partnerem na rodičovství zcela připraveni a zažívají tak složitou životní situaci. Vyšší podíl živě narozených dětí nezletilým matkám pak může značit nestabilní rodinné prostředí a také sociální a ekonomické problémy domácností (viz GAC 2012). Vyšší hodnoty indikátoru jsou proto považovány za negativní jev.

Mezilidské vztahy

Uměle přerušená těhotenství

Dimenze	Mezilidské vztahy	Subdimenze	Rodinné vztahy
Definice	Index potratovosti pro uměle přerušená těhotenství		

Popis	Počet uměle přerušených těhotenství na 100 živě narozených dětí v daném roce.
Jednotka	Index
Zdroje dat	ČSÚ
Hodnocení	Nižší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor „Uměle přerušená těhotenství“ měří index potratovosti pro uměle přerušená těhotenství v daném roce. Indikátor je po vzoru běžně sledovaného indexu potratovosti (viz Pavlík a kol. 1986) vypočten jako počet uměle přerušených těhotenství na 100 živě narozených dětí v daném roce. Indikátor vypovídá o tom, jak často podstupují matky v daném regionu umělé přerušení těhotenství. Umělé přerušení těhotenství je dnes v určité míře zcela běžnou součástí demografického chování obyvatel. Pokud ale region výrazně vybočuje z normy a hodnoty indikátoru v regionu jsou značně zvýšené oproti ostatním regionům, může indikátor značit nestabilní rodinné zázemí a také určité sociální a ekonomické problémy domácností. Vyšší hodnoty indikátoru jsou proto považovány za negativní jev.

Mezilidské vztahy

Intenzita migračního obratu

Dimenze	Mezilidské vztahy	Subdimenze	Sousedské vztahy a fluktuace obyvatel
Definice	Migrační obrat na 1 000 obyvatel		

Popis	Migrační obrat (tj. součet vystěhovalých a přistěhovalých v daném roce) na 1 000 obyvatel středního stavu v daném roce.
Jednotka	Migrační obrat
Zdroje dat	ČSÚ
Hodnocení	Nižší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor „Intenzita migračního obratu“ měří migrační obrat (tj. součet vystěhovalých a přistěhovalých v daném roce) na 1 000 obyvatel středního stavu v daném roce (viz Netrdová, Novák 2011). Indikátor tak vypovídá o intenzitě fluktuace obyvatel. Nadměrná fluktuace a rezidenční nestabilita obyvatelstva může negativně působit na podobu a intenzitu mezilidských vztahů (viz Netrdová a kol. 2013), jelikož obyvatelé se mezi sebou pravděpodobně méně znají a jejich vztahy mohou mít více přechodný charakter. Nižší hodnoty indikátoru značí vyšší míru rezidenční stability, a jsou proto vnímány jako pozitivní jev.

Na rezidenční stabilitu obyvatel je v práci obecně nahlíženo jako na předpoklad kvalitních a intenzivních sociálních vztahů mezi obyvateli daného regionu. Nižší intenzita migračního obratu přesto nemusí nutně značit kvalitní a intenzivní mezilidské vztahy, a naopak. To je potřeba při interpretaci zohlednit.

Mezilidské vztahy

Rodáci

Dimenze	Mezilidské vztahy	Subdimenze	Sousedské vztahy a fluktuace obyvatel
Definice	Podíl rodáků z celkového počtu obyvatel		

Popis	Podíl rodáků z celkového počtu obyvatel. Indikátor vypovídá podobně jako ukazatel „Intenzita migračního obratu“ o míře fluktuace obyvatel, ale z mnohem dlouhodobější perspektivy.
Jednotka	Podíl rodáků v procentech
Zdroje dat	ČSÚ
Hodnocení	Vyšší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor "Rodáci" měří podíl rodáků z celkového počtu obyvatel (v procentech). Indikátor vypovídá podobně jako indikátor "Intenzita migračního obratu" o míře fluktuace obyvatel, ale z mnohem dlouhodobější perspektivy. Nadměrná fluktuace a rezidenční nestabilita obyvatelstva může indikovat slabší lidský kapitál (viz Perlín a kol. 2010) a může negativně působit na podobu a intenzitu mezilidských vztahů (viz Netrdová a kol. 2013). Vyšší hodnoty indikátoru značí vyšší míru rezidenční stability, a jsou proto vnímány jako pozitivní jev.

Na rezidenční stabilitu obyvatel je v práci obecně nahlíženo jako na předpoklad kvalitních a intenzivních sociálních vztahů mezi obyvateli daného regionu. Vyšší podíl rodáků přesto nemusí nutně značit kvalitní a intenzivní mezilidské vztahy, a naopak. To je potřeba při interpretaci zohlednit.

Mezilidské vztahy

Trestná činnost nezletilých

Dimenze	Mezilidské vztahy	Subdimenze	Trestná činnost
Definice	Počet všech registrovaných trestných činů spáchaných osobami do 18 let na 10 000 obyvatel středního stavu ve stejném věku		

Popis	Počet všech registrovaných trestných činů spáchaných osobami do 18 let v daném SO ORP na 10 000 obyvatel středního stavu ve věku 0–17 let daného SO ORP ve sledovaném roce.
Jednotka	Počet trestných činů
Zdroje dat	PČR, ČSÚ
Hodnocení	Nižší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor „Trestná činnost nezletilých“ měří počet všech registrovaných trestných činů spáchaných osobami do 18 let na 10 000 obyvatel středního stavu ve stejném věku v daném roce. Indikátor je založen na datech o počtu registrovaných trestných činů spáchaných osobami do 18 let poskytnutých Policií České republiky (PČR). Údaje o počtu obyvatel za SO ORP a za obce jsou z databáze Českého statistického úřadu (ČSÚ). Při výpočtu indikátoru byla také využita prostorová vrstva vymezující působnost obvodních oddělení Policie České republiky (PČR), kterou rovněž poskytla PČR.

Indikátor představuje specifický index kriminality a je vypočten jako počet všech registrovaných trestných činů spáchaných osobami do 18 let v daném SO ORP na 10 000 obyvatel středního stavu ve věku 0–17 let daného SO ORP ve sledovaném roce. Registrovaná trestná činnost je v územním členění evidována pouze za kraje, za tzv. územní odbory (téměř shodné s okresy) a za tzv. obvodní oddělení PČR (OOP), kterých je přes 500. OOP ale nejsou skladebné do SO ORP, proto bylo pro výpočet indikátoru nejprve nutné přepočítat počet registrovaných trestných činů za OOP na úroveň SO ORP. V případě, že působnost OOP spadala výhradně do jednoho SO ORP, byly tomuto SO ORP připočteny všechny registrované trestné činy spáchané v daném OOP. Jestliže ale působnost OOP zasahovala do většího počtu SO ORP, byla těmto SO ORP připočtena pouze poměrná část z celkového počtu registrovaných trestných činů v daném OOP. Tato poměrná část přiřazená SO ORP byla určena na základě toho, jak velká část všech obyvatel daného OOP náleží do jednotlivých SO ORP. Například pokud ve sledovaném roce žije 90 % obyvatel daného OOP ve SO ORP X a 10 % obyvatel OOP žije ve SO ORP Y, je za tento rok SO ORP X připočteno 90 % všech registrovaných trestných činů spáchaných v daném OOP ve sledovaném roce a SO ORP Y je připočteno 10 % všech registrovaných

trestných činů spáchaných v daném OOP ve sledovaném roce. Následně byly za SO ORP sečteny všechny registrované trestné činy, které jim byly přiřazeny. Výsledný počet registrovaných trestných činů spáchaných osobami do 18 let za SO ORP byl poté vztažen na 10 000 obyvatel středního stavu ve věku 0–17 let. V roce 2016 došlo k metodickým změnám v evidenci trestné činnosti nezletilých, které vedly ke zdánlivému nárůstu registrované trestné činnosti nezletilých. Počty registrovaných trestných činů nezletilých před rokem 2016 a po roce 2016 proto není možné srovnávat bez bližších analýz (PČR 2020). Indikátor proto sleduje pouze stav od roku 2016.

K přepočtu registrovaných trestných činů za OOP na úroveň SO ORP výše uvedeným způsobem bylo nejprve potřeba určit za každý sledovaný rok počet obyvatel středního stavu OOP a počet obyvatel středního stavu částí OOP, jejichž působnost se dělí do různých SO ORP. Při odhadu počtu obyvatel středního stavu OOP a částí OOP bylo využito toho, že působnost OOP zpravidla respektuje hranice obcí. Jen málokdy prochází hranice OOP napříč obcemi. Pokud ano, tak zpravidla působnost obou OOP, jejichž hranice prochází napříč stejnou obcí, náleží z většinové části do stejného SO ORP, nebo se jedná o populačně malé obce (vzhledem k celé populaci OOP). Vliv těchto odchylek na výsledné hodnoty indikátoru je proto zanedbatelný. Při odhadu počtu obyvatel středního stavu OOP za jednotlivé roky bylo postupováno tak, že obce byly na základě podobnosti hranic s OOP přiřazeny jednotlivým OOP, přičemž každá obec byla přiřazena pouze jednomu OOP, ve kterém leží střed této obce. Počet obyvatel středního stavu OOP za jednotlivé roky byl dopočten jako součet počtu obyvatel středního stavu všech obcí, jejichž střed leží v daných OOP. Stejným způsobem byl určen i počet obyvatel středního stavu částí OOP, jejichž působnost se dělí do různých SO ORP. Počet obyvatel, na základě kterého byly vypočteny poměrné části registrovaných trestných činů, byl pro zjednodušení sledován za celou populaci, nikoliv pouze za osoby ve věku 0–17 let.

Indikátor představuje specifický index kriminality měřící intenzitu registrované trestné činnosti nezletilých osob. Zvýšená trestná činnost nezletilých může značit problematické sociální a rodinné prostředí a narušené rodinné vztahy. Vyšší hodnoty indikátoru značící vyšší relativní četnost registrované trestné činnosti nezletilých osob jsou proto vnímány jako negativní jev.

Výpočet indikátoru naráží na některá omezení, která vyplývají ze zdrojových dat. První metodický problém spočívá v samotném přepočtu registrovaných trestných činů za OOP na úroveň SO ORP. Přepočet je založen na výše specifikovaném „překryvu obyvatel“ OOP a SO ORP. Tento způsob se jeví jako vhodnější než např. sledování rozsahu územního překryvu OOP a SO ORP, vzhledem k tomu, že intenzita kriminality je vázána na lidskou činnost a její koncentraci, nikoliv nutně na rozsah území. Přesto přepočet nemůže zcela přesně odpovídat realitě. Je totiž založen na předpokladu rovnoměrného rozložení registrované trestné činnosti napříč územím jednotlivých OOP pouze v závislosti na koncentraci obyvatel. Rozložení registrované trestné činnosti ale ve skutečnosti jistě není zcela rovnoměrné. Jiný způsob přepočtu ale není na základě dat za OOP možný. Další omezení indikátoru vychází z metodiky výpočtu indexu kriminality, kdy zejména v některých SO ORP, které jsou centrem školské dojíždky, může být koncentrace nezletilých, kteří se zde denně pohybují vyšší, hodnoty indikátoru tak zde mohou být mírně nadhodnoceny. Nejvýznamnější omezení však vychází z latence trestné činnosti, kdy indikátor sleduje pouze registrované (zjištěné) trestné činy, zatímco určitý podíl trestné činnosti není ve statistikách podchycen. Indikátor tedy nevypovídá přesně o skutečné intenzitě kriminality v území, ale ukazuje pouze přibližný stav (viz Mapa kriminality 2021a). S ohledem na zmíněná omezení se mohou hodnoty indikátoru od reality do jisté míry lišit. I přes tato omezení ale indikátor může přispět k rozlišení základních regionálních rozdílů v intenzitě trestné činnosti nezletilých.

Mezilidské vztahy

Zanedbání povinné výživy

Dimenze	Mezilidské vztahy	Subdimenze	Trestná činnost
Definice	Počet registrovaných trestných činů zanedbání povinné výživy na 10 000 obyvatel středního stavu		

Popis	Počet registrovaných trestných činů zanedbání povinné výživy spáchaných v daném SO ORP na 10 000 obyvatel středního stavu daného SO ORP ve sledovaném roce.
Jednotka	Počet trestných činů
Zdroje dat	Mapa kriminality, PČR, ČSÚ
Hodnocení	Nižší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor „Zanedbání povinné výživy“ měří počet registrovaných trestných činů zanedbání povinné výživy na 10 000 obyvatel středního stavu v daném roce. Indikátor je založen na datech o počtu registrovaných trestných činů volně získaných z portálu Mapa kriminality. Údaje o počtu obyvatel za SO ORP a za obce jsou z databáze Českého statistického úřadu (ČSÚ). Při výpočtu indikátoru byla také využita prostorová vrstva vymezující působnost obvodních oddělení Policie České republiky (PČR), kterou poskytla PČR.

Indikátor představuje specifický index kriminality a je vypočten jako počet registrovaných trestných činů zanedbání povinné výživy spáchaných v daném SO ORP na 10 000 obyvatel středního stavu daného SO ORP ve sledovaném roce. Registrovaná trestná činnost je v územním členění evidována pouze za kraje, za tzv. územní odbory (téměř shodné s okresy) a za tzv. obvodní oddělení PČR (OOP), kterých je přes 500. OOP ale nejsou skladebné do SO ORP, proto bylo pro výpočet indikátoru nejprve nutné přepočítat počet registrovaných trestných činů za OOP na úroveň SO ORP. V případě, že působnost OOP spadala výhradně do jednoho SO ORP, byly tomuto SO ORP připočteny všechny registrované trestné činy spáchané v daném OOP. Jestliže ale působnost OOP zasahovala do většího počtu SO ORP, byla těmto SO ORP připočtena pouze poměrná část z celkového počtu registrovaných trestných činů v daném OOP. Tato poměrná část přiřazená SO ORP byla určena na základě toho, jak velká část všech obyvatel daného OOP náleží do jednotlivých SO ORP. Například pokud ve sledovaném roce žije 90 % obyvatel daného OOP ve SO ORP X a 10 % obyvatel OOP žije ve SO ORP Y, je za tento rok SO ORP X připočteno 90 % všech registrovaných trestných činů spáchaných v daném OOP ve sledovaném roce a SO ORP Y je připočteno 10 % všech registrovaných

trestných činů spáchaných v daném OOP ve sledovaném roce. Následně byly za SO ORP sečteny všechny registrované trestné činy, které jim byly přiřazeny. Výsledný počet registrovaných trestných činů za SO ORP byl poté vztažen na 10 000 obyvatel středního stavu. Kvůli územním změnám v působnosti jednotlivých OOP jsou spolehlivá a kompletní data o počtu registrovaných trestných činů v podrobném územním členění (tj. za OOP) volně dostupná až od roku 2013 (viz Mapa kriminality 2021a). Indikátor je proto za SO ORP sledován až od tohoto roku.

K přepočtu registrovaných trestných činů za OOP na úroveň SO ORP výše uvedeným způsobem bylo nejprve potřeba určit za každý sledovaný rok počet obyvatel středního stavu OOP a počet obyvatel středního stavu částí OOP, jejichž působnost se dělí do různých SO ORP. Při odhadu počtu obyvatel středního stavu OOP a částí OOP bylo využito toho, že působnost OOP zpravidla respektuje hranice obcí. Jen málokdy prochází hranice OOP napříč obcemi. Pokud ano, tak zpravidla působnost obou OOP, jejichž hranice prochází napříč stejnou obcí, náleží z většinové části do stejného SO ORP, nebo se jedná o populačně malé obce (vzhledem k celé populaci OOP). Vliv těchto odchylek na výsledné hodnoty indikátoru je proto zanedbatelný. Při odhadu počtu obyvatel středního stavu OOP za jednotlivé roky bylo postupováno tak, že obce byly na základě podobnosti hranic s OOP přiřazeny jednotlivým OOP, přičemž každá obec byla přiřazena pouze jednomu OOP, ve kterém leží střed této obce. Počet obyvatel středního stavu OOP za jednotlivé roky byl dopočten jako součet počtu obyvatel středního stavu všech obcí, jejichž střed leží v daných OOP. Stejným způsobem byl určen i počet obyvatel středního stavu částí OOP, jejichž působnost se dělí do různých SO ORP.

Indikátor představuje specifický index kriminality měřící intenzitu registrované trestné činnosti zanedbání povinné výživy. Indikátor sleduje relativní četnost velmi závažných problémů a neshod ohledně povinné výživy, což lze usuzovat z toho, že neshody nabývají závažnosti trestného činu a zároveň jsou účastníky nahlášeny, pravděpodobně tedy účastníci dlouhodobě nemohou najít řešení. Zároveň lze předpokládat, že na takto závažné neshody ohledně povinné výživy jsou navázány další problematické jevy v neúplných rodinách (nedostatečné zapojení jednoho z rodičů do výchovy aj.). Indikátor tak do jisté míry vypovídá o kvalitě vztahů v rámci neúplných domácností, kterou lze napříč celým Českem jen obtížně měřit a hodnotit jiným způsobem. Vyšší hodnoty indikátoru značí vyšší relativní četnost registrovaných trestných činů zanedbání povinné výživy, které představují velmi závažné neshody neúplných domácností a mohou na sebe vázat řadu dalších rodinných problémů, a proto jsou vnímány jako negativní jev.

Výpočet indikátoru naráží na některá omezení, která vyplývají ze zdrojových dat. První metodický problém spočívá v samotném přepočtu registrovaných trestných činů za OOP na úroveň SO ORP. Přepočet je založen na výše specifikovaném „překryvu obyvatel“ OOP a SO ORP. Tento způsob se jeví jako vhodnější než např. sledování rozsahu územního překryvu OOP a SO ORP, vzhledem k tomu, že intenzita kriminality je vázána na lidskou činnost a její koncentraci, nikoliv nutně na rozsah území. Přesto přepočet nemůže zcela přesně odpovídat realitě. Je totiž založen na předpokladu rovnoměrného rozložení registrované trestné činnosti napříč územím jednotlivých OOP pouze v závislosti na koncentraci obyvatel. Rozložení registrované trestné činnosti ale ve skutečnosti jistě není zcela rovnoměrné. Jiný způsob přepočtu ale není na základě dat za OOP možný. Nejvýznamnější omezení však vychází z latence trestné činnosti, kdy indikátor sleduje pouze registrované (zjištěné) trestné činy, zatímco určitý podíl trestné činnosti není ve statistikách podchycen. Indikátor tedy nevypovídá přesně o skutečné intenzitě kriminality v území, ale ukazuje pouze přibližný stav (viz Mapa kriminality 2021a). Indikátor rovněž nezohledňuje drobné problémy a neshody ohledně povinné výživy, které také vypovídají o úrovni mezilidských vztahů, ale nedosahují závažnosti trestné činnosti, a tak nemohou být sledovány. S ohledem na zmíněná omezení se mohou hodnoty indikátoru od reality do jisté míry lišit. I přes tato omezení ale indikátor může přispět k rozlišení základních regionálních rozdílů v kvalitě mezilidských vztahů v rámci neúplných domácností, kterou lze napříč celým Českem jen obtížně měřit a hodnotit jiným způsobem.

Příloha H: Indikátory dimenze občanská angažovanost a dobré vládnutí

- Volební účast v komunálních volbách
- Volební účast v krajských volbách
- Spolková činnost
- Počet kandidátů na mandát
- Kapitálové výdaje v rozpočtech obcí
- Investiční transfery v rozpočtech obcí

Konzultanti pro dimenzi občanská angažovanost a dobré vládnutí

- RNDr. Radim Perlín, Ph.D. (Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, PŘF UK), vědecko-výzkumné zaměření: venkov a dlouhodobý vývoj venkovské osídlení, územní a prostorové plánování se zaměřením na rozvoj nejmenších sídel, lokální rozvoj malých sídel a rozvoj venkovské krajiny

Občanská angažovanost a dobré vládnutí

Volební účast v komunálních volbách

Dimenze	Občanská angažovanost a dobré vládnutí	Subdimenze	Volební chování
Definice	Volební účast ve volbách do obecních zastupitelstev		

Popis	Podíl počtu hlasujících voličů (tj. osob, které ve volební místnosti obdrželi úřední obálku) na počtu všech registrovaných voličů (tj. osob uvedených v seznamech voličů) v daném regionu.
Jednotka	Podíl voličů v procentech
Zdroje dat	ČSÚ
Hodnocení	Vyšší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor „Volební účast v komunálních volbách“ měří volební účast ve volbách do obecních zastupitelstev (v procentech). Indikátor je vypočítán jako podíl počtu hlasujících voličů (tj. osob, které ve volební místnosti obdrželi úřední obálku) na počtu všech registrovaných voličů (tj. osob uvedených v seznamech voličů) v daném regionu (viz ČSÚ 2015b). Indikátor je možné považovat za jednu ze základních měřitelných charakteristik občanské angažovanosti na úrovni jednotlivců (viz použití v Perlín a kol. 2010, Bernard 2012, Úřad vlády České republiky 2015 aj.). Vyšší hodnoty indikátoru značí vyšším zájem jednotlivců o usměrňování správy a rozvoje území, a jsou proto považovány za pozitivní jev.

Občanská angažovanost a dobré vládnutí

Volební účast v krajských volbách

Dimenze	Občanská angažovanost a dobré vládnutí	Subdimenze	Volební chování
Definice	Volební účast ve volbách do krajských zastupitelstev		

Popis	Podíl počtu hlasujících voličů (tj. osob, které ve volební místnosti obdrželi úřední obálku) na počtu všech registrovaných voličů (tj. osob uvedených v seznamech voličů) v daném regionu.
Jednotka	Podíl voličů v procentech
Zdroje dat	ČSÚ
Hodnocení	Vyšší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor „Volební účast v krajských volbách“ měří volební účast ve volbách do krajských zastupitelstev (v procentech). Indikátor je vypočítán jako podíl počtu hlasujících voličů (tj. osob, které ve volební místnosti obdrželi úřední obálku) na počtu všech registrovaných voličů (tj. osob uvedených v seznamech voličů) v daném regionu (viz ČSÚ 2015b). Krajské volby se konají v 13 krajích mimo hlavní město Prahu, kde má pravomoci obdobné krajskému zastupitelstvu Zastupitelstvo hlavního města Prahy. Z toho důvodu jsou chybějící hodnoty za Prahu nahrazeny volební účastí v časově nejbližších komunálních volbách v letech 2010 a 2018. Volební účast v krajských volbách je obecně nižší než u komunálních voleb (viz Balík a kol. 2012). Kraje představují územní jednotky nadmístního významu a na lokální úroveň nemají tak významný dopad jako samosprávy obcí. Přesto činnost krajů ovlivňuje řízení a správu daného regionu a jeho širšího okolí. Vyšší volební účast v krajských volbách tak značí vyšší zájem veřejnosti o ovlivnění směřování regionu. Volební účast v krajských volbách tedy může sloužit jako doplňující informace k občanské angažovanosti v rámci voleb komunálních. Vyšší hodnoty indikátoru značí vyšším zájem jednotlivců o usměrňování správy a rozvoje daného regionu a jeho širšího okolí, a jsou proto považovány za pozitivní jev.

Občanská angažovanost a dobré vládnutí

Spolková činnost

Dimenze	Občanská angažovanost a dobré vládnutí	Subdimenze	Organizovaná činnost
Definice	Počet spolků na 1 000 obyvatel		

Popis	Počet spolků na 1 000 obyvatel daného regionu. Indikátor vypovídá o regionálních rozdílech v intenzitě spolkové činnosti.
Jednotka	Počet spolků
Zdroje dat	RES (ČSÚ), ČSÚ
Hodnocení	Vyšší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor „Spolková činnost“ měří počet spolků na 1 000 obyvatel daného regionu. Indikátor vypovídá o regionálních rozdílech v intenzitě spolkové činnosti a je založen na datech z Registru ekonomických subjektů (RES).

RES poskytuje podrobné údaje o zapsaných subjektech (právní forma subjektu, adresa sídla subjektu aj.). Počet subjektů v RES je ale nadhodnocen, protože mnoho subjektů v něm zapsaných existuje jen formálně, zatímco ve skutečnosti nevykazuje žádnou aktivitu. Proto jsou do výpočtu indikátoru zahrnuty pouze ty subjekty, u kterých byla zjištěna aktivita (tj. aktivní subjekty). V rámci indikátoru jsou sledovány spolky a také pobočné spolky. Pobočné spolky jsou organizační jednotky spolků, které jsou sice zaštiťovány jednotlivými spolky, ale přesto sami za sebe mohou provozovat nějakou činnost, například pro specifické území či oblast zájmu. Pobočný spolek tedy může být regionální oddíl (např. skautský) spolku s nadregionální působností. Takovéto pobočné spolky mají pro region značný význam, a proto jsou do celkového počtu rovněž zahrnuty. Spolek a pobočný spolek jakožto právní forma subjektu byly do českého práva zavedeny až v roce 2014, kdy vešel v platnost nový občanský zákoník. U dat zachycujících stav před rokem 2014 jsou proto sledovány sdružení a organizační jednotky sdružení, které se později transformovaly do spolků a pobočných spolků. Údaje z RES zachycují stav k 24. 8. sledovaného roku, údaje o počtu obyvatel z Českého statistického úřadu jsou k 1. 7. sledovaného roku.

Indikátor vypovídá o intenzitě spolkové činnosti. Spolková činnost představuje způsob angažovanosti obyvatel v rámci zájmových skupin či komunit. Spolky mohou svým působením významně přispívat k místnímu společenskému dění a zkvalitňování sociálního kapitálu. Mimo to může být jejich činnost

důležitým aspektem pro rozvoj území (Bernard 2011, Bernard 2012, Kůsová 2013, Majerová 2009 aj.). Vyšší hodnoty indikátoru značí vyšší intenzitu spolkové činnosti, a jsou proto považovány za pozitivní jev.

Výpočet indikátoru naráží na některá omezení, která vyplývají z povahy zdrojových dat. První z metodických problémů spočívá v tom, že spolky jsou do jednotlivých regionů lokalizovány na základě adresy sídla spolku. Sídlo spolku ale nemusí být shodné s místem, kde daný spolek opravdu působí. Jiný způsob lokalizace ale není na základě dat z RES možný. Další omezení vychází ze způsobu výpočtu indikátoru. Indikátor totiž měří intenzitu spolkové činnosti zjednodušeně jako relativní počet spolků v regionech. Jednotlivé spolky se ale liší ve vyvíjené míře aktivity, stejně tak se spolky liší v tom, jak velká část místních obyvatel se v nich angažuje. Bližší údaje o spolcích ale nejsou v RES k dispozici. Poslední významné omezení indikátoru spočívá v tom, že řada aktivit v území může být iniciována neoficiálně nebo může být iniciována jinými subjekty, než jsou spolky (např. místní církví). To je jedna z možných příčin nízké aktivity spolků na jižní Moravě, která se vyznačuje nadprůměrným podílem věřících v populaci (viz Kůsová 2013). I přes zmíněné metodické nedostatky je indikátor přínosem a umožňuje rozlišit základní regionální rozdíly v intenzitě spolkové činnosti. Zmíněná omezení je ale potřeba při interpretaci zohledňovat.

Občanská angažovanost a dobré vládnutí

Počet kandidátů na mandát

Dimenze	Občanská angažovanost a dobré vládnutí	Subdimenze	Organizovaná činnost
Definice	Počet kandidátů na mandát ve volbách do obecních zastupitelstev		

Popis	Podíl celkového počtu volitelných kandidátů (bez odvolaných a odstoupivších kandidátů) na celkový počet mandátů, tj. počet volených zastupitelů pro dané zastupitelstvo.
Jednotka	Počet kandidátů
Zdroje dat	VOLBY.CZ
Hodnocení	Vyšší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor „Počet kandidátů na mandát“ měří počet kandidátů na mandát v komunálních volbách. Indikátor je vypočítán jako podíl celkového počtu volitelných kandidátů (bez odvolaných a odstoupivších kandidátů) na celkový počet mandátů, tj. počet volených zastupitelů pro dané zastupitelstvo (viz ČSÚ 2015b). Vyšší počty kandidátů na mandát značí vyšší zájem obyvatel regionu o aktivní participaci na správě území. To může být někdy dáno nespokojeností obyvatel se současným vedením a snahou o změnu (viz Perlín a kol. 2010). Přesto i v tomto případě dochází k mobilizaci obyvatel a jejich aktivnímu zapojení do usměrňování správy a rozvoje regionu. Vyšší hodnoty indikátoru jsou proto nevhodně na příčiny zapojení obyvatel považovány za pozitivní jev.

Občanská angažovanost a dobré vládnutí

Kapitálové výdaje v rozpočtech obcí

Dimenze	Občanská angažovanost a dobré vládnutí	Subdimenze	Dobré vládnutí
Definice	Podíl kapitálových výdajů z celkových výdajů obecních rozpočtů		

Popis	Podíl součtu kapitálových výdajů všech obcí daného regionu ze součtu celkových výdajů všech obcí daného regionu ve sledovaném roce.
Jednotka	Podíl kapitálových výdajů v procentech
Zdroje dat	Ministerstvo financí
Hodnocení	Vyšší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor „Kapitálové výdaje v rozpočtech obcí“ měří podíl kapitálových výdajů z celkových výdajů obecních rozpočtů (v procentech). Indikátor je založen na datech z portálu Monitor, který je provozován Ministerstvem financí (MF). Indikátor je vypočten jako podíl součtu kapitálových výdajů všech obcí daného regionu ze součtu celkových výdajů všech obcí daného regionu ve sledovaném roce.

Indikátor měří regionální rozdíly v podílu kapitálových výdajů z celkových výdajů obecních rozpočtů. Celkové výdaje obcí je přitom možné rozdělit na běžné výdaje a kapitálové výdaje. Běžné výdaje zajišťují běžný provoz obcí, zatímco kapitálové výdaje jsou určeny na modernizaci či rozšíření obecní infrastruktury, tedy na rozvoj území. Indikátor tak vypovídá o tom, jak velkou část celkových výdajů využívají samosprávy daného regionu na rozvoj území, na modernizaci a rozšíření obecní infrastruktury, namísto na zajištění běžného provozu území. Vyšší hodnoty indikátoru značí vyšší podíl celkových výdajů využitých na rozvoj území, a proto jsou považovány za pozitivní jev.

Občanská angažovanost a dobré vládnutí

Investiční transfery v rozpočtech obcí

Dimenze	Občanská angažovanost a dobré vládnutí	Subdimenze	Dobré vládnutí
Definice	Podíl investičních transferů přijatých obcemi na celkovém objemu kapitálových výdajů obcí		

Popis	Podíl součtu investičních transferů přijatých všemi obcemi daného regionu na součtu celkových kapitálových výdajů všech obcí daného regionu ve sledovaném roce.
Jednotka	Podíl investičních transferů v procentech
Zdroje dat	Ministerstvo financí
Hodnocení	Vyšší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor „Investiční transfery v rozpočtech obcí“ měří podíl investičních transferů přijatých obcemi na celkovém objemu kapitálových výdajů obcí (v procentech). Indikátor je založen na datech z portálu Monitor, který je provozován Ministerstvem financí (MF). Indikátor je vypočten jako podíl součtu investičních transferů přijatých všemi obcemi daného regionu na součtu celkových kapitálových výdajů všech obcí daného regionu ve sledovaném roce. Některé obce mají do přijatých transferů zanesené nejen převody z externích zdrojů (tj. od jiných subjektů), ale také převody z vlastních zdrojů. Přijaté investiční transfery z vlastních zdrojů jsou z výpočtu indikátoru vyřazeny, aby indikátor sledoval pouze ty přijaté investiční transfery, které obec obdržela od jiných subjektů.

Indikátor měří regionální rozdíly v podílu investičních transferů (dotací) přijatých obcemi na celkovém objemu kapitálových výdajů obcí. Indikátor tak vypovídá o tom, jak velkou část svých kapitálových výdajů, tj. výdajů na rozvoj území, jsou místní samosprávy schopné aktivně shánět z externích zdrojů, namísto využití pouze vlastních financí a majetku. Indikátor tedy vypovídá o míře aktivity místních samospráv jakožto klíčových aktérů lokálního rozvoje (viz Perlín a kol. 2010) a úzce souvisí s indikátorem „Kapitálové výdaje v rozpočtech obcí“. Vyšší hodnoty indikátoru značí vyšší podíl krytí kapitálových výdajů obcí z externích zdrojů, tedy vyšší schopnost obcí aktivně získávat finance na územní rozvoj z externích zdrojů, a proto jsou považovány za pozitivní jev.

Příloha I: Indikátory dimenze životního prostředí

- Znečištění ovzduší
- Světelné znečištění
- Koeficient ekologické stability
- Chráněná území
- Kontaminovaná místa

Konzultanti pro životní prostředí

- RNDr. Tomáš Matějček, Ph.D. (Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, PŘF UK), vědecko-výzkumné zaměření: geografie životního prostředí, obecná a regionální biogeografie, geografické aspekty biodiverzity, krajinná ekologie, environmentální výchova, vzdělávání v geografii a oborová didaktika geografie

Životní prostředí

Znečištění ovzduší

Dimenze	Životní prostředí	Subdimenze	Environmentální zdraví
Definice	Intenzita znečištění ovzduší		

Popis	Intenzita znečištění ovzduší určovaná na základě rozsahu území, na kterém došlo k překročení imisních limitů pro ochranu lidského zdraví a také na základě toho, u kolika sledovaných znečišťujících látek byly imisní limity překročeny.
Jednotka	Intenzita znečištění ovzduší v procentech
Zdroje dat	ČHMÚ
Hodnocení	Nižší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor „Znečištění ovzduší“ měří intenzitu znečištění ovzduší (v procentech). Intenzita znečištění ovzduší je určována na základě rozsahu území, na kterém došlo k překročení imisních limitů pro ochranu lidského zdraví a také na základě toho, u kolika sledovaných znečišťujících látek byly imisní limity překročeny. Indikátor je založen na datech z Českého hydrometeorologického ústavu (ČHMÚ), který každoročně vymezuje oblasti s překročením imisních limitů z hlediska ochrany lidského zdraví pro znečišťující látky, jejichž nadměrná koncentrace v ovzduší má prokazatelné negativní dopady na lidské zdraví, podle zákona č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší, v platném znění. Oblasti s překročením imisních limitů jsou vymezovány samostatně pro všechny znečišťující látky se zákonem stanovenými imisními limity. V současnosti je však hlavním problémem kvality ovzduší Česka znečištění benzo[a]pyrenem, suspendovanými částicemi frakce PM₁₀ a PM_{2,5} a přízemním ozonem. U ostatních sledovaných znečišťujících látek (arsen, benzen, kadmium, olovo, oxid dusičitý aj.) nebyly imisní limity ve sledovaném období vůbec překročeny, či došlo k jejich překročení pouze v některých letech na zcela zanedbatelné části území (ČHMÚ 2020a, ČHMÚ 2020b). Tyto prvky tedy nejsou relevantní pro rozlišení rozdílů v intenzitě znečištění ovzduší napříč celým územím, proto nebyly do indikátoru zařazeny. Indikátor tedy sleduje překročení imisních limitů pouze u benzo[a]pyrenu, suspendovaných částic frakce PM₁₀ (hodnoceny jsou 24hodinové průměrné koncentrace) a PM_{2,5} a přízemního ozonu.

U hodnocení oblastí s překročením imisních limitů je často souhrnně za všechny znečišťující látky sledováno, na jak velké části území došlo celkově k překročení imisních limitů (viz ČHMÚ 2020b). Samotný rozsah postiženého území ale nevypovídá dostatečně o intenzitě znečištění, důležitým

faktorem je také závažnost znečištění. Proto je v rámci indikátoru sledována nejen plocha, na které došlo k překročení imisních limitů pro ochranu lidského zdraví, ale také to, u kolika sledovaných znečišťujících látek došlo v daném místě k překročení imisních limitů. Indikátor je tedy vypočten jako podíl celkové plochy s překročenými imisními limity sledovaných znečišťujících látek na maximální možné ploše, na které mohlo dojít k překročení imisních limitů. Celková plocha s překročenými imisními limity je vypočítána jako součet ploch s překročením imisních limitů u jednotlivých znečišťujících látek. Specifické postavení má mezi sledovanými látkami přízemní ozon, u kterého dochází v současnosti k překročení imisních limitů na většině území Česka. O regionálních rozdílech v intenzitě znečištění ovzduší tak vypovídá omezeněji než ostatní sledované znečišťující látky. V souladu s tím jsou oblasti s překročením imisních limitů zpravidla sledovány odděleně nejprve pro všechny znečišťující látky bez zahrnutí přízemního ozonu a následně pro všechny znečišťující látky včetně přízemního ozonu (ČHMÚ 2020a, ČHMÚ 2020b). S ohledem na výše zmíněné má v rámci indikátoru rozsah území s překročením imisního limitu u přízemního ozonu jen poloviční váhu oproti ostatním sledovaným znečišťujícím látkám. Maximální možná plocha, na které mohlo dojít k překročení imisních limitů, představuje stav, kdy u každé ze sledovaných znečišťujících látek došlo k překročení imisních limitů na celém území regionu. Vzhledem k poloviční váze přízemního ozonu se jedná o 3,5násobek rozlohy regionu.

Výsledkem je míra intenzity znečištění ovzduší, která je vyjádřena v procentech. Pokud indikátor nabývá hodnoty 100 %, tak je intenzita znečištění ovzduší v daném regionu maximální možná. To znamená, že v daném regionu byl imisní limit překročen na celém území, a to u každé ze sledovaných znečišťujících látek. Naopak pokud má indikátor v daném regionu hodnotu 0 %, je intenzita znečištění ovzduší minimální. To znamená, že v daném regionu nebyl u žádné ze sledovaných znečišťujících látek překročen imisní limit. Indikátor tedy měří, z kolika procent dochází v daném regionu k maximálnímu možnému znečištění ovzduší. V případě, že indikátor nabývá jiných hodnot, není možné jednoznačně určit, na jak velké části území došlo k překročení imisních látek, nebo u kolika znečišťujících látek k překročení došlo. Pokud indikátor nabývá hodnoty např. 30 %, mohlo v daném regionu dojít k překročení imisních limitů pouze u jedné znečišťující látky na 30 % území, nebo mohly být imisní limity překročeny na menší části území než 30 %, ale zato u více znečišťujících látek. Indikátor tedy nelze interpretovat tak, že měří podíl plochy, na které došlo k překročení imisních limitů.

Využitá data jsou dostupná ve čtvercové síti s rozlišením jeden kilometr. U každého čtverce je přitom uvedeno, zda došlo u sledované látky k překročení imisních limitů. Pravidelná čtvercová síť ale neodpovídá hranicím SO ORP. Proto byly čtverce pro výpočet indikátoru rozloženy na menší části a k jednotlivým SO ORP byla přiřazena jen ta část čtverce, která v nich přímo leží. Při konstrukci indikátoru bylo překročení imisních limitů u jednotlivých látek hodnoceno vždy za daný rok, následně byl z indikátoru za daný rok vypočten 3letý průměr. Výjimkou je přízemní ozon, u kterého je na rozdíl od ostatních hodnocených látek, sledováno překročení imisních limitů nikoliv za daný rok, ale vždy za předchozí 3leté období (ČHMÚ 2020a, ČHMÚ 2020b). U přízemního ozonu byl tedy pro výpočet indikátoru za daný rok využit vždy stav překročení imisních limitů za 3leté období odpovídající rozsahu 3letého průměru, za který je indikátor zkonstruován. Do indikátoru pak nebylo možné zahrnout údaje za rok 2010, ve které ještě nebyly stanoveny imisní limity pro PM_{2,5} a údaje o překročení imisních limitů tedy nejsou dostupné (viz ČHMÚ 2020a, ČHMÚ 2020b).

Oblasti s překročením imisních limitů pro lidské zdraví jsou vymezeny za pomoci modelování hodnot koncentrací znečišťujících látek v ovzduší (tj. imisí) monitorovaných na měřicích stanicích. Vytvořený model tak představuje jen přibližnou aproximaci, která se od reálného stavu může lišit. Přesto indikátor umožňuje komplexně hodnotit základní regionální rozdíly v intenzitě znečištění ovzduší látkami, jejichž nadměrná koncentrace v ovzduší má prokazatelně škodlivé účinky na lidské zdraví a také negativní environmentální dopady (ČHMÚ 2020b). Intenzita znečištění ovzduší tak představuje jeden z důležitých aspektů kvality životního prostředí. Vyšší hodnoty indikátoru značí vyšší intenzitu znečištění ovzduší, a proto jsou považovány za negativní jev.

Životní prostředí

Světelné znečištění

Dimenze	Životní prostředí	Subdimenze	Environmentální zdraví
Definice	Průměrná hodnota umělého jasu noční oblohy v poměru k přírodnímu jasu noční oblohy		

Popis	Vážený průměr, kdy jsou hodnoty umělého jasu noční oblohy v poměru k přírodnímu jasu noční oblohy jednotlivých prvků sítě ležících v daném SO ORP váženy jejich rozlohou.
Jednotka	Podíl umělého jasu
Zdroje dat	Falchi a kol.
Hodnocení	Nižší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor „Světelné znečištění“ měří průměrnou hodnotu umělého jasu noční oblohy v poměru k přírodnímu jasu noční oblohy. Indikátor je založen na datech z Nového atlasu umělého jasu noční oblohy, který průměrnou intenzitu umělého jasu noční oblohy v daném místě odhaduje na základě modelování družicových snímků záření za 6 měsíců v roce 2014 (viz Falchi a kol. 2016b). Využitá data jsou dostupná ve čtvercové síti s rozlišením 750 metrů. Za každý čtverec je dostupná hodnota umělého jasu noční oblohy, která byla při výpočtu indikátoru nejprve vztažena k hodnotě přírodního jasu noční oblohy ($174 \mu\text{cd}/\text{m}^2$) po vzoru Falchiho a kol. (2016b). Pravidelná čtvercová síť neodpovídá hranicím SO ORP. Proto byly čtverce rozloženy na menší části a k jednotlivým SO ORP byla přiřazena jen ta část čtverce, která v nich přímo leží. Vzhledem k nepravidelnosti nově vzniklé sítě byla do výpočtu indikátoru zahrnuta i rozloha jednotlivých prvků sítě. Indikátor je tedy vypočten jako vážený průměr, kdy jsou hodnoty umělého jasu noční oblohy v poměru k přírodnímu jasu noční oblohy jednotlivých prvků sítě ležících v daném SO ORP váženy jejich rozlohou. Výsledkem je průměrná hodnota umělého jasu noční oblohy v poměru k přírodnímu jasu noční oblohy v jednotlivých SO ORP Česka.

Data z Nového atlasu umělého jasu noční oblohy neměří pouze intenzitu přímého vyzařování směrem vzhůru, ale zohledňují také šíření světla v atmosféře. Nicméně model představuje jen přibližnou aproximaci, která se od reálného stavu může lišit v závislosti na atmosférických podmínkách, ročním období či sněhové pokrývce (viz Falchi a kol. 2016b). Přesto indikátor umožňuje rozlišit základní regionální rozdíly v intenzitě světelného znečištění, které má negativní dopady nejen na živočichy i rostliny (Gaston a kol. 2013, Navara, Nelson 2007), ale představuje také značné riziko pro lidské zdraví (Stevens a kol. 2013, Zelinski a kol. 2014). Světelné znečištění tak představuje jeden z důležitých aspektů

kvality životního prostředí. Vyšší hodnoty indikátoru značí vyšší intenzitu světelného znečištění, a proto jsou považovány za negativní jev.

Životní prostředí

Koeficient ekologické stability

Dimenze	Životní prostředí	Subdimenze	Kvalita a vitalita ekosystémů
Definice	Poměr ekologicky příznivých ploch vzhledem k plochám zatěžujícím životní prostředí		

Popis	Poměr ekologicky příznivých ploch vzhledem k plochám zatěžujícím životní prostředí. Jako ekologicky příznivé a stabilní plochy jsou považovány trvalé kultury, trvalé travní porosty, lesy a vodní plochy. Pod nestabilní plochy zatěžující životní prostředí se řadí orná půda, zastavěné plochy a ostatní plochy.
Jednotka	Podíl ekologicky příznivých ploch
Zdroje dat	ČSÚ
Hodnocení	Vyšší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor „Koeficient ekologické stability“ měří poměr ekologicky příznivých ploch vzhledem k plochám zatěžujícím životní prostředí (viz Míchal 1994). Jako ekologicky příznivé a stabilní plochy jsou dle klasifikace půdního fondu považovány trvalé kultury (chmelnice, vinice, zahrady a ovocné sady), trvalé travní porosty (louky a pastviny), lesy a vodní plochy. Pod nestabilní plochy zatěžující životní prostředí se řadí orná půda, zastavěné plochy a ostatní plochy. Indikátor zachycuje stav k 31. 12. daného roku (viz ČSÚ 2020a). Ekologická stabilita území je jedním z klíčových principů environmentální udržitelnosti a schopnosti krajiny adaptovat se na různé změny. Nižší hodnoty indikátoru značí vyšší zastoupení nestabilních ploch oproti plochám stabilním, a jsou proto vnímány jako negativní jev.

Životní prostředí

Chráněná území

Dimenze	Životní prostředí	Subdimenze	Kvalita a vitalita ekosystémů
Definice	Podíl chráněných území na celkové rozloze		

Popis	Podíl chráněných území na celkové rozloze regionu. Za chráněná území jsou považována velkoplošná i maloplošná zvláště chráněná území a jejich ochranná pásma a také evropsky významné lokality a ptačí oblasti vymezené v rámci soustavy Natura 2000.
Jednotka	Podíl chráněných území v procentech
Zdroje dat	AOPK ČR
Hodnocení	Vyšší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor „Chráněná území“ měří podíl chráněných území na celkové rozloze regionu (v procentech). V rámci indikátoru jsou za chráněná území považována velkoplošná (národní parky a chráněné krajinné oblasti) i maloplošná (národní přírodní rezervace, národní přírodní památky, přírodní rezervace a přírodní památky) zvláště chráněná území a jejich ochranná pásma a také evropsky významné lokality a ptačí oblasti vymezené v rámci soustavy Natura 2000 (viz AOPK ČR 2020). Chráněná území představují z hlediska životního prostředí obzvlášť zachovalé a jedinečné oblasti. Vypovídají o jedinečnosti a kvalitě místních ekosystémů. Přítomnost chráněných území tak představuje jeden z aspektů kvality životního prostředí. Vyšší hodnoty indikátoru značí vyšší podíl chráněných území na celkové rozloze jsou proto vnímány jako pozitivní jev.

Životní prostředí

Kontaminovaná místa

Dimenze	Životní prostředí	Subdimenze	Kvalita a vitalita ekosystémů
Definice	Počet kontaminovaných míst na 100 km ²		

Popis	Počet kontaminovaných míst na 100 km ² . Za kontaminovaná místa jsou považována pouze místa, která jsou prokazatelně kontaminovaná a mohou tak představovat značné riziko pro lidské zdraví a životní prostředí.
Jednotka	Počet kontaminovaných míst
Zdroje dat	SEKM
Hodnocení	Nižší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor "Kontaminovaná místa" měří počet kontaminovaných míst na 100 km². Indikátor je založen na datech z celostátní databáze kontaminovaných a potenciálně kontaminovaných míst (SEKM). Indikátor zachycuje stav k 21. 11. 2021, a reflektuje tak výsledky 2. etapy národní inventarizace kontaminovaných míst (viz Cenia 2021a). Při výpočtu indikátoru jsou za kontaminovaná místa považována pouze tzv. kontaminovaná místa kategorie A. Jedná se o taková místa, která jsou prokazatelně kontaminovaná a mohou tak představovat značné riziko pro lidské zdraví a životní prostředí (viz Cenia 2021b). U těchto kontaminovaných míst je proto nutné či alespoň žádoucí nápravné opatření. Mimo kontaminovaná místa kategorie A jsou dále rozlišována místa potenciálně riziková (P) a místa nekontaminovaná (N). Potenciálně riziková místa jsou lokality, u kterých aktuálně kontaminace nepředstavuje problém, nebo se také jedná o lokality, u kterých není dostatek informací a bez dalšího monitoringu tedy není jasné, zda jsou tato místa opravdu rizikem a vyžadují nápravu. Proto nejsou potenciálně kontaminovaná místa do indikátoru započtena.

Indikátor měří, s jakou hustou se v regionu nacházejí kontaminovaná místa, která mohou představovat riziko pro lidské zdraví a životní prostředí. Vyšší hodnoty indikátoru značí vyšší hustotu kontaminovaných míst v regionu, a proto jsou považovány za negativní jev.

Indikátor naráží na některá omezení. První z nich je dáno tím, že stále existují nedostatečně prozkoumané potenciálně rizikové lokality, které ale mohou představovat značné riziko pro lidské zdraví a životní prostředí. Kvůli nedostatku informací ale nejsou tato místa v indikátoru započtena a hustota kontaminovaných míst tak může být v některých regionech ve skutečnosti mnohem vyšší.

Druhé omezení souvisí s tím, že samotný počet kontaminovaných míst nevypovídá o míře kontaminační zátěže u jednotlivých regionů dostatečně. V současné době ale není dostupná dostatečná metodická opora pro podrobnější hodnocení kontaminační zátěže. I přes tato omezení ale poskytuje indikátor základní informace o hustotě kontaminovaných míst v regionech Česka.

Příloha J: Indikátory dimenze bezpečnost

- Index majetkové kriminality
- Index násilné kriminality
- Dopravní nehodovost
- Ohrožení povodněmi
- Ohrožení suchem

Konzultanti pro bezpečnost

- RNDr. Jana Jíchová, Ph.D. (Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, PŘF UK), vědecko-výzkumné zaměření: kriminalita a pocit bezpečí, městské prostředí a jeho proměny aj.
- RNDr. Tomáš Matějček, Ph.D. (Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, PŘF UK), vědecko-výzkumné zaměření: geografie životního prostředí, obecná a regionální biogeografie, geografické aspekty biodiverzity, krajinná ekologie, environmentální výchova, vzdělávání v geografii a oborová didaktika geografie

Bezpečnost

Index majetkové kriminality

Dimenze	Bezpečnost	Subdimenze	Sociální ohrožení
Definice	Počet registrovaných trestných činů ohrožujících osobní a veřejný majetek v regionu na 10 000 obyvatel středního stavu		

Popis	Počet registrovaných trestných činů ohrožujících osobní a veřejný majetek v regionu spáchaných v daném SO ORP na 10 000 obyvatel středního stavu daného SO ORP ve sledovaném roce.
Jednotka	Počet trestných činů
Zdroje dat	Mapa kriminality, PČR, ČSÚ
Hodnocení	Nižší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor „Index majetkové kriminality“ měří počet registrovaných trestných činů ohrožujících osobní a veřejný majetek v regionu na 10 000 obyvatel středního stavu v daném roce. Indikátor je založen na datech o počtu registrovaných trestných činů volně získaných z portálu Mapa kriminality. Údaje o počtu obyvatel za SO ORP a za obce jsou z databáze Českého statistického úřadu (ČSÚ). Při výpočtu indikátoru byla také využita prostorová vrstva vymezující působnost obvodních oddělení Policie České republiky (PČR), kterou poskytla PČR.

Indikátor představuje specifický index kriminality a je vypočten jako počet registrovaných trestných činů ohrožujících osobní a veřejný majetek v regionu spáchaných v daném SO ORP na 10 000 obyvatel středního stavu daného SO ORP ve sledovaném roce. Za registrované trestné činy ohrožující osobní a veřejný majetek v regionu jsou v rámci indikátoru považovány zejména vybrané trestné činy majetkové kriminality. Konkrétně jsou v indikátoru sledovány všechny trestné činy náležící dle takticko-statistické klasifikace PČR (2020) do kategorie krádeže prosté (trestné činy krádeže kapesní, krádeže vozidel aj.) a do kategorie krádeže vloupáním (trestné činy vloupání do bytů, vloupání do rodinných domů aj.) a také trestný čin poškození cizí věci řadící se do kategorie ostatní majetková kriminalita. Mimo vybrané trestné činy majetkové kriminality je do indikátoru zahrnut také trestný čin sprejerství náležící dle takticko-statistické klasifikace PČR do ostatní kriminality. Ostatní trestné činy majetkové kriminality, které nutně neohrožují osobní a veřejný majetek přímo v regionu (trestné činy zpronevěra, podvod aj.), nejsou v indikátoru sledovány.

Registrovaná trestná činnost je v územním členění evidována pouze za kraje, za tzv. územní odbory (téměř shodné s okresy) a za tzv. obvodní oddělení PČR (OOP), kterých je přes 500. OOP ale nejsou

skladebné do SO ORP, proto bylo pro výpočet indikátoru nejprve nutné přepočítat počet registrovaných trestných činů za OOP na úroveň SO ORP. V případě, že působnost OOP spadala výhradně do jednoho SO ORP, byly tomuto SO ORP připočteny všechny registrované trestné činy spáchané v daném OOP. Jestliže ale působnost OOP zasahovala do většího počtu SO ORP, byla těmto SO ORP připočtena pouze poměrná část z celkového počtu registrovaných trestných činů v daném OOP. Tato poměrná část přiřazená SO ORP byla určena na základě toho, jak velká část všech obyvatel daného OOP náleží do jednotlivých SO ORP. Například pokud ve sledovaném roce žije 90 % obyvatel daného OOP ve SO ORP X a 10 % obyvatel OOP žije ve SO ORP Y, je za tento rok SO ORP X připočteno 90 % všech registrovaných trestných činů spáchaných v daném OOP ve sledovaném roce a SO ORP Y je připočteno 10 % všech registrovaných trestných činů spáchaných v daném OOP ve sledovaném roce. Následně byly za SO ORP sečteny všechny registrované trestné činy, které jim byly přiřazeny. Výsledný počet registrovaných trestných činů za SO ORP byl poté vztažen na 10 000 obyvatel středního stavu. Kvůli územním změnám v působnosti jednotlivých OOP jsou spolehlivá a kompletní data o počtu registrovaných trestných činů v podrobném územním členění (tj. za OOP) volně dostupná až od roku 2013 (viz Mapa kriminality 2021a). Indikátor je proto za SO ORP sledován až od tohoto roku.

K přepočtu registrovaných trestných činů za OOP na úroveň SO ORP výše uvedeným způsobem bylo nejprve potřeba určit za každý sledovaný rok počet obyvatel středního stavu OOP a počet obyvatel středního stavu částí OOP, jejichž působnost se dělí do různých SO ORP. Při odhadu počtu obyvatel středního stavu OOP a částí OOP bylo využito toho, že působnost OOP zpravidla respektuje hranice obcí. Jen málokdy prochází hranice OOP napříč obcemi. Pokud ano, tak zpravidla působnost obou OOP, jejichž hranice prochází napříč stejnou obcí, náleží z většinové části do stejného SO ORP, nebo se jedná o populačně malé obce (vzhledem k celé populaci OOP). Vliv těchto odchylek na výsledné hodnoty indikátoru je proto zanedbatelný. Při odhadu počtu obyvatel středního stavu OOP za jednotlivé roky bylo postupováno tak, že obce byly na základě podobnosti hranic s OOP přiřazeny jednotlivým OOP, přičemž každá obec byla přiřazena pouze jednomu OOP, ve kterém leží střed této obce. Počet obyvatel středního stavu OOP za jednotlivé roky byl dopočten jako součet počtu obyvatel středního stavu všech obcí, jejichž střed leží v daných OOP. Stejným způsobem byl určen i počet obyvatel středního stavu částí OOP, jejichž působnost se dělí do různých SO ORP.

Indikátor představuje specifický index kriminality měřící intenzitu registrované trestné činnosti ohrožující osobní a veřejný majetek v regionu. Vyšší hodnoty indikátoru značí vyšší relativní četnost registrovaných trestných činů ohrožujících osobní a veřejný majetek v regionu a vypovídají tak o vyšší úrovni ohrožení osobního a veřejného majetku v regionu lidskou činností. Vyšší hodnoty indikátoru jsou proto vnímány jako negativní jev.

Výpočet indikátoru naráží na některá omezení, která vyplývají ze zdrojových dat. První metodický problém spočívá v samotném přepočtu registrovaných trestných činů za OOP na úroveň SO ORP. Přepočet je založen na výše specifikovaném „překryvu obyvatel“ OOP a SO ORP. Tento způsob se jeví jako vhodnější než sledování rozsahu územního překryvu OOP a SO ORP, vzhledem k tomu, že intenzita kriminality je vázána na lidskou činnost a její koncentraci, nikoliv nutně na rozsah území. Přesto přepočet nemůže zcela přesně odpovídat realitě. Je totiž založen na předpokladu rovnoměrného rozložení registrované trestné činnosti napříč územím jednotlivých OOP pouze v závislosti na koncentraci obyvatel. Rozložení registrované trestné činnosti ale ve skutečnosti jistě není zcela rovnoměrné. Jiný způsob přepočtu ale není na základě dat za OOP možný. Nejvýznamnější omezení však vychází z latence trestné činnosti, kdy indikátor sleduje pouze registrované (zjištěné) trestné činy, zatímco určitý podíl trestné činnosti není ve statistikách podchycen. Indikátor tedy nevypovídá přesně o skutečné intenzitě kriminality v území, ale ukazuje pouze přibližný stav (viz Mapa kriminality 2021a). S ohledem na zmíněná omezení se mohou hodnoty indikátoru od reality do jisté míry lišit. I přes tato omezení ale indikátor může přispět k rozlišení základních regionálních rozdílů v intenzitě trestné činnosti ohrožující osobní a veřejný majetek v regionu.

Bezpečnost

Index násilné kriminality

Dimenze	Bezpečnost	Subdimenze	Sociální ohrožení
Definice	Počet registrovaných trestných činů ohrožujících fyzické bezpečí a zdraví obyvatel na 10 000 obyvatel středního stavu		

Popis	Počet registrovaných trestných činů ohrožujících fyzické bezpečí a zdraví obyvatel spáchaných v daném SO ORP na 10 000 obyvatel středního stavu daného SO ORP ve sledovaném roce.
Jednotka	Počet trestných činů
Zdroje dat	Mapa kriminality, PČR, ČSÚ
Hodnocení	Nižší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor „Index násilné kriminality“ měří počet registrovaných trestných činů ohrožujících fyzické bezpečí a zdraví obyvatel na 10 000 obyvatel středního stavu v daném roce. Indikátor je založen na datech o počtu registrovaných trestných činů volně získaných z portálu Mapa kriminality. Údaje o počtu obyvatel za SO ORP a za obce jsou z databáze Českého statistického úřadu (ČSÚ). Při výpočtu indikátoru byla také využita prostorová vrstva vymezující působnost obvodních oddělení Policie České republiky (PČR), kterou poskytl PČR.

Indikátor představuje specifický index kriminality a je vypočten jako počet registrovaných trestných činů ohrožujících fyzické bezpečí a zdraví obyvatel spáchaných v daném SO ORP na 10 000 obyvatel středního stavu daného SO ORP ve sledovaném roce. Za registrované trestné činy ohrožující fyzické bezpečí a zdraví obyvatel jsou v rámci indikátoru považovány zejména vybrané trestné činy násilné kriminality. Trestné činy spadající dle takticko-statistické klasifikace PČR (2020) do kategorie násilné kriminality jsou velmi různorodé. S ohledem na snazší pochopení a interpretaci indikátoru jsou proto sledovány pouze ty trestné činy násilné kriminality, které jsou z hlediska četnosti relevantní. Konkrétně jsou v indikátoru sledovány trestné činy loupež, úmyslné ublížení na zdraví, nebezpečné vyhrožování a vydírání dle takticko-statistické klasifikace PČR (2020). Mimo tyto sledované trestné činy násilné kriminality je do indikátoru zahrnut také trestný čin výtržnictví řadící se dle takticko-statistické klasifikace PČR do ostatní kriminality. Ostatní trestné činy násilné (případně i ostatní) kriminality, které nejsou z hlediska četnosti příliš relevantní, nejsou v indikátoru sledovány.

Registrovaná trestná činnost je v územním členění evidována pouze za kraje, za tzv. územní odbory (téměř shodné s okresy) a za tzv. obvodní oddělení PČR (OOP), kterých je přes 500. OOP ale nejsou

skladebné do SO ORP, proto bylo pro výpočet indikátoru nejprve nutné přepočítat počet registrovaných trestných činů za OOP na úroveň SO ORP. V případě, že působnost OOP spadala výhradně do jednoho SO ORP, byly tomuto SO ORP připočteny všechny registrované trestné činy spáchané v daném OOP. Jestliže ale působnost OOP zasahovala do většího počtu SO ORP, byla těmto SO ORP připočtena pouze poměrná část z celkového počtu registrovaných trestných činů v daném OOP. Tato poměrná část přiřazená SO ORP byla určena na základě toho, jak velká část všech obyvatel daného OOP náleží do jednotlivých SO ORP. Například pokud ve sledovaném roce žije 90 % obyvatel daného OOP ve SO ORP X a 10 % obyvatel OOP žije ve SO ORP Y, je za tento rok SO ORP X připočteno 90 % všech registrovaných trestných činů spáchaných v daném OOP ve sledovaném roce a SO ORP Y je připočteno 10 % všech registrovaných trestných činů spáchaných v daném OOP ve sledovaném roce. Následně byly za SO ORP sečteny všechny registrované trestné činy, které jim byly přiřazeny. Výsledný počet registrovaných trestných činů za SO ORP byl poté vztažen na 10 000 obyvatel středního stavu. Kvůli územním změnám v působnosti jednotlivých OOP jsou spolehlivá a kompletní data o počtu registrovaných trestných činů v podrobném územním členění (tj. za OOP) volně dostupná až od roku 2013 (viz Mapa kriminality 2021a). Indikátor je proto za SO ORP sledován až od tohoto roku.

K přepočtu registrovaných trestných činů za OOP na úroveň SO ORP výše uvedeným způsobem bylo nejprve potřeba určit za každý sledovaný rok počet obyvatel středního stavu OOP a počet obyvatel středního stavu částí OOP, jejichž působnost se dělí do různých SO ORP. Při odhadu počtu obyvatel středního stavu OOP a částí OOP bylo využito toho, že působnost OOP zpravidla respektuje hranice obcí. Jen málokdy prochází hranice OOP napříč obcemi. Pokud ano, tak zpravidla působnost obou OOP, jejichž hranice prochází napříč stejnou obcí, náleží z většinové části do stejného SO ORP, nebo se jedná o populačně malé obce (vzhledem k celé populaci OOP). Vliv těchto odchylek na výsledné hodnoty indikátoru je proto zanedbatelný. Při odhadu počtu obyvatel středního stavu OOP za jednotlivé roky bylo postupováno tak, že obce byly na základě podobnosti hranic s OOP přiřazeny jednotlivým OOP, přičemž každá obec byla přiřazena pouze jednomu OOP, ve kterém leží střed této obce. Počet obyvatel středního stavu OOP za jednotlivé roky byl dopočten jako součet počtu obyvatel středního stavu všech obcí, jejichž střed leží v daných OOP. Stejným způsobem byl určen i počet obyvatel středního stavu částí OOP, jejichž působnost se dělí do různých SO ORP.

Indikátor představuje specifický index kriminality měřící intenzitu registrované trestné činnosti ohrožující fyzické bezpečí a zdraví obyvatel. Vyšší hodnoty indikátoru značí vyšší relativní četnost registrovaných trestných činů ohrožujících fyzické bezpečí a zdraví obyvatel a vypovídají tak o vyšší úrovni ohrožení fyzického bezpečí a zdraví obyvatel lidskou činností. Vyšší hodnoty indikátoru jsou proto vnímány jako negativní jev.

Výpočet indikátoru naráží na některá omezení, která vyplývají ze zdrojových dat. První metodický problém spočívá v samotném přepočtu registrovaných trestných činů za OOP na úroveň SO ORP. Přepočet je založen na výše specifikovaném „překryvu obyvatel“ OOP a SO ORP. Tento způsob se jeví jako vhodnější než např. sledování rozsahu územního překryvu OOP a SO ORP, vzhledem k tomu, že intenzita kriminality je vázána na lidskou činnost a její koncentraci, nikoliv nutně na rozsah území. Přesto přepočet nemůže zcela přesně odpovídat realitě. Je totiž založen na předpokladu rovnoměrného rozložení registrované trestné činnosti napříč územím jednotlivých OOP pouze v závislosti na koncentraci obyvatel. Rozložení registrované trestné činnosti ale ve skutečnosti jistě není zcela rovnoměrné. Jiný způsob přepočtu ale není na základě dat za OOP možný. Nejvýznamnější omezení však vychází z latence trestné činnosti, kdy indikátor sleduje pouze registrované (zjištěné) trestné činy, zatímco určitý podíl trestné činnosti není ve statistikách podchycen. Indikátor tedy nevypovídá přesně o skutečné intenzitě kriminality v území, ale ukazuje pouze přibližný stav (viz Mapa kriminality 2021a). S ohledem na zmíněná omezení se mohou hodnoty indikátoru od reality do jisté míry lišit. I přes tato omezení ale indikátor může přispět k rozlišení základních regionálních rozdílů v intenzitě trestné činnosti ohrožující fyzické bezpečí a zdraví obyvatel.

Bezpečnost

Dopravní nehodovost

Dimenze	Bezpečnost	Subdimenze	Sociální ohrožení
Definice	Počet evidovaných dopravních nehod na 100 kilometrů komunikací		

Popis	Indikátor měří na vybraných pozemních komunikacích počet evidovaných dopravních nehod na 100 kilometrů těchto komunikací a sleduje tak hustotu dopravních nehod.
Jednotka	Počet nehod
Zdroje dat	CDV, OpenStreetMap
Hodnocení	Nižší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor „Dopravní nehodovost“ měří počet evidovaných dopravních nehod na 100 kilometrů komunikací. Indikátor je založen na datech o dopravních nehodách z Centra dopravního výzkumu (CDV), které spravuje data o dopravních nehodách evidovaných Policií ČR. K relativizaci počtu nehod jsou dále využity prostorové vrstvy komunikací z databáze OpenStreetMap (2021).

Dopravní nehodovost je v indikátoru sledována pouze na vybraných komunikacích. Konkrétně jsou v rámci indikátoru sledovány všechny evidované dopravní nehody, které se staly na dálnicích, silnicích I., II. a III. třídy a také na místních komunikacích. V evidenci dopravních nehod Policie ČR jsou rozlišovány také nehody na tzv. komunikacích sledovaných a na tzv. křižovatkách sledovaných (tj. uzlech). Komunikace sledovaná a křižovatka sledovaná je označení pro vybrané komunikace ve velkých městech, které PČR v minulosti sledovala. Může se jednat o dálnice, silnice I., II. a III. třídy nebo o místní komunikace. Aby indikátor opravdu sledoval všechny evidované dopravní nehody na dálnicích, silnicích I., II. a III. třídy a na místních komunikacích, jsou do výpočtu indikátoru zahrnuty rovněž dopravní nehody na tzv. komunikacích sledovaných a na tzv. křižovatkách sledovaných.

Celkový počet evidovaných dopravních nehod na vybraných komunikacích je vztažen na 100 kilometrů těchto komunikací. Celková délka vybraných komunikací v jednotlivých SO ORP je určena jako součet délek následujících druhů komunikací z datové sady OpenStreetMap (2021): motorway, motorway_link, trunk, trunk_link, primary, primary_link, secondary, secondary_link, tertiary, tertiary_link, unclassified, residential a living_street. Indikátor nesleduje dopravní nehody na účelových komunikacích. A to zejména kvůli absenci spolehlivé prostorové vrstvy vymezující účelové komunikace, která je potřebná pro relativizaci počtu nehod. Účelové komunikace totiž často nejsou v datových sadách

rozlišovány, a pokud ano, jejich vymezení se v různých datových sadách velmi liší. Dopravní nehody evidované na účelových komunikacích navíc představují jen malou část ze všech evidovaných dopravních nehod.

Indikátor měří na vybraných pozemních komunikacích počet evidovaných dopravních nehod na 100 kilometrů těchto komunikací a sleduje tak hustotu dopravních nehod (viz Ambros 2012). Vyšší hodnoty indikátoru značí vyšší hustotu dopravních nehod v regionu a vypovídají tak o vyšší úrovni ohrožení fyzického bezpečí a zdraví obyvatel lidskou činností. Vyšší hodnoty indikátoru jsou proto vnímány jako negativní jev.

Výpočet indikátoru naráží na některá omezení, která vyplývají ze zdrojových dat. První metodický problém spočívá v samotné relativizaci dopravních nehod. V rámci indikátoru jsou dopravní nehody vztaženy na 100 kilometrů komunikací, indikátor tak sleduje hustotu dopravních nehod. Kromě ní by ale bylo přínosné sledovat také tzv. relativní nehodovost, která zohledňuje nejen délku komunikací, ale také objem provozu (viz Ambros 2012). Údaje o objemu provozu jsou ale dostupné pouze na významnějších komunikacích. Další omezení indikátoru souvisí s tím, že indikátor nezohledňuje závažnost nehod, kdy vedle samotné hustoty nehod jsou důležité i jejich dopady, z hlediska kvality života obyvatel obzvláště dopady na zdraví obyvatel. Není ale zcela jasné, jak závažnost nehod a jejich dopady na zdraví kvantifikovat, proto indikátor nehody blíže nerozlišuje. Další omezení je dáno tím, že indikátor sleduje pouze evidované dopravní nehody, zatímco určitý podíl dopravních nehod není ve statistikách podchycen. Indikátor tedy nevypovídá přesně o skutečné hustotě dopravních nehod v území, ale ukazuje pouze přibližný stav. S ohledem na zmíněná omezení se mohou hodnoty indikátoru od reality do jisté míry lišit. I přes tato omezení ale indikátor může přispět k rozlišení základních regionálních rozdílů v hustotě dopravních nehod, které jsou rizikem pro fyzické bezpečí a zdraví obyvatel.

Bezpečnost

Ohrožení povodněmi

Dimenze	Bezpečnost	Subdimenze	Přírodní ohrožení
Definice	Podíl plochy zástavby významně ohrožené povodněmi z celkové plochy zástavby		

Popis	Podíl plochy zástavby významně ohrožené povodněmi z celkové plochy zástavby. Jako zástavba významně ohrožená povodněmi je považovaná zástavba, která se dle map povodňového ohrožení nachází v záplavové zóně s vysokým nebo středním ohrožením povodněmi.
Jednotka	Podíl plochy v procentech
Zdroje dat	INSPIRE
Hodnocení	Nižší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor „Ohrožení povodněmi“ měří podíl plochy zástavby významně ohrožené povodněmi z celkové plochy zástavby (v procentech). Plocha zástavby vychází z databáze CORINE Land Cover zachycující krajinný pokryv v roce 2012 a představují ji následující třídy krajinného pokryvu: městská souvislá zástavba, městská nesouvislá zástavba, průmyslové nebo obchodní zóny, plochy městské zeleně a zařízení pro sport a rekreaci. Databáze CORINE je založena na interpretaci družicových snímků a zohledňuje plošné jevy s rozlohou alespoň 25 ha (viz INSPIRE 2020). Vymezení zástavby tedy není vzhledem k původu dat zcela přesné. Přesnější vymezení zástavby, které je součástí Územně analytických podkladů, ale nebylo možné využít pro velký rozsah zkoumaného území.

Jako zástavba významně ohrožená povodněmi je v rámci indikátoru považovaná zástavba, která se dle map povodňového ohrožení (viz INSPIRE 2020) nachází v záplavové zóně s vysokým nebo středním ohrožením povodněmi (viz VÚV TGM 2010). Mapy povodňového ohrožení vymezují rozsah záplavového území a také v rámci něj rozlišují stupeň ohrožení, který vychází z kombinace pravděpodobnosti výskytu povodně a intenzity povodně. Intenzita povodně je dána rychlostí proudění a hloubkou vody představující významné faktory ovlivňující povodně (viz Klemešová 2016). Oblasti vysokého a středního ohrožení povodněmi jsou záplavové oblasti s vysokou intenzitou povodní nebo oblasti s pravděpodobností častého výskytu povodní, případně oblasti se zastoupením obou faktorů. V oblastech s vysokým ohrožením povodněmi se doporučuje nepovolovat novou zástavbu a pro stávající zástavbu je nutné vytvořit návrh protipovodňové ochrany. V oblastech se středním ohrožením

povodněmi je pak výstavba možná s omezeními (viz VÚV TGM 2010). Záplavové oblasti s nižším stupněm ohrožení nebyly z důvodu mnohem méně významného rizika do analýzy zahrnuty.

Výpočet indikátoru naráží na některá omezení, která vyplývají z charakteru využitých dat. První metodický problém se týká map povodňového ohrožení. Ty jsou sice výsledkem složitého modelování, které zvažuje mnoho faktorů, přesto představují pouze přibližnou aproximaci, která se od reálného stavu může lišit. Vymezení oblastí s vysokým nebo středním ohrožením povodněmi tedy není zcela přesné. Další omezení vychází z nepřesného vymezení plochy zástavby. S ohledem na zmíněná omezení se mohou hodnoty indikátoru od reality do jisté míry lišit. I přes tato omezení ale indikátor umožňuje rozlišit základní regionální rozdíly v míře ohrožení povodněmi, které jsou rizikem pro fyzické bezpečí obyvatel i osobní a veřejný majetek v regionu. Vyšší hodnoty indikátoru značí vyšší podíl plochy zástavby významně ohrožené povodněmi. Vyšší hodnoty indikátoru tak vypovídají o vyšší úrovni ohrožení fyzického bezpečí a také osobního a veřejného majetku v regionu povodněmi. Vyšší hodnoty indikátoru jsou proto považovány za negativní jev.

Bezpečnost

Ohrožení suchem

Dimenze	Bezpečnost	Subdimenze	Přírodní ohrožení
Definice	Průměrná intenzita sucha		

Popis	Průměrná intenzita sucha ve sledovém roce měřená na základě modelem odhadnutých údajů o aktuálním stavu půdní vlhkosti ve čtvercové síti s rozlišením 500 m.
Jednotka	Stupně na škále od 0 do 6
Zdroje dat	Intersucho
Hodnocení	Nižší hodnota je hodnocena kladně

Indikátor „Ohrožení suchem“ měří průměrnou intenzitu sucha ve sledovém roce. Indikátor je založen na datech poskytnutých portálem Intersucho. Poskytnutá data měří intenzitu sucha na základě modelem odhadnutých údajů o aktuálním stavu půdní vlhkosti ve čtvercové síti s rozlišením 500 m. Intenzita sucha je poté stanovena porovnáním aktuální hodnoty půdní vlhkosti v daný den s hodnotami půdní vlhkosti dosaženými v 50letém období 1961-2010 v časovém úseku ± 10 dní od posuzovaného data. Intenzita sucha tedy vypovídá o tom, jak moc se aktuální stav půdní vlhkosti liší od běžného stavu půdní vlhkosti v odpovídajícím období. Výsledná intenzita sucha je vyjádřena v 7stupňové škále (viz Intersucho 2021).

Pro výpočet indikátoru byla poskytnuta již agregovaná data na úrovni SO ORP, která v daný den měřila průměrnou intenzitu sucha ve SO ORP vyjádřenou v 7stupňové škále na základě stavu půdní vlhkosti v hlubší vrstvě (40–100 cm). Agregovaná data byla poskytnuta s týdenním rozestupem. Indikátor je vypočten jako průměrná hodnota těchto intenzit sucha za SO ORP s týdenním rozestupem. Výsledkem je průměrná intenzita sucha ve sledovaném roce, která může s ohledem na sedmistupňovou škálu nabývat hodnot od 0 do 6. Význam hodnot je následující:

0 – bez výskytu sucha

1 – snížená úroveň půdní vláhy

2 – počínající sucho

3 – mírné sucho

4 – výrazné sucho

5 – výjimečné sucho

6 – extrémní sucho

Pokud má indikátor v daném regionu hodnotu 0, je průměrná intenzita sucha minimální, tedy na celém území daného regionu se během celého roku sucho nevyskytovalo. Naopak pokud indikátor nabývá hodnoty 6, tak je průměrná intenzita sucha v daném regionu maximální možná, tedy na celém území daného regionu bylo během celého roku extrémní sucho. V případě, že indikátor nabývá jiných hodnot, není možné jednoznačně určit, na jak velké části území se sucho vyskytovalo, a jaké maximální a také průměrné intenzity sucha v jednotlivých lokalitách regionu dosahovalo. Indikátor měří průměrný stav během celého roku na celém území, nikoliv lokální a krátkodobé extrémy.

Aktuální stav půdní vlhkosti, na základě kterého je určen stupeň intenzity sucha, je odhadnut za pomoci modelování dat z pozemních měření. Při modelování hodnot je zohledněna charakteristika vegetačního krytu (resp. způsobu využití území) s přihlédnutím k aktuálnímu stupni vývoje, úroveň svažitosti, expozice a samozřejmě základní fyzikální vlastnosti půdy. Nicméně model představuje jen přibližnou aproximaci, která se od reálného stavu může lišit. Přesto indikátor umožňuje komplexně hodnotit základní regionální rozdíly v intenzitě sucha, které vypovídá nejen o stavu a kvalitě životního prostředí, ale při vysoké intenzitě může představovat také bezpečnostní hrozbu s ohledem na zvýšené riziko požárů, lokální nedostatky pitné vody aj. Intenzita sucha tak představuje jeden z důležitých aspektů bezpečnosti. Vyšší hodnoty indikátoru značí vyšší průměrnou intenzitu sucha, a proto jsou považovány za negativní jev.

Příloha K: Konstrukce souhrnných indexů

Konstrukce souhrnného indexu v této metodice vychází z doporučení OECD a Joint Research Centre při Evropské komisi (JRC) (OECD & JRC 2008) do deseti kroků (Tabulka K.1).

Tabulka K.1: Konstrukce souhrnných indexů

Krok konstrukce	Popis
1. Teoretický rámec	Teoretický rámec je vytvořen tak, aby poskytl věcný základ pro výběr indikátorů do smysluplného souhrnného indexu a definoval jeho cíle a účel.
2. Výběr ukazatelů	Indikátory se vybírají na základě jejich vztahu k sledovanému jevu, správnosti dat, měřitelnosti a dostupnosti. V případě, že nelze získat potřebné údaje, je vhodné též zvážit použití zástupných údajů.
3. Imputace chybějících hodnot	Málokdy je získaná datová matice zcela kompletní bez chybějících dat. Vzhledem k závažnosti tohoto kroku je nutné věnovat se výběru vhodné metody doplnění dat. Zároveň je nutné zaměřit pozornost i na odlehlá pozorování, která by mohla negativně ovlivnit výsledky dalších kroků.
4. Vícerozměrná průzkumová analýza dat	Průzkumová analýza zkoumá celkovou strukturu ukazatele, posoudit vhodnost souboru dat a vysvětlit metodické možnosti, například vážení či agregace.
5. Normalizace dat	Ukazatele jsou v případě rozdílných jednotek a směru působení normalizovány, aby byla zajištěna jejich srovnatelnost.
6. Systém vah a agregace	Na základě teoretického rámce, tedy věcné podstaty problému a výsledků předešlých kroků jsou určeny metody získání vah a agregace. Při tom je nutné zvážit i korelační strukturu a otázku kompenzace ukazatelů.
7. Testování robustnosti a citlivostní analýza	Vzhledem k nejistotám obsaženým v jednotlivých krocích konstrukce, například doplnění chybějících dat, normalizace, výběr vah a metody agregace, je posouzena robustnost souhrnného indexu.
8. Návrat zpět k indikátorům	Výsledky dané souhrnným indexem by měly být transparentní a je vhodné, ale zároveň i pro kontrolu celého procesu nutné, rozložit jej zpět na jednotlivé indikátory a zkoumat jejich vliv na výsledek.
9. Vztah s jinými ukazateli	V tomto kroku je zkoumána korelovanost s jinými ukazateli postihujícími obdobou problematiku, i když případně z jiného úhlu, především pak v rámci sub-indikátorů.
10. Výsledky	Souhrnné indexy se zobrazují různými způsoby, které mohou ovlivnit jejich interpretaci, je tedy nutné pečlivě zvážit i způsob prezentace výsledků.

Zdroj: OECD & JRC (2008)

Při přípravě systému indikátorů objektivních dat došlo k pečlivé přípravě vstupních dat a není proto nutné data doplňovat. Většina indikátorů se ale setkává s existencí odlehlých hodnot. Indikátory

je tedy nutné nejdříve testovat na jejich přítomnost. Pro zjištění přítomnosti odlehlých pozorování je v metodice využito neparametrické detekce pomocí MAD (medián absolutních odchylek), která se řadí do robustních metod odhalování odlehlých hodnot (Leys a kol. 2013).

MAD outliers detection

Metoda vychází na rozdíl od běžných přístupů předpokládajících normální rozdělení dat. Oblíbených neparametrických přístupem je tzv. „Tukey’s fences“. Tato metoda je jednou z nejoblíbenějších metod pro detekci odlehlých pozorování v jednorozměrných souborech. Je založena na kvantilových mírách a je rezistentní na extrémní hodnoty. Lze jí použít jak u dat normálně rozdělených, tak i u mírně zešikmených.

Metoda vychází z výpočtu prvního a třetího kvartilu (Q_1 a Q_3) a označuje všechny pozorování mimo interval daný hranicemi $[Q_1 - k(Q_3 - Q_1), Q_3 + k(Q_3 - Q_1)]$. Jako odlehlá pozorování. Tukey doporučuje použití hodnoty 1,5 koeficientu k pro detekci „běžných odlehlých pozorování“ a 3 pro detekci „extrémních hodnot“.

Tato metoda je však závislá pouze na dolním a horním kvartilu a ignoruje tak zbytek pozorování v souboru. Tento problém řeší přístup závislý na mediánu absolutních odchylek (MAD). Pro soubor $X = \{x_1, x_2, \dots, x_n\}$ definujeme MAD jakožto:

$$\text{MAD} = C \cdot \text{median}(|x_i - \text{median}(X)|).$$

Pro normálně rozdělenou proměnnou platí vztah: $\sigma = 1,4826 \cdot \text{median}(|x_i - \text{median}(X)|)$ (Leys a kol. 2013).

Při identifikaci odlehlých pozorování je možné použít transformaci dat či tzv. windsorizaci. V rámci této metodiky je využita metoda winsorizace (Meloun & Militký 1994). Oproti běžně využívané metodě nahrazení odlehlých hodnot nejbližší hodnotou je zde ale pro winsorizaci použita Huberova iterativní metoda s robustními odhady počátečních parametrů (AMC 1989).

Winsorizace a Huberova metoda

Winsorizace spočívá v náhradě maximálního a minimálního výsledku v uspořádaném souboru dat výsledkem sousedním, tzn. první výsledek se nahradí druhým a n -tý výsledek $(n - 1)$ -ním. Tímto postupem se do určité míry omezí odlehlost dat, ale zachová se jejich trend (vysoká hodnota se nahradí opět vysokou a nízká nízkou).

Huberova metoda je založena na počátečních odhadech střední hodnoty a směrodatné odchylky $\hat{\mu}_0, \hat{\sigma}_0$. Ty mohou být definovány jakožto prosté $\bar{x}$ a σ . Mohou ale být založené i na MAD. V tomto případě vycházíme při počátečním odhadu právě z MAD, definovaném výše. Pro $\hat{\mu}_0$ tak platí

$$\hat{\mu}_0 = \text{median}(|x_i - \text{median}(X)|)$$

a pro $\hat{\sigma}_0$

$$\hat{\sigma}_0 = 1,4826 \cdot \text{median}(|x_i - \text{median}(X)|).$$

Pokud je hodnota x_i vyšší než $\hat{\mu}_0 + 1,5\hat{\sigma}_0$, pak je zaměněna za $\tilde{x}_i = \hat{\mu}_0 + 1,5\hat{\sigma}_0$, resp. nižší než $\hat{\mu}_0 - 1,5\hat{\sigma}_0$ za $\tilde{x}_i = \hat{\mu}_0 - 1,5\hat{\sigma}_0$. Následně vypočteme nový odhad $\hat{\mu}_1$

$$\hat{\mu}_1 = \text{průměr}(X)$$

a $\hat{\sigma}_1$

$$\hat{\sigma}_1 = 1,134 \times \text{směrodatná odchylka}(X).$$

Postupnými iteracemi se tak dojde k výsledku.

Po dokončení algoritmu jsou transformovaná data testována pomocí koeficientů šikmosti a špičatosti. Jakožto hraniční meze jsou využity 1 v případě koeficientu šikmosti a 3,5 koeficientu špičatosti (OECD & JRC 2008). V případě, že oba tyto koeficienty jsou vyšší než stanovená mez, je v ojedinělých případech výrazného zešikmení doprava využita logaritmická transformace (Meloun & Militký 2006).

Logaritmická transformace

Logaritmická transformace efektivně zasahuje především u asymetrických rozložení zešikmených doprava, tedy s odlehlými vyššími hodnotami. Toto rozložení se modelově nazývá logaritmicko-normální (někdy také log-normální). Logaritmování je doporučeno k především pro soubory s velkým numerickým rozsahem takto rozložených hodnot.

Dalším krokem při konstrukci souhrnných indexů je normalizace indikátorů. Normalizační metody mají za cíl zajistit srovnatelnost jednotlivých indikátorů. Zároveň je však nutné brát na zřetel měrné jednotky a vlastnosti rozdělení indikátorů. Jedná se o krok, který ve výsledku může vést při použití různých technik k rozdílným výsledkům skóre souhrnného indexu. I z tohoto to důvodu je nutné věnovat pozornost kroku předešlému, odlehlým hodnotám.

Pro účely normalizace dat byla vybrána metoda z-score (Ulijaszek a kol. 1998; Johnson a kol. 2007), která se v podobných úlohách běžně vyskytuje.

Z-score

Z-skóre je úzce spojeno s normálním rozdělením. Jedná se o způsob, jak porovnat výsledky s „normální“ populací. Z-skóre je definováno jakožto

$$z = (x - \mu) / \sigma.$$

Výhodou této metody je sjednocení variability jednotlivých indikátorů.

Výhodou této metody je, že zajišťuje nezkreslení od průměru a sjednotí různé škály a rozptyl. Tato metoda velmi omezeně upravuje extrémní hodnoty. **V případě porovnání výsledků v čase je vhodné při výpočtu použít charakteristiky základního období.** Pomocí z-skore jsou indikátory normalizovány například v European Lifelong Learning Indicator (ELLI) (Saisana 2010).

Váhy pro první stupeň jsou uvažovány rovné. V tomto stupni agregace je snaha o vytvoření jiného typu vah v rozporu s různorodými potřebami jednotlivých regionů, a navíc nelze zaručit jednotnou metodiku určení těchto vah. Na druhou stranu je nutné vybrat indikátory s tímto vědomím.

V prvním stupni agregace je uvažována lineární agregace. Tato metoda umožňuje kompenzovatelnost indikátorů, která je v prvním stupni potřebná jak z důvodu subjektivního (či nutného z důvodu dostupnosti) výběru indikátorů, tak i z důvodu jejich možné nahraditelnosti. Lineární agregace je využívána vzhledem ke své jednoduchosti velmi často. Příkladem mohou být Environmental Performance Index (Hsu a kol. 2013) či Environmental Sustainability Index (Esty a kol. 2008).

Lineární agregace

V rámci této metody je jakožto agregačního mechanismu využito aritmetického průměru $I_{ij}^t = \sum_{i=1}^Q w_i x_{ij}$, kde w_i ($\sum_{i=1}^Q w_i = 1$ a $0 \leq w_i \leq 1$) jsou váhy a x_{ij} je hodnota ukazatele i ($i = 1, \dots, Q$) pro jednotku j ($j = 1, \dots, N$). Aritmetický průměr je využit při agregaci vzhledem k své jednoduchosti velmi často.

V druhém stupni agregace vychází výpočet vah z dotazníkového šetření, které bylo provedeno opakovaně v letech 2020 a 2021 na panelu respondentů (Tabulka K.2). V rámci těchto šetření vyjádřili respondenti důležitost jednotlivých subindexů pro jejich kvalitu života.

Tabulka K.2: Váhy subindexů

Souhrnný index	Subindexy	Váhy
Příjem a bohatství	Peněžní příjem	0,6
	Majetek a úspory	0,4
Zaměstnanost	Dostatek práce	0,2
	Spravedlivá odměna	0,4
	Dostupnost seriózní práce	0,4
Bydlení	Kvalita bydlení	0,3
	Finanční náročnost bydlení	0,3
	Kvalita okolního prostředí	0,4
Zdraví	Dostupnost primární zdravotní péče	0,6
	Zdravotní stav obyvatel	0,4
Sladování soukromého a pracovního života	Časová dostupnost práce	0,3
	Dostupnost péče o děti	0,3
	Dostupnost péče o seniory a nemocné	0,4
Vzdělávání	Dostupnost vzdělávání	0,2
	Kvalita vzdělávání	0,4
	Úroveň vzdělanosti	0,4
Mezilidské vztahy	Rodinné vztahy	0,8
	Sousedské vztahy a fluktuace obyvatel	0,2
Občanská angažovanost a dobré vládnutí	Občanská angažovanost	0,6
	Dobré vládnutí	0,4
Životní prostředí	Environmentální zdraví	0,3
	Kvalita a vitalita ekosystémů	0,7
Bezpečnost	Sociální ohrožení	0,7
	Přírodní ohrožení	0,3

Zdroj: Vlastní zpracování

V druhém stupni agregace je jakožto agregační mechanismus využita geometrická agregace. Z hlediska kompenzovatelnosti umožňuje geometrická agregace nižší kompenzovatelnost, ve srovnání s některými metodami odvozenými z teorie vícekritériálního rozhodování je zde však stále kompenzovatelnost umožněna. Její stupeň ale není konstantní a je proto výhodná především pro jednotky s vysokými hodnotami ukazatelů, jejichž výsledné umístění může být při použití této metody ve srovnání s lineární agregací lepší (Lutero 2010). Geometrická agregace je využita například při výpočtu Human Development Index (United Nations Development Programme 2014).

Geometrická agregace

V rámci této metody je jakožto agregačního mechanismu využito geometrického průměru $I_{ij}^t = \prod_{i=1}^Q x_{ij}^{w_i}$, kde w_i ($\sum_{i=1}^Q w_i = 1$ a $0 \leq w_i \leq 1$) jsou váhy a x_{ij} je hodnota ukazatele i ($i = 1, \dots, Q$) pro jednotku j ($j = 1, \dots, N$). Z hlediska kompenzovatelnosti umožňuje geometrická agregace nižší kompenzovatelnost, ve srovnání s některými metodami odvozenými z teorie vícekritériálního rozhodování je zde však stále kompenzovatelnost umožněna. Její stupeň ale není konstantní a je proto výhodná především pro jednotky s vysokými hodnotami ukazatelů, jejichž výsledné umístění může být při použití této metody ve srovnání s lineární agregací lepší (Lutero, 2010).

Prezentace výsledků by měla umožnit transparentní pohled na souhrnný index. Výsledky je vhodné doplnit metodikou konstrukce pro pochopení a přesnou interpretaci výsledků. Mnohorozměrnost problémů zároveň umožňuje zapojení různých grafických prvků, například pomocí map, rozličných grafů atd., které umožní rychlé a lépe uchopitelné posouzení závěrů.

Souhrnné indexy jsou prezentované pomocí kvintilů. Nedochozí tak k tvorbě „žebříčků“ ani problematickému rozdělení na základě rozdělení jednotek do stejně dlouhých intervalů dle kompozitního skóre, které je tvořeno na základě transformovaných dat. Tento způsob tvorby intervalů (na základě kvantilů) umožňuje navíc srovnání v čase, což je velmi důležité.

V případě podmnožin SO ORP (kraje, podmnožinu na základě počtu obyvatel), jsou intervaly rozděleny pouze na tercily. Důvodem je výrazně nižší počet jednotek v dané podmnožině.